

The asbestos roofing issue

An assessment of initiatives and governance arrangements for the removal of asbestos roofs in
The Netherlands

Master thesis

Development Planning and Infrastructure Management
Niek Nolan Duregger

Colophon

Title	The asbestos roofing issue		
Sub-title	an assessment of initiatives and governance arrangements for the removal of asbestos roofs in The Netherlands		
Publication	Master thesis		
Author	Niek Nolan Duregger s1683985 / 25414703 n.n.duregger@student.rug.nl		
Study Programme	Double Degree Master Development Planning and Infrastructure Management consisting of: M.Sc. Environmental and Infrastructure Planning Faculty of Spatial Sciences (FRW) University of Groningen, the Netherlands MT Regional and Urban Planning School of Architecture, Planning and Policy Development (SAPPK) Institut Teknologi Bandung, Indonesia		
Supervisors	Supervisor/1 st assessor Supervisor/2 nd assessor	dr. F.M.G Van Kann dr. Sri Maryati	University of Groningen Institut Teknologi Bandung
Version	Final		
Place and date	Groningen, June 2021		

Summary

After banning the use of asbestos in 1993, the Dutch government initially ordered the removal of all exterior asbestos containing materials on roofs such as slate roofing and corrugated sheets by the 1st of January 2024. In the end this proposed ban on asbestos roofs did not get past the Senate even after changing the starting date to 2025. The ban was found impracticable and not thought true well enough. Although the initial research was conducted with an upcoming ban in the making at its basis, the cancelation of the ban does not make this study any less valuable. Regardless if the ban will still be put into work later on in the future, there is still a large number of asbestos roofs that need to be replaced sooner or later. The asbestos containing material that is on roofs is at the end of its lifespan and heavily weathered causing dangerous asbestos fibers being released into the air. Inhalation of asbestos fibers is linked to serious health hazards and can cause respiratory diseases and cancers such as asbestosis and mesothelioma. It goes without saying that this is not desirable and therefore a ban should be set in place. The responsibility and costs of the removal are placed in the hands of the roof owner. If they fail to do so they will face consequences such as fines from the municipality or being excluded from insurance. In recent years, the removal of asbestos roofs was subsidized by government but this financial help is by far not enough to cover the costs of removal and the installation of a new roof. Many roof owners are therefore still reluctant to replace their roof. At the current pace of removal, the goal to remove all asbestos roofs by the earlier proposed year 2025 will not be met. This study has a closer look at various initiatives and governance arrangements that could help to speed up the removal of asbestos roofs. By placing them in a framework for planning oriented action their suitability is analysed and discussed. This provides us with a set of most desirable and suitable initiatives and governance arrangements according to the theory. The conclusion of this study however is that there are no specific initiatives and governance arrangements that work best. Rather than that it is the combination of all of them that contributes to solving the asbestos roofing issue.

Keywords: *planning theory, environmental planning, asbestos*

List of figures & tables

Figure 1	The size of asbestos fibers
Figure 2	The total amount of men and women that died because of mesothelioma per year in the period 1996-2016
Figure 3	A framework for planning-oriented action
Figure 4	Complexity as a criterion for planning-oriented action
Figure 5	Type I and II multilevel governance
Figure 6	Proposed framework for Asbestos Removal Initiatives (an adaptation of the framework of planning-oriented action by De Roo)
Figure 7	Conceptual model
Figure 8	Schematic overview of the research strategy
Figure 9	Results
Table 1	List of interviewees
Table 2	List of initiatives and governance arrangements

List of abbreviations

EIA -	<i>Energie-investeringsaftrek</i> - 'Energy Investment Allowance'
MIA -	<i>Milieu-Investeringsaftrek</i> - 'Environmental Investment Rebate'
MLG -	Multi-level governance
NMF-	<i>Natuur & Milieu Federatie Drenthe</i> - Nature & Environment Federation Drenthe
RvO -	<i>Rijksdienst voor Ondernemend Nederland</i> - 'Netherlands Enterprise Agency'
SNN -	<i>Samenwerkingsverband Noord-Nederland</i> - 'North Netherlands Cooperation Agreement'
SVn -	<i>Stimuleringsfonds Volkhuysvesting Nederlandse Gemeenten</i> - 'Dutch Public Housing Stimulation Fund'
VAB -	vrijkomende agrarische bebouwing - 'vacant agricultural building'
Vamil -	<i>Willekeurige afschrijving milieu-investeringen</i> - 'Arbitrary depreciation of environmental investments'
VVE -	<i>Vereniging van Eigenaren</i> - a so called 'Homeowners Association'

COLOPHON	2
List of figures & tables	4
List of abbreviations	4
1 INTRODUCTION	6
1.1 THE NEGATIVE EFFECTS OF ASBESTOS	7
1.2 THE PROPOSED BAN ON ASBESTOS ROOFING	10
1.3 OBJECTIVE & RESEARCH QUESTION	12
1.4 READING GUIDE	12
2 THEORY	14
2.1 A THEORETICAL FRAMEWORK FOR PLANNING-ORIENTED ACTION	14
2.1.1 The ‘what?’ question - goal-oriented action	15
2.1.2 The ‘who?’ question – institution-oriented action	15
2.1.3 The ‘how?’ question? – decision-oriented action	17
2.1.4 Complexity as a criterion for planning-oriented action	18
2.1.5 A multi-level governance perspective	18
2.2 A PROPOSED FRAMEWORK FOR ASBESTOS REMOVAL INITIATIVES	20
2.3 CONCEPTUAL MODEL	21
3 METHODOLOGY	22
3.1 RESEARCH DESIGN	22
3.2 UNIT OF ANALYSIS	22
3.3 RESEARCH STRATEGY	23
3.4 DATA COLLECTION	24
3.5 DATA ANALYSIS AND INTERPRETATION	26
4 INITIATIVES AND GOVERNANCE ARRANGEMENTS	27
5 ANALYSIS	33
6 CONCLUSION, DISCUSSION AND RECOMMENDATION	38
7 LITERATURE	40
8 APPENDICES	45
8.1 APPENDIX A - MAIN DOCUMENTS & WEBPAGES ANALYSED	45
8.2 APPENDIX B: INITIATIVES AND GOVERNANCE ARRANGEMENTS	46
8.3 APPENDIX C - INTERVIEW GUIDE	56
8.4 APPENDIX D - INTERVIEWS	58

1 Introduction

Asbestos refers to several types of fibrous minerals that occur naturally. These fibrous minerals can be divided into two main groups. The group of amphiboles, which characterizes itself by straight needle shaped fibres, consists out of amosite (brown asbestos), crocidolite (blue asbestos), tremolite (grey asbestos), anthophyllite (yellow asbestos) and actinolite (green asbestos) (Frank & Joshi, 2014). The other group, the serpentines, comprises out of only one type of asbestos named chrysotile and is commonly known as white asbestos. This type of asbestos has fibres that are very spiral like. According to Frank & Joshi (2014), the asbestos that is processed the most, a percentage between 90% and 95%, is chrysotile. The remaining part consists mostly out of crocidolite and amosite. Until the '80s of the 20th century, asbestos has been in a wide variety of applications in construction due to its versatile qualities. Asbestos fibres are not only very strong and elastic, they are also known to have a high tolerance against high temperatures and chemicals among others. Due to these favourable characteristics, asbestos can be found in many places in the built environment. Some examples of these applications are the application in wall panelling, in flooring, doors and roofing but also in modes of transportation such as trains and ships (Asbestfeiten, 2017); (Kenniscentrum InfoMil, 2017a).

Nowadays, our opinion about asbestos has significantly changed however. It is seen as something that has a negative connotation and poses a health risk. Ongoing legislation in The Netherlands shows that removing asbestos from our surroundings, is the way forward. The Dutch central government has proposed a ban on asbestos roofs starting from the 1st of January, 2024. In short this means that from that date on, all asbestos roofs in the Netherlands will have to be removed. Roof owners that still have an asbestos roof after this date will risk fines and other sanctions. Other than that, various initiatives and governance arrangements are being put in place, in order to speed up the removal of these asbestos roofs.

Because the asbestos roofing issue is an environmental issue, it is interesting to look at this issue from an Environmental & Infrastructure Planning point of view since these mentioned initiatives and governance arrangement operating at different levels of governance, thus indicating a link with the theories of multilevel governance and planning theory. This study, provides an assessment of various initiatives and governance arrangements that are being used or proposed to speed up the removal and replacement of asbestos. By positioning them in a framework for planning-oriented action, as created by Gert de Roo (1999), which is often used to determine what sort of planning is suited best for environmental issues, they will be compared and evaluated based on their effectiveness and efficiency. Based on this assessment, a combination of best practise initiatives and government arrangements is selected for lesson drawing for future approaches to the asbestos roofing issue.

1.1 The negative effects of asbestos

That released asbestos fibres are a health hazard while floating in the air as dust particles, is no recent discovery. The first medical publication about fibrosis as a result of asbestos exposure was written by William Cooke (1924) and was published in the *British Medical Journal*. This was soon followed by a publication of Oliver (1925) who came up with the term of asbestosis, which refers to a chronic lung disease that is caused by inhaling asbestos fibres. These fibres could cause a long-term inflammation and scarring of the lungs. Throughout the 20th century various other authors such as Merewether & Price (1930), Doll (1955), Wagner, Sleggs and Marchand (1960) and Selikoff, Churg and Hammond (1964) all contributed to the common understanding that asbestos has negative effects on our health. As long as asbestos is bound by some sort of binding agent, its fibres are considered not dangerous. The real danger however begins to arise only when those fibres are exposed and released into the environment by weathering off and/or inflicted damage to materials containing asbestos. These fibres are miniscule in size and their diameter is many times smaller than that of a human hair, which causes the asbestos fibres to float as dust in the air once released. To illustrate this, *figure 1* shows the size of 20.000 asbestos fibres compared to a few human hairs, some grains of rice and a penny. Inhaling these asbestos fibres can cause diseases such as lung cancer, asbestosis and mesothelioma on the long term. It can take years before symptoms of these asbestos related diseases manifest themselves. Latency periods elapsing between first exposure to asbestos and development of these asbestos related diseases can vary from anything between 10 to 75 years depending on the disease, type of asbestos and the amount of exposure over the years (Bianchi & Bianchi, 2007); (Burdorf, Dahhan, & Swuste, 2003). Mesothelioma is an aggressive form of cancer in the lining of the lungs, heart and abdomen. The more common pleural mesothelioma, cancer that starts in the lining of the lungs, has no effective standard treatment and almost always results in death (Butchart, 1999). The primary cause of mesothelioma is asbestos exposure. Data from CBS (Central Bureau of Statistics of The Netherlands) shows that in The Netherlands, the number of people that have died as a result of mesothelioma, had a relatively high increase over the last twenty years (1996 – 2016) (CBS, 2017a). In 1996 only had 326 cases, 20 years later, in 2016 the number of cases reached 548 according to the numbers of CBS. That is an increase of 68% over the last 20 years. This increase in numbers is clearly visible in *figure 2*. According to the Inspectorate SZW of the Ministry of Social Affairs and Employment (2018), some 900 to 1300 people die each year as a consequence of inhaling asbestos fibres in the past. These numbers include the previous mentioned deaths caused by mesothelioma. In comparison, in 2016 the number of traffic related deaths in the Netherlands was 656 (CBS, 2017b).

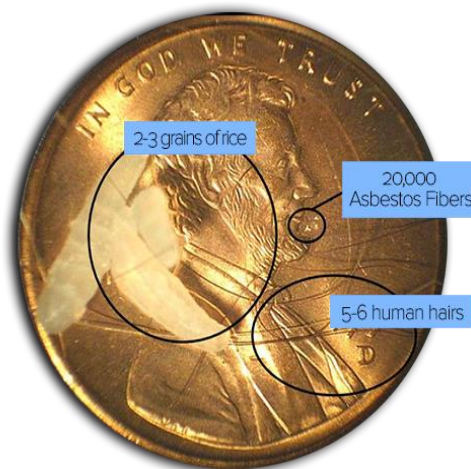

Figure 1. The size of asbestos fibers¹

¹ <https://mrnatural.ca/services/air-testing/asbestos-testing/attachment/asbestos-fib>

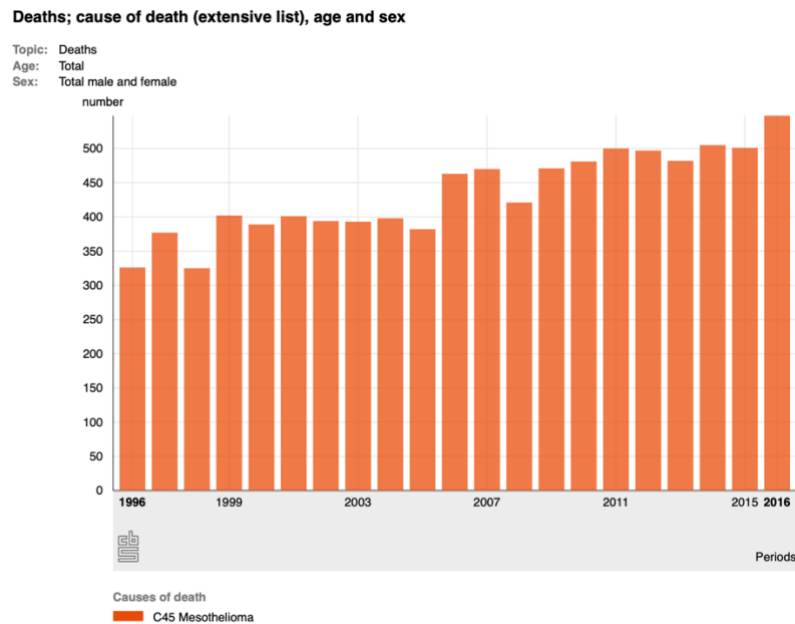

Figure 1. The total amount of men and women that died because of mesothelioma per year in the period 1996-2016².

Even though the dangers of asbestos were known and the use of it started to decline, it was not until some 30 years ago that some countries began to ban all forms of asbestos. Since then, more than 50 countries banned the use of asbestos (Frank & Joshi, 2014). However, there are still many countries that do not have a nationwide asbestos ban. Such countries include India, Russia and China for example (International Ban Asbestos Secretariat, 2018a). A reason that there is no national ban installed could be economical motivated. The country that produces the most asbestos fibres by far is Russia. Of the total production of approximately 2 million tonnes in 2015, 54.3% can be assigned to Russia, followed by China (19.7%), Brazil (15.4%) and Kazakhstan (10.6%) (International Ban Asbestos Secretariat, 2018b). Another country that still does not have an asbestos ban set in place is Indonesia, which ranks 3rd for countries with the most total imported asbestos in the world and 5th for countries with the largest total asbestos consumption. It was not until 2017 that the Indonesian government finally recognized asbestos related diseases for the first time. According to records of Statistics Indonesia, more than 6 million households (9,25% of the total) in Indonesia use asbestos roofing. It comes without saying that this forms a severe risk to public health in the near future (Asian Ban Asbestos Network, 2017).

The foregoing shows that we are dealing with an environmental issue that is multilevel and not confined to any geographical borders. The issues with asbestos can also be seen on a more regional and global scale. This study however, only focuses on The Netherlands as a case. In the Netherlands, the sale and (re)use of asbestos is prohibited by law since July 1st, 1993 (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, 2017). Despite that, there is still an actual danger for public health as previously shown.

The negative effects of asbestos are however not only limited to public health. The asbestos problem also causes an increase in social cost over the years. This is most evident in the case of calamities, especially those taking place in urban areas. In such a case, the whole area will be evacuated, businesses are closed down and men in white suits move in to sweep the area clear of asbestos since urban areas are mostly really compact and the risks of contamination are mostly higher than in rural areas. A good example of such a calamity with high social costs is the asbestos crisis of Kanaleneiland, a neighbourhood in the Dutch city of Utrecht that took place in the summer of 2012. In this case asbestos was found during renovation activities of several flats owned by housing corporation Mitros. Initial response to the situation was slow and the situation was upscaled thereafter due to insufficient

² <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/en/dataset/7233ENG/barv?ts=1513251879636>

information. Communication between the inhabitants and the involved parties was far from optimal according to a research report done by the commission Jansen, which wrote a crushing report about the asbestos calamity in Kanaleneiland. The report states that with hindsight the measures that were taken in response to the discovery of asbestos were deemed disproportional, the crisis organisation functioned insufficient and the taken measures were unnecessarily burdensome for the inhabitants of the neighbourhood. Inhabitants were not informed properly or on time about the removal, the removal was not done correctly and the supervision on the removal process did not function. The crisis organisation's response to the panic that arose among inhabitants was insufficient (Jansen, Fernandes Mendes, Rook, Stordiau-Van Egmond, & Van Zanten, 2012) During the calamity, over 300 people were evacuated from their homes while the total costs were estimated at 9 million euros (NOS, 2013).

Because of its wide use in construction in the past in The Netherlands, there is still a lot of asbestos embedded in buildings and roofs. It is estimated that 80% of all asbestos is applied in construction (Milieu Centraal & Infomil, 2017). In particular the use of building material containing asbestos used as roof plating forms a real risk because these materials are exposed to the elements. Weather and wind cause these kinds of asbestos applications to weather a lot faster and result in asbestos fibres being released into the air or end up in the soil. It is hard to say exactly how much square meters of asbestos roof there still are in the Netherlands but during a speech on the 2nd of June, 2016 former State Secretary for Infrastructure and Environment, Sharon Dijksma, states that there was still 120 million square meters of asbestos roof to be sanitized³. Most of the asbestos is used for agricultural purposes in rural areas, an estimated 70% (Milieu Centraal & Infomil, 2017). This already forms a risk, nevertheless the real risk lies in more urban areas where the built environment is much denser and population numbers are higher, despite the fact that the surface amount of asbestos roofs is lower in these areas. In case of a calamity, a much wider area has to be shut down and sanitized, often in places that are less accessible than more rural areas. Or imagine the impact when asbestos fibres are exposed into the environment adjacent to a school.

³ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/asbest/documenten/toespraken/2016/06/02/spreekpunten-staatssecretaris-dijksma-voor-bijeenkomst-aanpak-asbestdaken-2-juni-2016>

1.2 The proposed ban on asbestos roofing

“Erf onder het asbest, brand verwoest woonhuis in Staphorst”⁴, “Asbest vrijgekomen bij schuurbrand, straat schoongemaakt door mannen in witte pakken”⁵, “Asbest vrijgekomen bij brand rijschool Helmond”⁶

These are just some headlines that one will come across almost weekly in the news. They describe situations in which asbestos is released due to fires. It shows that the danger of asbestos exposure still forms an imminent threat and that we should deal with it in a responsible way. As described in the previous section, especially asbestos roofs pose a real problem in The Netherlands because the chances of asbestos being released due to weathering or in the case of a calamity, are high. On the 2nd of March 2015 the cabinet decided, on proposal from former State Secretary for Infrastructure and Environment, Wilma Mansveld to place a ban on asbestos roofing as of January 1st 2024. From that date on it would be forbidden for individuals, companies and (government-)institutions to own material containing asbestos that is being applied as roofing.

Over the course of this study, the ban was eventually not set in place. In order to do so, an amendment to the *Wet Milieubeheer* (Environmental Management Act) had to be made. This was also the case for the *Asbestverwijderingsbesluit* (Asbestos Removal Decree) (Kenniscentrum InfoMil, 2017b). Seen that The Netherlands has had a demissionary cabinet for a while during the Rutte II administration (from March 15 until October 26, 2017⁷), it was the task of the new administration to place the need for these amendments on the political agenda again and decide about this. Eventually the proposal was accepted by the House of Representatives (with a starting date of 2025 instead of 2024) but was eventually rejected by the Senate on the 4th of June, 2019. The ban was found impracticable and not thought true well enough. Although the initial research was conducted with an upcoming ban in the making at its basis, the cancelation of the ban does not make this study any less valuable. Regardless if the ban will still be put into work later on in the future, there is still a large number of asbestos roofs that need to be replaced sooner or later. Therefore, this study is written in such a way that 2025 is still considered the year in which there should be no more asbestos roofs.

In 2025, it will be more than 30 years ago that the initial ban on asbestos, the so called *Asbestverwijderingsbesluit 1993* (Asbestos Removal Decree 1993) was set in place. Since that time no new roofing containing asbestos was placed, however many of the asbestos roofs that were placed before that time are now weathering. Therefore, it is of absolute importance that those roofs will be removed as soon as possible, since they are a threat to public health. This however, is not an easy task. Roofing material containing asbestos needs to be removed and disposed of precisely and in most cases, only specialized companies who are in possession of the proper certification are allowed to do so. Furthermore, within municipalities there is often not a clear overview which buildings do or do not have asbestos roofing. In order to get this overview, an assessment has to be made which are mostly costly since asbestos cannot be seen with the naked eye. Samples of material suspected of containing asbestos have to be send to a specialized lab first in order to determinate if a roof is containing asbestos or not. The use of specialized aerial photos in order to map the asbestos roofs is also a costly undertaking.

The removal of asbestos roofs goes in a slower pace than foreseen and if all asbestos roofing is to be sanitized by the proposed date of 2025, still a lot has to be done. The central government tried to

⁴ News headline from De Stentor, through: <https://www.destentor.nl/staphorst/erf-onder-het-asbest-brand-verwoest-woonhuis-in-staphorst~ab465a40/>

⁵ News headline from Omroep Brabant, through: <http://www.omroepbrabant.nl/?news/2695271133/Asbest+vrijgekomen+bij+schuurbrand,+straat+schoongemaakt+door+mannen+in+witte+pakken.aspx>

⁶ News headline from Hart van Nederland, through: <http://www.hartvannederland.nl/nieuws/2017/asbest-vrijgekomen-bij-brand-rijschool-helmond/>

⁷ Source: website Parlement.com, overzicht demissionaire kabinetten, through: https://www.parlement.com/id/vh8lnhrp1x0b/overzicht_demissionaire_kabinetten

stimulate and speed up the removal process by means of subsidizing the removal of asbestos from roofs but the 4,50 euros per square meters remitted hardly covers the removal costs, which range between 26 to 30 euros per square meter on average⁸. These are only the costs for the deconstruction and removal of asbestos from the roof and do not yet include the costs of the assembly of a new roof. Therefore, making asbestos removal an expensive endeavour for many individuals and businesses. Although the proposed ban is a top down initiative coming from the central government, the responsibility for asbestos removal is placed into the hands of the roof owners. In turn, the municipalities will be responsible for the enforcement of the ban and when it concerns the roofs of large companies in some cases, the province carries this responsibility (Kenniscentrum Infomil, 2017). Enforcement of the ban will be costly, unwanted and takes up a lot of time. Therefore, it would be beneficial for municipalities to stimulate the acceleration of the replacement of asbestos roofs. However, the uncertainty that surrounds the instalment of a ban on asbestos roofs has led to great insecurity among policy makers at the municipality level. There is a will to create policy related to this issue but there is a lack of political support at the moment, mainly because the ban is considered controversial at the time of writing.

Another variable that contributes to the delay in adequate policy is time. Since the proposed ban would not be effective immediately but starting from 2025, there is also no real sense of urgency. It is of importance to stimulate roof owners to replace their asbestos roof on time, in doing so it prevents too much pressure on the removal capacity of the certified removal companies, which is limited. It would be impossible for them to replace all asbestos roofs last moment and therefore it is better to spread the demand for removal over the coming years. Although there is was an upward trend in the amount of asbestos that is being sanitized, it is still far less than expected. Before the announcement some 5 million square meters of asbestos roof was sanitized yearly, while in the first three quarters of 2017 7,9 million square meters of asbestos was sanitized, with and without subsidizing.

Roof owners that do not replace their asbestos roof, do not only take a health risk for themselves and others but their insurance company might also have decided to not cover damage and the costs of removal in case of an asbestos related incident once the ban would have been set in place (Milieu Centraal & Infomil, 2017). Some insurance companies were already looking into this. For example, Univé, a Dutch insurance company that provides building insurance, stated that it would be decreasing the amount of compensation per square meter of asbestos roof in case of any (consequential) damage, in a stepwise manner, starting from 17,50 euro in 2018 to 0 euro in 2024 (Univé, 2017). Furthermore, still owning an asbestos roof in 2025 might have affected the saleability and sales price of houses, as shown in a study by Affuso, Cummings and Le (2017) about the external cost of asbestos in the housing market. Their study shows that in the American housing market “*homebuyers discount houses containing asbestos by as much as 13.44%*” (Affuso et al., 2017).

Despite 2025 still being a few years away, at the current pace of asbestos removal, the goal of having no asbestos roofs anymore in the Netherlands will not be met. Above, is already an indication that we are dealing with an environmental planning issue here that needs a workable solution. The ongoing rate of decentralisation shows that a potential solution could be found at multiple levels of governance rather than just government. Inherent to this are the questions ‘What has to be done?’, ‘By whom this has to be done?’ and most importantly, ‘How should this be done?’.

Planning theory and more specifically the framework for planning-oriented action in combination with a perspective on multilevel governance, could potentially be useful to answer these questions and thereby help to better understand the relationship between the three. This in turn will help to determine which of the 14 initiatives and governance arrangements discussed in this study, are considered most desirable and suitable to speed up the removal of asbestos roofs in The Netherlands.

⁸ <https://www.kosten-asbest.nl/per-m2/>

1.3 Objective & research question

The main objective of this study is to get more insight in how to speed up the removal of asbestos roofs in The Netherlands. The framework for planning oriented action, in which the relationship between planning goals and interaction is associated with complexity and multilevel governance, is thought to be a helpful tool to gain this knowledge. In order to use this framework, it needs to be adapted to the specific situation of the asbestos roofing issue. Once this is done, 14 initiatives and governance arrangements from all over the Netherlands are positioned in this adapted version of the framework. In doing so their efficiency and effectiveness for the speeding up of asbestos removal can be determined based on their functional and structural focus. The resulting outcome is then used for lesson drawing based upon empirical research.

The main research question of this study is: ***“By using the framework for planning oriented action, what initiatives and governance arrangements are considered most efficient and effective to speed up the removal of asbestos roofs in the Netherlands considering the proposed asbestos roofing ban?”***

In order to answer the main research question, various sub questions are formulated that will be answered in the course of this study. These sub questions are as following:

- 1 *What kind of initiatives and governance arrangements are used at various governance levels in order to speed up the removal of asbestos roofs?*
- 2 *What are the strengths and limitations of these initiatives and governance arrangements and how do these initiatives and governance arrangements interact?*
- 3 *What lessons can we learn from past and current practice for the future?*

1.4 Reading guide

This chapter gives an introduction of the current situation regarding asbestos in the Netherlands and the desire to speed up the removal process. Also, the main research question, sub questions and research objective are explained in this chapter.

Chapter two provides a theoretical framework. This theoretical framework discusses the aspect of multilevel governance and complexity theory and combines these into an adapted version of the framework for planning oriented action (Roo, 1999). It is understood that this framework might possible be useful to help determine which governance arrangements and innovations are more likely to work in speeding up the removal of asbestos roofs. Chapter two concludes with a conceptual model.

Chapter three discusses the methodology used in this study. Methods include semi structured interviews and document analyses. The argumentation for the choice of these methods will be further explained in chapter three. It also explains how the interviews were set up.

Chapter four describes the various initiatives and government arrangements that were being used in the past or are being used at the moment to speed up the removal of asbestos roofs. These initiatives and government arrangements will be discussed including their pros and cons and categorized into a national, regional a local level. In this chapter, answers are given to the first sub question: *“What kind of initiatives and governance arrangements were/are being used at various governance levels in order to speed up the removal of asbestos roofs?”*.

Chapter five positions these various initiatives and government arrangements in the framework that is previously discussed in chapter two. This is an analytical chapter and answers the second sub question *“What are the strengths and limitations of these initiatives and governance arrangements and how do these initiatives and governance arrangements interact?”*. The chapter concludes with lesson drawing on the various initiatives and government arrangements that are being used to speed up the removal of

asbestos and answers the third sub question “*What lessons can we learn from past and current practice for the future?*”.

Chapter six gives an answer to the main research question “*By using the framework for planning oriented action, what initiatives and governance arrangements are considered most efficient and effective to speed up the removal of asbestos roofs in the Netherlands considering the proposed asbestos roofing ban?*” while concluding with some suggestions for future action and some critical notes on the process of this study.

2 Theory

The framework for planning-oriented action as proposed by De Roo (1999) is often used to determine what sort of planning is to be used for dealing with environmental issues. Since the issue of asbestos roofs is considered an environmental issue, it is expected that the theory of planning-oriented action, combined with the concept of multilevel governance, could help to determine which initiatives and governance arrangements are most suitable to help to speed up the removal of asbestos roofs.

In order to do so, an adapted version of this theoretic framework for planning-oriented action is proposed and adapted specifically for the assessment of initiatives and government arrangements that are being used to speed up the removal of asbestos roofs. This adapted version is used for the remainder of the research. This chapter is concluded with a conceptual model, which explains how this adapted framework is applied.

2.1 A theoretical framework for planning-oriented action

Fundamental to De Roo's theoretical framework for planning oriented action is the idea of a comprehensive and coherent vision or orientation on planning. The focus is on the complex and dynamic reality of the physical environment, the social process, the interaction between those two and intervening policy (Roo, 1999). In order to get to such a comprehensive and coherent vision, goal-oriented-, institution-oriented- and decision-oriented action are seen as pluriform, compatible and complementing perspectives on planning-oriented action and are discussed in more detail in the sections below

The first action to be discussed, is a goal-oriented action and has a functional focus. It answers the question as 'what is to be achieved?' in which the goal is the outcome to this question. The second action in De Roo's theoretical framework is an institution-oriented action and has a structural focus. It correlates with the question 'who will be involved?'. It looks at interaction of actors and institutions in the decision-making process. The third and last planning-oriented action, is the decision-oriented action. The focus within this planning-oriented action is the contingency between function and structure and answers the question as to 'how can it be achieved?'. Matching configurations play an important role here. To be able to determine what planning-oriented actions have to be taken in a certain situation, complexity theory is used. Combining the three planning-oriented actions with complexity theory results in the theoretical framework for planning oriented action by De Roo (1999) in which each action is displayed along a continuum with extremes on both ends of that continuum.

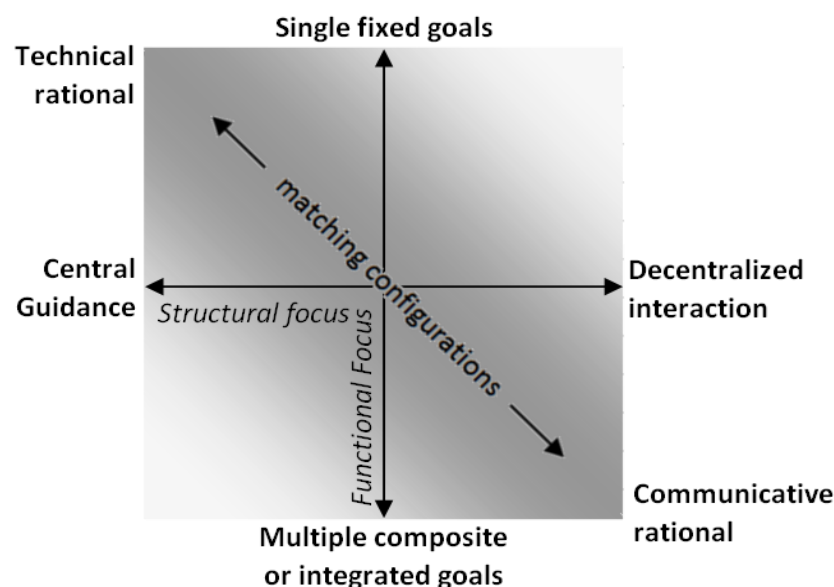

Figure 3. A framework for planning-oriented action

2.1.1 The ‘what?’ question - goal-oriented action

The continuum of the framework that runs vertical along the y-axis, deals with goal-oriented action. According to De Roo “*goal-oriented action is the essence of planning. It steers the systematic preparation of policy*” (Roo, G. de, 2003, p.102). Setting goals gives structure to the planning process and for those actors involved in the process, it can make clear which outcomes are desirable and which are not. By doing so, the goal-oriented action focuses on the material object of planning (Roo, G. de, 2015).

The vertical continuum runs between two extremes, with on one side ‘single fixed goals’ and on the other side ‘multiple composite or integrated goals’ (see *figure 3*). The continuum between the two extremes, or the ‘scope of goals’ as De Roo refers to it, should be seen as the functional focus or strategy of a planning approach and focuses on the question ‘*what is to be achieved?*’. Single fixed goals focus on the maximalisation of the specific goal and only focus on the parts of a whole. It is very straight forward, a linear process with a clear beginning and an end within a closed system. On the contrary, dealing with multiple composite or integrated goals does not call for goal maximalisation of each individual goal. It is rather about using opportunities and combining or balancing an (infinite) number of goals into a single solution or strategy that works for all. It takes place in an open system where parts, the whole and the context all play a role. According to De Roo, dealing with multiple composite or integrated goals is a cyclic process which is based on evaluation and feedback. Coming towards a single solution or strategy in this case is dynamic and continuous by nature (Roo, 2003).

What has just been described, are two extremes at the very ends of the continuum. In the middle of the continuum we find planning approaches that are both linear as cyclic thus meaning that during the planning process goals are shifting. The functional focus of the goal-oriented action can be linked to effectiveness. The idea behind this, is that fulfilling a goal can be done more effective when dealing with a single fixed goal opposed to dealing with multiple composite or integrated goals. In the latter case, goals can be fulfilled but at times comprises have to be made in order to fulfil all goals.

2.1.2 The ‘who?’ question – institution-oriented action

The second continuum, that of the institution-oriented action, runs horizontally and deals with the question ‘*who is involved?*’. Rather than focusing on the function, this continuum has a structural focus. As De Roo states it, institution-oriented action is “*a matter of interaction*” (Roo, 2003, p.100). Interaction that takes place within formal and informal institutional networks that consists of structures of links that connects actors in a social and organised way. According to Hufen and Ringeling (1990) these institutional networks are social systems in which actors develop interaction patterns. Within these institutional networks, there is a certain amount of interdependence that functions as a binding agent between actors and institutions (De Roo, 1999).

As both Scharpf (1978) and Teisman (1992) state, in the case that actors and institutions need each other in order to complete goals, there is interdependence. De Roo explains that this interdependence is mostly based on knowledge, assets and positions (as in their role and power). This is especially the case in more complex issues where many actors feel involved, where there are many interests and where there is a strong interconnection with the contextual surrounding in which these issues take place (De Roo, 1999).

The two extremes in which the continuum of institutional-oriented action lies between are on the far-left side, central guidance (central government) and on the far-right side, decentralized action (shared governance). The three ideal types of governance steering as described by Teisman (1992) can help to explain this spectrum. Teisman makes a distinction between vertical steering, horizontal steering and a third type that Teisman created himself, referred to as pluricentric steering. While describing these three

ideal types he focuses on the institutional role distribution. Teisman summarizes the institutional role distribution in a vertical steering perspective as a unicentric perspective on steering in which the central question is on how to solve social issues from one central point of steering. This hierarchal top-down approach that is controlled by a central power is characterized by a “*high degree of formalisation, standardisation and routine*” (Roo, 2003, p.128) In the case of a unicentric perspective, central government is the one that dictates the development of society and steers it. There is a strong emphasises on general policy while specific local issues do not get that much attention (De Roo, 1999).

The horizontal steering perspective in turn is summarized by Teisman as a multicentric perspective on steering which mostly will rely on the market mechanism of demand and supply. In a society with a multicentric take on governance, self-interest is stronger than the collective interest. Instead of knowing the needs of every individual actor or institution, the governance area in this perspective is seen as uncertain and uncontrollable, in which actors, whether organized or not, act and react to their changing environment. The focus here is on adaptation and a strong trust is given in the self-steering ability of society, in which both actors and institution have much space for making autonomous decisions (De Roo, 1999). This governance approach can be placed between the two extremes on the continuum and is characterized by a mix of “*formalisation, standardisation and specialisation*” (De Roo, 2003, p.129).

Thirdly, the pluricentric look on governance, is one that is characterized as a bottom-up approach with lots of interaction. It is Teisman’s reaction to the extreme governance approaches described above. In his vision of a pluricentric steering perspective, setting and developing goals is a result of a battle between central and local actors for policy rather than just an intellectual process on the central level or a sum of local preferences (Teisman, 1991,1992). Important in this form of shared governance is interaction between different actors and consensus building in order to create policy with mutual or common interests. As De Roo states: “*There will be a lot of attention for the organisation of policy processes. No controlling or adapting , but alignment with the different actors by means of interaction is pursued*” (De Roo, 1999, p. 126) This interactive bottom up approach has a “*high degree of specialisation and flexibility*” (De Roo, 2003, p. 129). An increase of actors in interactive institutional actions also means an increase in complexity.

Going back to the continuum for institutional-oriented action (see *figure 3*), in short, we can place the unicentric (vertical steering) perspective on the far left, as a way of central guidance. The other extreme on the far right, that of shared governance, can be linked to a pluricentric take on governance. Towards the middle we have the multicentric (horizontal steering) perspective. It has to be noted that Teisman’s division in three ideal types of steering perspectives is merely theoretic and that in practice these perspectives overlap. In turn, the structural focus of the goal-oriented action can be linked to efficiency. The idea behind this, is that a goal can be reached more efficient when it is steered from a place of central guidance opposed to a perspective where there is a high level of decentralized interaction. Meaning, the efficiency is considered greater towards the extreme of central guidance within the spectrum. Against the background of the asbestos roofing problem, this is something interesting to look at because theoretically this would suggest that the problem is solved most efficient from a top down perspective. If this is really true remains to be seen.

2.1.3 The ‘how?’ question? – decision-oriented action

Lastly, there the continuum that runs diagonally in the framework for planning-oriented action. This is the continuum of decision-oriented action. It deals with the question as to ‘how can it be achieved?’. This continuum runs between the two extremes of technical rationality and communicative rationality. It shows the type of planning most appropriate for the given circumstances based on both function and structure. As mentioned before effectiveness can be related to function and likewise, efficiency can be related to structure. When both function and structure are equal (or effectiveness and efficiency for that matter), we speak of matching configurations. The continuum of decision-oriented action runs a long these intersections of matching configurations in a 45 degree downwards angle (see figure 3).

On the far left of this continuum we find technical rationality, which is characterized by a belief in unlimited, universal and objective knowledge. It is often also referred to as ‘functional’ rationality and goes as far back as Aristotle. Fundamental to technical rationality is the assumption that there is a high amount of certainty (i.e. there are few or no uncertainties). There is control over and a direct causal relationship between the parts of the whole, making technical rationality reductionist in nature. This results in a comprehensive planning method known as ‘blueprint planning’ (Roo, 2003). Two classic examples of this type of planning that really should be mentioned here are Ebenezer Howard’s ‘garden cities’ and Le Corbusier’s ‘The Contemporary City’, both aimed at achieving fundamental standardized principles of town planning.

Communicative rationality, which is on the other end of the continuum, is the opposite of technical rationality and has a belief in ‘bounded’ rationality. It is ‘bounded’ in the sense that it is considered impossible to have objective and unlimited knowledge due to information being considered (almost) always incomplete (Simon, 1957). Knowledge is being collected “in a dynamic and interactive ongoing process” (Roo, 2003) where both knowledge and reality are seen as subjective. This however, is not a recent insight but can be linked as far back to the logical reasoning of Plato. Fundamental to the communicative rational is the existence of great uncertainty in which the planning environment is seen as unpredictable. The type of planning process that manifests itself within the communicative rational, is characterized by “intersubjective communication” (Habermas, 1987), coordination and the bundling of strategies (Roo, 2003) while considering context-dependency. This is why communicative rationality is also known as the ‘collaborative’ rational.

While the two forms of rationality described above are both ends of an extreme on the continuum of decision-oriented action, it is stated by De Roo that most choices are made towards the centre of the continuum.

2.1.4 Complexity as a criterion for planning-oriented action

Just as the three planning-oriented actions, “*complexity can be seen as a variable with a given range*” (Roo, 2003 p.132). The notions of certainty and uncertainty, are parallel to simplicity/order and chaos within complexity theory. This means that actions can range from simple to very complex. This is displayed in figure 4. In this figure, the continuum of decision-oriented action is left out but the various degrees of complexity run along the same line. When a planning process is considered simple, there is a high degree of certainty and direct causality within relationships. When a planning process is very complex those relationships are sometimes unclear and there is a high degree of uncertainty. Since both goal-oriented actions and institutional-oriented actions are dependent on decision-oriented action, complexity theory can help determine what planning process could work best, based on the degree of complexity.

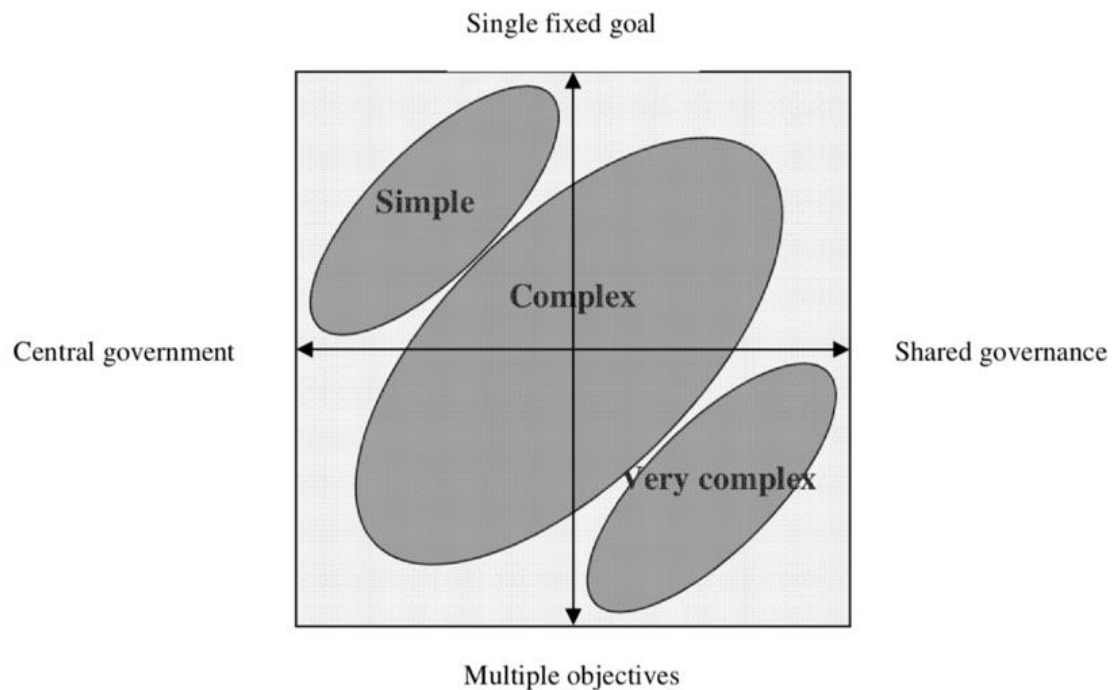

Figure 4. Complexity as a criterion for planning-oriented action

2.1.5 A multi-level governance perspective

In the case of the removal of asbestos roofs, there is not just one level of governance involved. Rather than just the government telling roof owners to sanitize their roof, the issue is far more complex and sets place on different levels of governance. Therefore, the concept of multi-level governance is introduced.

To fully understand the concept of multi-level governance, it is important to firstly define what governance is. O'Brien, Goetz, Scholtre & Williams define governance as “the sum of ways that individuals and institutions, public and private, manage their affairs” (O'Brien, Goetz, Scholtre, & Williams, 2000, p.2). New ways of governing emerged over the years and although governance used to be a synonym for government, nowadays governance stands for “*a change in the meaning of government, referring to a new process of governing; or a changed condition of ordered rule; or the new method by which society is governed*” (Stoker, 1998, p. 17). A dispersion of the authority of national governments has happened both in a vertical way, to supranational and subnational institutions as in a horizontal way to non-state actors, altering the capacity and structure of these national governments. According to Bache & Flinder (2004), multi-level governance (MLG) has become an important concept for understanding the dynamic relationships between state and non-state actors

within territorially overarching networks. The concept of multi-level governance can be explained as the division of authority among different levels of governance.

A term strongly related to MLG is that of ‘subsidiarity’. Subsidiarity means that policy should be created and applied at the most appropriate level and not only be limited to one of the governance levels. Hooghe & Marks (2001) made a distinction between two types of multilevel governance. Type I multilevel governance characterizes itself with “*non-overlapping jurisdictions at a limited number of levels*” (Hooghe & Marks, 2001, p. 4). Jurisdictions within Type 1 are of general purpose, they do not intersect at any particular level, their number is limited and they have a clear hierarchy. Type II multilevel governance on the other hand has a large number of functionally specialized, intersecting, and flexible jurisdictions and is distinctly different than Type I multilevel governance. Jurisdictions intersect at all levels and there is no limit to the number of jurisdictional levels they operate on (Hooghe & Marks, 2002).

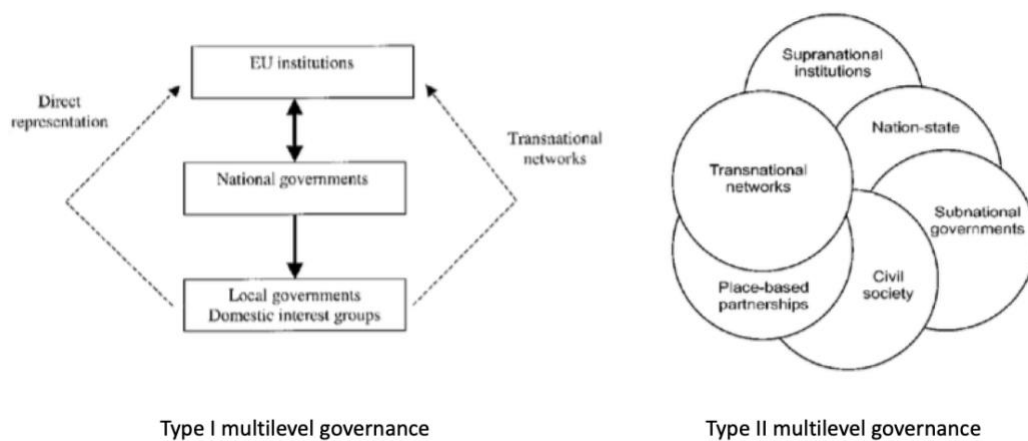

Figure 5. Type I and II multilevel governance

In this study, the type of governance involved can be considered Type II multi-level governance as created by Hooghe & Marks (2001). The spheres of transnational networks and supranational institutions don't really play an import role in this study however. The governance levels in this study are divided between a national level, provincial level, municipal level and the local/private sector level however within these levels many sublevels and different partnerships are thinkable.

2.2 A proposed framework for asbestos removal initiatives

Based on the framework for planning oriented-action by De Roo (2003), I adapted the framework to the specific context of the asbestos roofing issue. It is similar to the previous discussed framework of De Roo but it includes a more specific classification of the various governance levels. Whereas the theoretical framework of De Roo is designed to determine what kind of planning-oriented action is desirable for the given circumstances, this proposed theoretical framework will focus on the suitability of the various initiatives and government arrangements used for the removal of asbestos roofs. Rather than in the framework for planning oriented action as designed by De Roo were points are placed relatively from each other, this proposed framework uses a distinction in categories. On the x-axis we find four different levels of governance. First of all, there is the national level, the level on which the central government operates on and other institutions that operate on a national level. Next up, we have the provincial level, for those initiatives that are mostly available nationwide but have their regional differences between the various provinces in the Netherlands. This is followed by the municipal level and lastly, we have the local/private sector level, which will offer a place for bottom up approaches such as collective removal initiatives and initiatives from asbestos removal companies. The Y-axis displays the number of goals intended for each initiative or government arrangement and differentiates between single, dual or multiple goals.

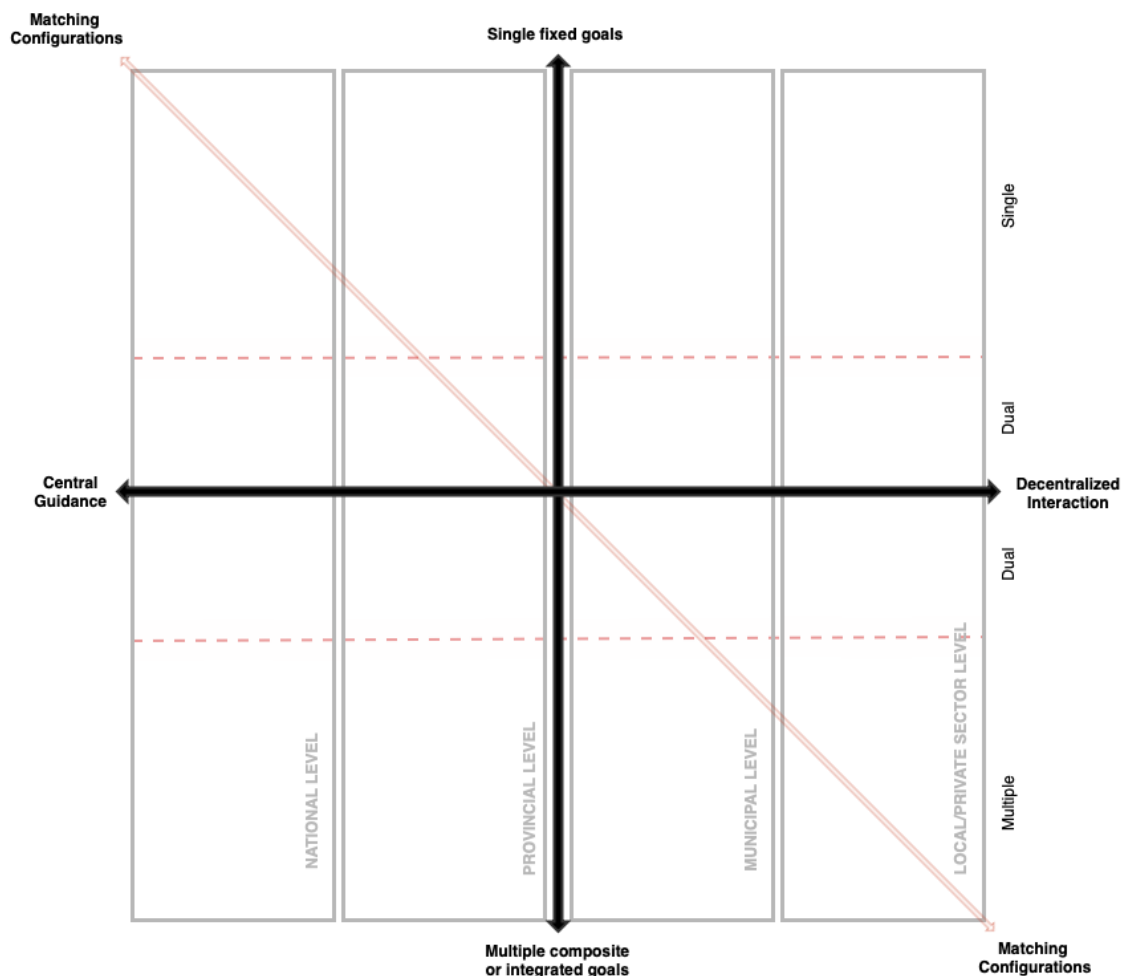

Figure 6. Proposed framework for Asbestos Removal Initiatives (an adaptation of the framework of planning-oriented action by De Roo)

2.3 Conceptual model

In the following figure, the conceptual model of this research is displayed. On top, it shows the three questions (the ‘who’, ‘what’ and ‘how’ questions) that are inherent to the previously discussed adapted framework for planning oriented action. The arrows on top signify that each question operates between a spectrum with two extremes.

The input for the framework is formed by a selection of various initiatives and governance arrangements that are being used or made available in order to speed up the removal of asbestos roofs. These initiatives and governance arrangements were found by doing analysing documents and conducting in-depth interviews. There are numerous of initiatives and governance arrangements out there that are created to solve the asbestos roofing problem. However only those initiatives or governance arrangements that were thought suitable and potentially be successful in speeding up the removal of asbestos roofs were made part of the selection.

The previously discussed concept of multi-level governance is used to differentiate between the various levels these initiatives and governance arrangements operate at. By positioning them into the proposed framework, a set of most desirable and suitable initiatives and governance arrangements can be found.

From a theoretical standpoint, the initiatives and governance arrangements that are thought most suitable will be closely situated along the line of matching configurations. This is the case when both the level of efficiency and effectivity are somewhat equal. However, it is expected that in practice this is not always the case, due to the fact that the initiatives and governance arrangements on itself are not always that straight forward and are to be considered complex on their own with interconnected spheres of multi-level governance.

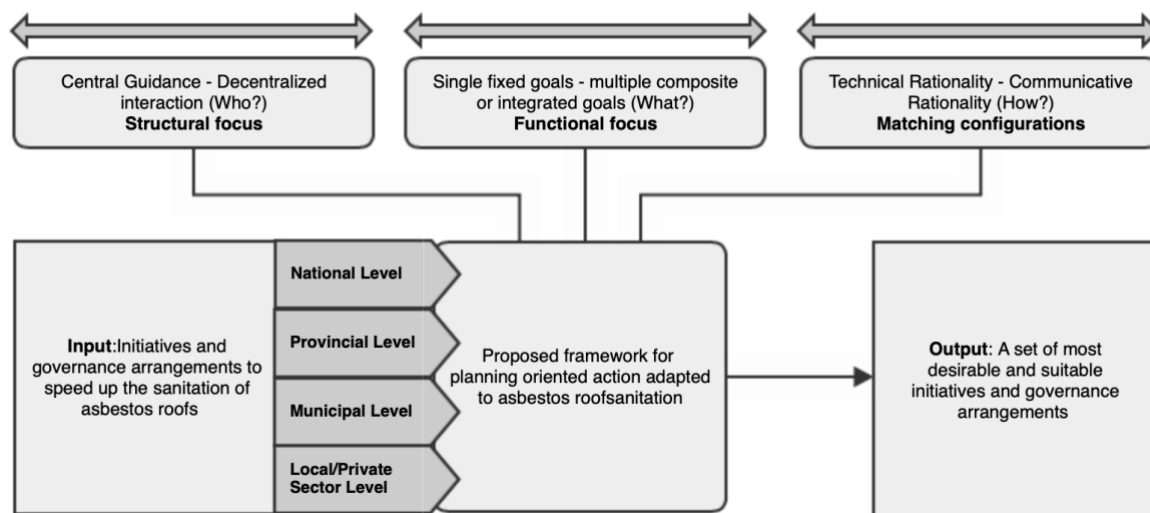

Figure 7. Conceptual model

3 Methodology

3.1 Research design

The research design is an overall plan that makes clear what steps in a research have been taken to connect the empirical findings to the conceptual research problems. It describes what data is required, how this data is going to be collected and analysed and how this is going to answer the research question. The research design can be seen as a blueprint of the research which is embedded in a theoretical framework according to Yin (2003) and includes the research questions, the proposition underlying the case study, the unit of analysis, logic of linking the data to the research questions and the way the findings are interpreted (Yin, 2003). The research question is introduced in chapter one. Chapter two discusses the theoretical propositions underlying this study, explaining the concepts of multilevel governance and the framework for planning oriented action and resulted in an adapted framework for planning oriented action in the context of the asbestos roofing issue. This current chapter addresses the unit of analysis, data explanation and interpretation of the findings.

The aim of this study is to get more insight in how to speed up the removal of asbestos roofs in the Netherlands. This is done by looking at various initiatives and governments arrangements that are used to speed up the removal of asbestos roofs in the Netherlands, discussing their effectiveness and efficiency. Besides discussing their effectiveness and efficiency from a theoretical point of view, at times also the practical experiences with these initiatives and government arrangements are discussed. These outcomes are then used for lesson drawing. This provides an opportunity for a qualitative approach since there is a need to understand context-specific processes that these various initiatives and government arrangements are experiencing. A comparative study has been made of these various initiatives and governance arrangements.

3.2 Unit of analysis

The unit of analysis can be determined by defining the spatial boundary, theoretical scope and timeframe (Yin, 2003). As already discussed in chapter one, there are more countries that deal with the environmental issue of asbestos, however the spatial boundary is limited to The Netherlands, since it is a specific situation, that should be seen in the local context and to which innovations and governance arrangements are specifically adapted to. Innovations and governance arrangements from all over the Netherlands are selected and are being used as cases. Since they do not always operate on the same level, keeping the multilevel aspect in mind, they will be discussed on their relevant levels.

A literature study defines the theoretical scope in this study. The aspects of multilevel governance and complexity theory are discussed in detail and will help to better understand the concept of the framework for planning oriented action as created by De Roo (1999) in which these two concepts form its core. This framework is used to determine the effectiveness and efficiency of the innovations and government arrangements that deal with the speeding up of the removal of asbestos roofs in The Netherlands

When defining the timeframe for this study, it would be insufficient to only focus on innovations and governments arrangements that speed up the removal until the date the ban would have been officially set in place. With the great uncertainty of knowing the number of asbestos roofs still present, there is always the possibility that the goal of no more asbestos roofs by January 1st, 2025 will not be met and that there is still the need for speeding up the removal of asbestos roofs after this date. Therefore, the timeframe of this study is set between the 2nd of March 2015 and the 1st of January, 2030. The former because this is the date that a first decision was made to install a ban on asbestos roofs and the latter because in 2030 it would have been five years after the ban was installed and it will give room for initiatives and government arrangements to continue to speed up the removal of asbestos roofs in case the goal of 2025 will not be met in time.

3.3 Research strategy

Both primary and secondary data have been collected and analysed in this study. The methods used to collect this data are interviews for the primary data and document collecting & analysis for the secondary data. After introducing the research problem and objective plus the matching research questions, the relevant literature framework is discussed. The data collection that follows and is needed to build a study case database, is done in two steps. Document analysis is used first to get an overview of the various initiatives and government arrangements that were being used in the past or are currently being used to speed up the removal of asbestos roofs. Once this is done, interviews are conducted with people from the field that work(ed) with these initiatives and government arrangements in practice in order to understand them in more detail if needed and to determine if their efficiency and effectiveness in practice mirrors that in theory. After an overview has been established and is complemented with primary data from the interviews, the cases will be placed in the previously suggested framework for planning oriented action based on their effectiveness and efficiency. Lesson drawing from these cases will eventually result in a set of most desired initiatives and governance arrangements for the speeding up of the removal of asbestos roofs. Schematically this will look as following:

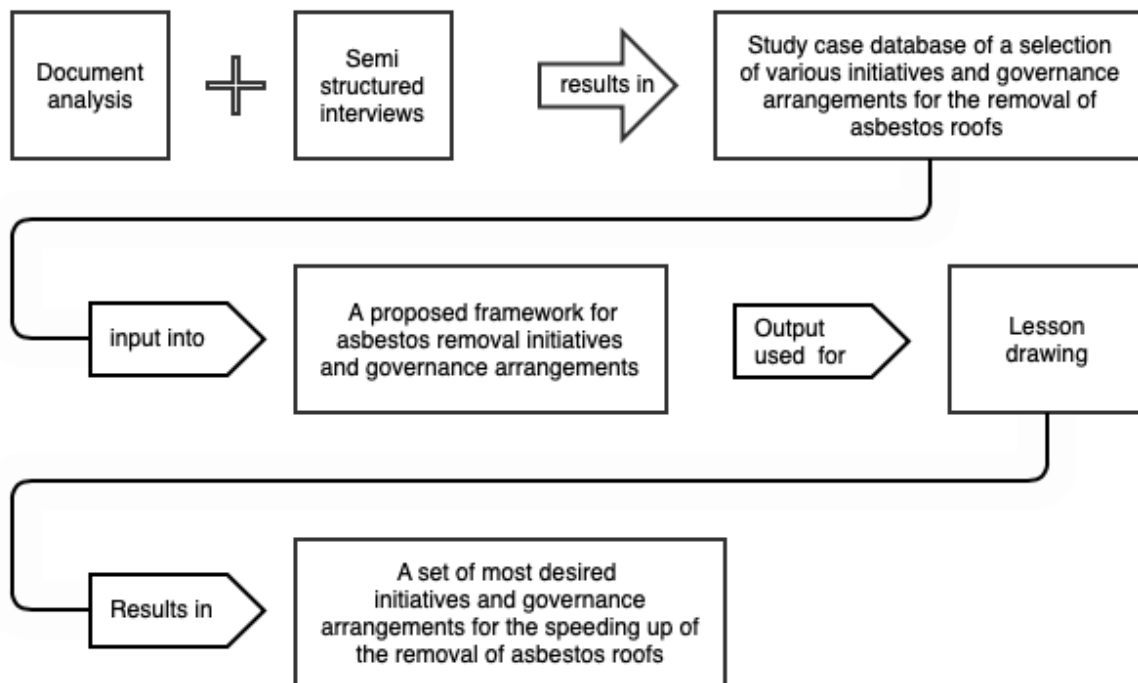

Figure 8. Schematic overview of the research strategy

3.4 Data collection

Document collection and analysis

Document analysis is used in this study to build a database of initiatives and government arrangements that help to speed up the removal of asbestos roofs. This database consists out of both previous and current initiatives and government arrangements. By analysing secondary information sources such as websites, policy documents, reports and action plans, background information about a wide range of initiatives and government arrangements on the various levels have been found and analysed. Some initiatives are not unique in the sense that they are being applied at various municipalities or provinces across the country, however regional differences do exist depending on the local context. Appendix A (see paragraph 8.1) contains a table with an overview of the main documents and webpages analysed.

Semi-structured interviews

A successful interview requires careful planning and detailed preparation according to Dunn (2010) and was once defined by Maccoby and Maccoby (1954) as ‘a face-to-face verbal interchange in which one person, the interviewer, attempts to elicit information or expressions of opinion or belief from another person or persons’. A distinguish can be made between three major forms of interviews, namely structured, unstructured and semi-structured. It is possible to place these forms of interviewing alongside a continuum with on one side the structured interview, which follows a predetermined and standardized list of questions. Interviews of these form almost always follow the same course: questions are asked in both the same way and order in each interview. On the contrary are unstructured interviews, which can be placed on the opposite side of the continuum. Characteristic for this form of interviewing is that the informant is directing the conversation rather than a set of questions (Dunn, 2010). Elaborating further on this idea of a continuum, one will find the semi-structured interview in the middle of the continuum. Dunn (2010) states that ‘this form of interviewing has some degree of pre-determined order but maintains flexibility in the way issues are addressed by the informant’.

For this study the choice for semi-structured interviews has been made. The reason being that individuals who are working with the various initiatives and government arrangements can talk openly about their experiences and elaborate more on them as the conversation goes on, without being restricted by a fixed form or order of questions asked. The interview guide will provide only the necessary questions to get the interviewee talking about their experiences and based on those answers, new questions will be formulated on the go. Interviews are also a great way to check, verify and scrutinize my own opinion and tentative conclusions I might have about the effectiveness and efficiency of the initiatives and government arrangements. According to Schoenberger (1991) “*this may disclose significant misunderstandings on your part or issues that you had not previously identified*”. And this is exactly the intention as why to hold interviews. Not only will they supplement findings about initiatives and government arrangements found during the secondary data collection, they will also help validating if these initiatives and government arrangements are understood correctly. Furthermore, the interviews will contribute in building an understanding as to how those initiatives and governments arrangements work out in practice. In theory a certain initiative or government arrangement might work well but this does not necessarily mean that this is the same case in practice or the other way around. By conducting interviews with individuals who actually worked with these initiatives and government arrangements, it is possible to understand what does and does not work. A critical side note given by both Goss & Leinbach (1996) and Kong (1998) is that the interviewer should always be careful not to claim that they have discovered the truth about a series of events or that they have encompassed the public opinion. Interviewing multiple people about the same subject could help to overcome this risk however.

At first, interview questions were formulated and initial interview guides were created. Before conducting the interviews, the questions were tested in a test interview with a peer. The questions were found to be clear and understandable and some suggestions for additional questions were given, resulting in the interview guide that can be found in appendix C (see paragraph 8.3). During the interviews, this question guide was used as a common thread but at times questions were also asked on

the go. This explains why not all the interviewees were asked the same questions. In order to get a good understanding of how the various initiatives and governance arrangements are being used, interviewees were strategically selected based on their position in the asbestos chain. The selection of interviewees consists of actors from various governance levels in order to maximize the coverage and obtain as much understanding as possible. The conducted interviews are all typed out (in Dutch) and are attached in Appendix D (see paragraph 8.4). The audio recordings are available upon request with the author. Table 1 gives an overview of with whom, when and where the interviews took place.

Tabel 1. List of interviewees

Name interviewee:	Organization:	Function:	Date of interview :	Place:	Time:
Frank Hart	Natuur & Milieu Federatie Drenthe	Project Manager	07-03-2018	Assen	09:30
Jaap-Auke Rienstra	Municipality of Súdwest-Fryslân	Municipal Supervisor & chairman of a provincial task force on asbestos removal	13-03-2018	Sneek	13:00
Germen Hooiveld & Rolf Venema	Revoort Slopen & Saneren	Branch Manager (Hooiveld) & Financial Project Administrator (Venema)	22-03-2018	Bedum	16:00
Jeroen Mooy	The Programme Office for the Acceleration of Asbestos roofs Removal	Secretary	10-04-2018	Amsterdam	14:00

The interviewees

Frank Hart works as a project manager at the ‘Natuur & Milieu Federatie Drenthe’ (Nature & Environment Federation Drenthe) at the time of the interview. This organisation was born out of several local environmental clubs and is pushing for sustainability in the province of Drenthe. Local initiatives play an important role in this since they believe that sustainability is best achieved from the local level up. The Natuur & Milieu Federatie Drenthe deals a lot with residents’ initiatives, and this is also the case for Frank Hart. He is closely involved with some resident initiatives that want to sanitize the asbestos roofs in their neighbourhood as a collective. In his work he deals a lot with municipalities and the province.

Germen Hooiveld is the branch manager at Revoort, a local demolition company that specializes in the removal of asbestos. Not only limited to the removal of asbestos roofs but all kinds of asbestos removal. As no other, he understands the dangers of asbestos and how to deal with this. He is joined in the interview by **Rolf Venema**, the financial project administrator of the company. Rolf knows a lot about the costs involved in asbestos removal.

Jaap-Auke Rienstra works as a supervisor for the municipality of Súdwest-Fryslân. As a supervisor he oversees if asbestos regulations are followed and when necessary, enforced. Besides that, he is pushing for better asbestos policy within the municipality and he is the chairman of a taskforce on asbestos in the province of Friesland. Jaap-Auke is committed to create a specific approach to deal with asbestos roofs in Friesland.

Jeroen Mooy is secretary of the ‘Programme Office for the Acceleration of Asbestos roofs Removal’ The programme office is established and commissioned by the Ministry of Infrastructure and Water Management to help to speed up the removal of asbestos roofs by providing information, forming coalitions and hosting so called ‘knowledge tables’ where professionals exchange their views on the problem and try to come up with possible solutions or approaches. Besides his function as secretary, Jeroen Mooy also worked as an account manager at Tauw (an engineering firm) at the time of the interview, where he was responsible for the accounts of several big clients.

3.5 Data analysis and interpretation

In order to compare the initiatives and government arrangements and position them in the framework, some general characteristics are being used. These include the governance level they are initiated from or apply to and their purpose. These purposes can range from a loan to cover the costs of a roof replacement to just simply unburden the roof owner during the process of replacing the roof. The initiatives and government arrangements are positioned into the framework based by focusing on the structural focus and functional focus of each individual initiative or government arrangement. The structural focus is directly related to the *efficiency*; the idea behind this is that when an initiative or government arrangement goes more towards a structural focus that is based on central guidance, the efficiency is considered higher opposed to a structural focus that focuses more on decentralized interaction. This can be explained by the number of actors involved. If there is only one actor that arranges everything, the *efficiency* is much higher since you do not have to take other actors in account.

Somewhat the same principle applies to the functional focus which is directly related to the effectiveness. Initiatives and government arrangements that have a single fixed goal are considered more *effective* than those with multiple composite or integrated goals. The philosophy behind this is that a single fixed goal can be reached more *effectively* than in a situation where you have multiple goals that are composite or integrated.

The initiatives and governance arrangements that are considered most desirable and suitable, are those that are intersecting or are close to the line of matching configurations (also see figure 3 in paragraph 2.1). In these circumstances, the level of both efficiency (structural focus) and effectiveness (functional focus), are thought to be equal. This is in line with the conceptual basis of decentralisation, where actions are taken at the most appropriate level.

It must be mentioned however that the selected initiatives and governance arrangements are positioned approximately within the categories. This is due to the fact that, despite the distinction made on the axes of the framework with different levels of governance and the number of goals, all initiatives and government arrangements are placed relatively from one another within those categories. Therefore, the placement of the initiatives and government arrangements is approximate in the sense that the position they are placed at is not truly absolute. Although each person would place them maybe on a slightly different position, it is safe to say they would be placed around the same area and not on a completely different position. The following example will illustrate this: something like a national subsidy for the removal of asbestos roofs is placed highly towards central guidance as a structural focus since it is an initiative from the central government and serves a single fixed goal, namely a compensation in the costs for the removal of asbestos roofs. Although different persons would place it not exactly at the same coordinates in the framework, nobody would argue that this subsidy does have a structural focus leaning towards decentralized interaction and with many composite or integrated goals.

4 Initiatives and governance arrangements

This chapter will introduce various initiatives and governance arrangements used in the past or that are still in use for the removal of asbestos roofs. This is followed by a brief description of each initiative or governance arrangement individually. Not all initiatives and government arrangements are mentioned in this chapter. Mostly because they are very similar to one another but only have some small regional differences in terms of their conditions to apply for example. Therefore, only the most common initiatives or those that stand out, are being discussed. What follows is a brief introduction and description of each initiative or governance arrangements. A more detailed description is given in appendix B (see paragraph 8.2). The following fourteen initiative and governance arrangements are being analysed in this study:

1. National subsidy for the removal of asbestos roofs
2. 6% VAT on labour costs for the removal of asbestos
3. Ruimte voor Ruimte
4. Nationaal Energiebespaar Fonds (NEF)
5. MIA/VAMIL
6. Asbestschakel
7. Stimuleringslening Duurzaam Thuis
8. EIA
9. LAVS (Landelijk Asbestvolgsysteem)
10. Asbestregeling Drenthe
11. Programmabureau Versnellingsaanpak Asbestdakensanering
12. Landelijke asbestdakenkaart
13. Removal as a collective
14. Zon op Erf

In order to make a distinction between them, four different parameters were used, being *Category*, *Type*, *Level* and *Goal(s)*.

Firstly, the various initiatives and governance arrangements were divided into the following five general categories: *awareness & communication*, *assessment & monitoring*, *joint execution/collectives*, *financial arrangements* and *sustainability*. These form the input for the parameter ‘Category’ in the brief descriptions below.

A further distinction is made within a category based on nine types of initiatives and governance arrangements. A distinction is made between a *subsidy*, *loan*, *tax benefit*, *scrapping scheme*, *system*, *programme office*, *map*, *cooperative* and *collective*. These form the input for the parameter ‘Type’ in the brief descriptions below.

The third parameter being used, is the governance level the initiative and governance arrangements predominantly take place on. The input for the parameter ‘Level’ consists of the levels *National*, *Provincial*, *Municipal* and *Local/Private sector*.

Lastly, the parameter ‘Goal(s)’, is used to state the different goals the various initiatives and governance arrangements have. The input for this parameter is open, meaning that there is no preselected options to choose from but instead the goal or goals are being described.

1. National subsidy for the removal of asbestos roof

Category: *Financial arrangements*

Type: *Subsidy*

Level: *National*

Goal(s): *Partly subsidizing the removal of asbestos roofs*

As the name suggests, this is a national subsidy for the removal of asbestos roofs, brought to life by the Ministry of Infrastructure and Water Management in order to stimulate the removal of asbestos in the first years after 2016. In a 4-year period a budget of 75 million Euro was available. This limit is currently reached and the subsidy is no longer available. The subsidy was open for individuals, (agricultural-) businesses, non-profit organizations or government.

2. 6% VAT on labour costs for the removal of asbestos

Category: *Financial arrangements*

Type: *Tax benefit*

Level: *National*

Goal(s): *Lowering the VAT rate to 6% instead of 21% in order to provide cheaper labour costs*

In the period between the 1st of March 2013 and 30 June 2015, the former State Secretary for Finance, changed the going rate of 21% for VAT (Value Added Tax) to the lower 6% VAT rate for labour costs related to the removal of asbestos.

3. Ruimte voor ruimte

Category: *Sustainability*

Type: *Scrapping Scheme*

Level: *Provincial*

Goal(s): *Reducing both the number of VAB's and asbestos roofs, issuing building rights*

The 'ruimte-voor-ruimte' arrangement ('space for space') is a scrapping scheme used in several provinces in the Netherlands. At the base is the idea that if someone demolishes a former agricultural building that is deprecated or deteriorated and has no function anymore, this person gets the right to build a new house on the space that used opened up or when this is not possible elsewhere within the province. Basically, it creates a new building plot on an existing location. The costs of the demolition are covered by selling the plot to a third party. This is a great way to get rid of any VAB's that pollute the landscape while at the same time get rid of large stable roofs that potentially could contain asbestos.

4. Nationaal Energiebespaar Fonds (NEF)

Category: *Financial arrangements*

Type: *Loan*

Level: *National/Provincial*

Goal(s): *Stimulating the use of energy saving measures and asbestos removal by providing a loan, contributing to the energytransition and the ambition of the government to make houses energy neutral.*

The ‘*Nationaal Energiebespaar Fonds*’ (NEF, ‘*National Energysaving Fund*’) is a revolving fund created for energy saving measures for houses. It makes it possible for owners-residents to loan money for energy saving measures in the form of a ‘*Energy saving loan*’ (the ‘*Energiebespaarlening*’ in Dutch). A total of 300 million Euro is available in the fund. Central government contributes 75 million Euro while the other 225 million Euro is co-financed by the Rabobank and the ASN Bank. Since this is a revolving fund the money can be used for loans more than once.

5. MIA/Vamil

Category: *Financial arrangements*

Type: *Tax benefit*

Level: *National*

Goal(s): *Stimulating environmentally friendly investments by the possibility to lower the fiscal profit and creating liquidity benefits as well as interest advantages by allowing arbitrary depreciation*

The Ministry of Finance and the Ministry of Infrastructure and Water Management funded two schemes based on environmentally friendly investments specially designed for entrepreneurs (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, n.d.). The ‘*Milieu-Investeringsaftrek*’ (MIA, ‘*Environmental Investment rebate*’) is a tax deduction measure that enables entrepreneurs that pay income or company tax to deduct up to 36% of their environmentally friendly investment from their taxable profit on top of the normal depreciation.

The ‘*Willekeurige afschrijving milieu-investeringen*’ (Vamil, ‘*Arbitrary depreciation of environmental investments*’) makes it possible to write off these investments cost at any given moment up to 75% of the total investment. The remaining 25% has to be written off the regular way. By writing off these investments faster than normal it is possible to diminish taxable profit resulting in less tax to be paid thus creating liquidity benefits and interest advantages.

6. Asbestschakel

Category: *Joint execution/collectives*

Type: *Cooperative*

Level: *provincial/municipal/local*

Goals: *unburden the roof owner, offering good prices because the companies involved are well-attuned, combining the roof replacement with sustainable solutions*

‘Asbestschakel’ (‘Asbestoslink’) is a cooperative partnership of several companies within the asbestos chain that offer a total solution for the replacement of asbestos roofs. Because ‘Asbestschakel’ works together with several partner companies within the asbestos chain the companies involved are well-attuned and can offer lower prices. The onestop-shop character of this initiative is a great way to unburden the roof owner by providing a central point of contact.

7. Stimuleringslening Duurzaam Thuis

Category: *Financial arrangements*

Type: *Loan*

Level: *Provincial*

Goal(s): *Provide people with a stimulus loan to make their house more sustainable and/or life-course proof with the option to co-finance the removal of asbestos within the loan.*

Offered by the province of Limburg, the ‘Stimuleringslening Duurzaam Thuis’ (‘Stimulus loan Sustainable Home’) is a loan that is not specially designed for the removal of asbestos, however there is the option to co-finance the removal of asbestos within the loan as long as the applicant uses the loan for energy saving measures and/or renewable energy measures within the house or making their house life-course proof.

8. EIA

Category: *Financial arrangements*

Type: *Tax benefit*

Level: *National*

Goal(s): *Stimulating investments in energy saving assets and renewable energy by the possibility to lower the fiscal profit.*

The ‘Energie-investeringsaftrek’ (EIA, ‘Energy Investment Allowance’) is similar to the MIA but instead of focusing on environment friendly investments, it focuses on energy saving assets and renewable energy. Eligible investment can be found on the ‘Energijst’ (‘Energy list’). Just as the MIA, a certain percentage of the investment can be deducted from the taxable profit on top of the normal depreciation.

9. LAVS

Category: *Assessment & monitoring*

Type: *System*

Level: *National*

Goal(s): *To get a better overview of the presence of asbestos, better compliance of the asbestos regulations, transparency in the removal process, better supervision of the removal of asbestos, support with going through the legal procedures, providing all those involved in the asbestos removal chain with information on the specific project.*

The LAVS, which stands for ‘Landelijk Asbest Volg Systeem’ (‘National Asbestos Following System’), is a web-based system application that tracks and registers every step in the removal process of asbestos. For both the asbestos assessor and removalist it is mandatory to register their activities in the system. It provides those involved with the removal of asbestos with transparent information.

10. Asbestregeling Drenthe

Category: *Financial arrangements*

Type: *Loan*

Level: *Provincial*

Goal(s): *Providing an attractive loan for the removal of asbestos roofs.*

A low interest rate loan with a penalty-free relay for the removal of asbestos roofs made available by the province of Drenthe. The loan application is open for all roof owners (those who own a building according to Dutch law) within the province of Drenthe and there is no age limit in the case of a consumptive loan. Even for a ‘Vereniging van Eigenaren’ (VVE, a so called ‘Homeowners Association’) it is possible to apply as well as for governments, foundations and associations. There is also no age limit set for the application. The most important thing however is that the application has to be made prior to any removal work.

11. Programmabureau Versnellingsaanpak Asbestdakensanering

Category: *Awareness & communication*

Type: *Programme Office*

Level: *National*

Goal(s): *Creating awareness and support, providing clear communication and function as a central point of contact, unburdening of municipalities and roof owners, monitoring the progress of asbestos removal, matching opportunities, building and maintaining partnerships*

The ‘Programmabureau Versnellingsaanpak Asbestdakensanering’ (Programme Office for the Acceleration Approach of Asbestosroof Removal, hereafter Programme Office) was founded by the Ministry of Infrastructure and Water Management in July 2016 as part of a reconnaissance on how to stimulate the speeding up of the removal of asbestos and plays an important roll in creating awareness and support for the asbestos roofing issue. The program office teams up with several other partners on various levels of governance.

12. Landelijke Asbestdakenkaart

Category: Assessment & monitoring

Type: Map

Level: National

Goal(s): *Monitoring the progress of the removal of asbestos roofs*

The ‘Landelijke Asbestdakenkaart’ (National Map of Asbestos roofs) is a web-based map that monitors the number of roofs that are suspected to be asbestos suspicious roofs nationwide. The map shows if there has been an assessment of the number of square meters of asbestos roofs in a municipality, if so in which year it took place, the number of asbestos suspicious roofs, the total amount of square meters asbestos suspicious roof and where more detailed information can be found. It also shows the number of square meters already sanitised.

13. Removal as a collective

Category: Joint execution/collectives

Type: Cooperative

Level: Local/Private sector

Goals: *Unburdening of the roof owner, reducing costs due to economies of scale, the possibility to incorporate sustainable solutions*

A more bottom-up approach is that of the removal of asbestos as a collective. These collectives are formed by multiple roof owners from a certain neighbourhood that choose to team up and actively choose to replace their asbestos roofs all at the same time. One of those collectives is that of the neighbourhood De Wouden in the city of Assen. This case is discussed in detail in the in-depth interview with Frank Hart.

14. Zon op erf

Category: Sustainability

Type: Scrapping Scheme

Level: Municipal

Goal(s): *Reducing both the number of VAB's and asbestos roofs, generating renewable energy and providing a new source of income for the farmer*

The project ‘Zon op Erf’ by De Achterhoekse Groene Energie Maatschappij, gives farmers who already stopped or are about to stop their agricultural activities, the opportunity to demolish their VAB's and use the space that becomes available for solar panels. Not only will this be beneficial for the landscape, since the VAB's will diminish, it also contributes to the removal of asbestos roofs in the Netherlands.

5 Analysis

To be able to position the various initiatives and governance arrangements into the proposed framework for asbestos removal initiatives, three out of the four previously parameters are being used. Only the second parameter, the ‘type’ of initiative or governance arrangement, is not being used. Although useful, this subdivision is not decisive for the positioning of the fourteen initiatives and governance arrangements or needed to really differentiate between them, like the parameter ‘Category’ does. The data from the ‘Goal(s)’ parameter is used to determine the number of goals each initiative or governance arrangement has. To make this workable, the number of goals is split up between *single*, *dual* or *multiple* goals. Table 2, as displayed below, is a result of this selection.

Tabel 2. List of initiatives and governance arrangements

	Initiative or governance arrangement	Level:	Number of goals:
1	National subsidy for the removal of asbestos roofs	National	Single
2	6% VAT on labour costs for the removal of asbestos	National	Single
3	Ruimte voor Ruimte	Provincial	Multiple
4	Nationaal Energiebespaar Fonds (NEF)	National	Multiple
5	MIA/VAMIL	National	Multiple
6	Asbestschakel	Local/Private sector	Multiple
7	Stimuleringslening Duurzaam Thuis	Provincial	Dual
8	EIA	National	Dual
9	LAVS (Landelijk Asbestvolgsysteem)	National	Multiple
10	Asbestregeling Drenthe	Provincial	Multiple
11	Programmabureau Versnellingsaanpak Asbestdakensanering	National	Multiple
12	Landelijke asbestdakenkaart	National	Single
13	Removal as a collective	Local/Private sector	Multiple
14	Zon op Erf	Municipal	Multiple

The figure on the next page displays the proposed framework for asbestos removal initiatives where the data from table 2 is being used as an input. By using coloured dots instead of plain ones, it is easier to see in an instance to what category the initiative or governance arrangements belongs to and discover patterns. The following pages will contain a further analysis of the position of the initiatives and governance arrangements in the framework.

This analysis starts off with the observation that just like there are extremes on the end of each spectrum of the ‘what’ ‘who’ and ‘how’ questions, such is also true for the position of two of the initiatives and governance arrangements (see figure 9 on the next page). Both are positioned in such a way that they are almost perfect matching configurations and both are more or less at the extremes of both axes. They are complete opposites of each other and that is exactly what they represent. On the top left, we can see the *national subsidy for the removal of asbestos roofs (1)*, a governance arrangement with a fairly simple goal: partly compensating the removal of asbestos from a roof that is initiated from the highest level of governance, namely the national government. According to complexity theory, the level of complexity regarding this governance arrangement can be considered as being simple. This is basically also what this subsidy is in practice, nothing more than a small reimbursement for the costs made. A clear single fixed goal initiated from a position of central guidance.

This top down approach is opposed by an initiative that is placed all the way in the down right corner and is a bottom up approach. It is the initiative of *asbestos removal as a collective (13)* and is positioned within the local/private sector level. This initiative has multiple composite and integrated goals. Typical for such an initiative is the strong decentralized interaction that takes place. These characteristics make this initiative, according to complexity theory, very complex. This has also shown to be true in practice. A good example of this is the collective of ‘De Wouden’, as spoken about by Frank Hart during his interview. There were many variables at play that were of influence for a successful application of this initiative. With multiple goals to fulfil and many stakeholders, this is a very complex situation. This already starts by getting the heads of all those involved turned in the same direction. Every roof owner has their own wishes regarding the replacement of their roof and this causes debate.

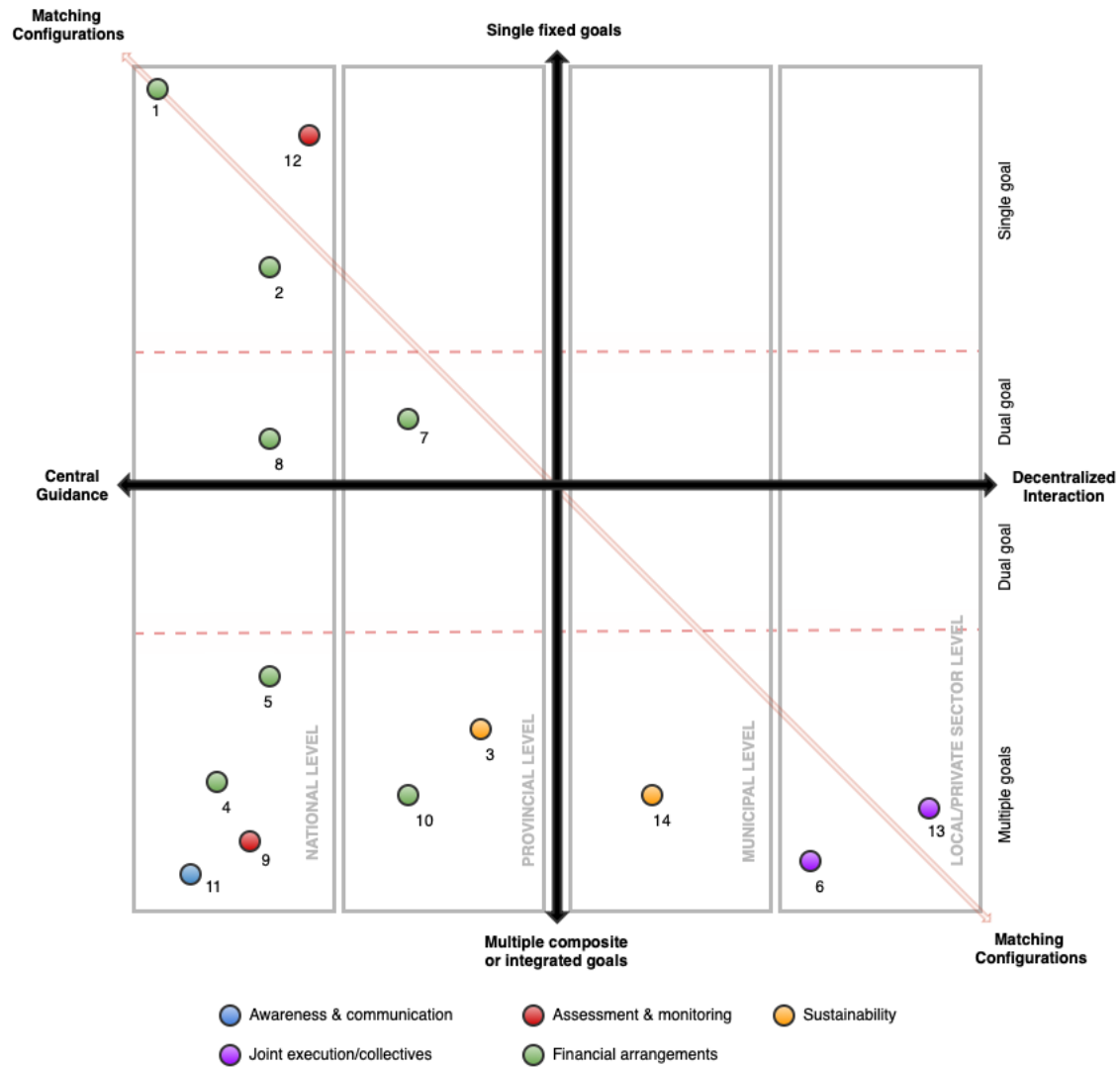

Figure 9. Results

	Initiative or governance arrangement	Level:	Number of goals:
1	National subsidy for the removal of asbestos roofs	National	Single
2	6% VAT on labour costs for the removal of asbestos	National	Single
3	Ruimte voor Ruimte	Provincial	Multiple
4	Nationaal Energiebespaar Fonds (NEF)	National	Multiple
5	MIA/VAMIL	National	Multiple
6	Asbestschakel	Local/Private sector	Multiple
7	Stimuleringslening Duurzaam Thuis	Provincial	Dual
8	EIA	National	Dual
9	LAVS (Landelijk Asbestvolgsysteem)	National	Multiple
10	Asbestregeling Drenthe	Provincial	Multiple
11	Programmabureau Versnellingsaanpak Asbestdakensanering	National	Multiple
12	Landelijke asbestdakenkaart	National	Single
13	Removal as a collective	Local/Private sector	Multiple
14	Zon op Erf	Municipal	Multiple

The initiatives and governance arrangements that only have a single goal, are situated in the top left corner of the framework and are situated along the line of matching configurations, which means that both functional and structural focus are more or less in line with each other. This however, does not mean per se are the best solutions for the problem.

While the replacement of an asbestos roof and the associated financial burden is still considered to be the responsibility of the roof owner, central government tries to accommodate roof owners with a subsidy. The amount subsidised is just a fraction of the costs and while it seems that there are plenty of financial governance arrangements that either supplement or replace each other over time, these are all loans and tax benefits. This means that for many roof owners, replacing an asbestos roof is considered a financial setback, which preferably is postponed as long as possible. The biggest threat for the national subsidy has been that the available funds were allocated to those roof owners that were willing to replace their roof already in the first place. Although this being somewhat of a good thing, the downside to this is that the available funds were finished before planned duration of the subsidy scheme.

Another thing that stands out, is that the majority of initiatives and governance arrangements have more than just one goal. The main goals are often combined with some sort of sustainable goal as well. And in some instances, the main goal is a sustainable one and the removal of asbestos is just part of this. Which is the case for *Stimuleringslening Duurzaam Thuis* (7) for example. With the growing demand for renewable energy and replacing a roof being a costly endeavour, many roof owners opt to incorporate a sustainable element as well. This could be the placement of solar panels for example or better isolation. This makes perfect sense because not only can this save costs on future energy bills, applying solar panels or better isolation at a later stage would only cost more. For some initiatives or governance arrangements, sustainability is even the starting point and removing asbestos is just something that can be taken care of on the side. In the case of *Zon op Erf* (14) for instance, the replacement of VAB's with solar panels can actually be a way for agri-cultural businesses to finance the removal of asbestos, get rid of any unwanted buildings and at the same time help contributing to the task ahead in regards of the energy transition.

The biggest issue during the attempts to speed up the removal of asbestos roofs is that the decision-making process at the national level (central government) lagged behind. Without the instalment of a ban, the sense of need and urge for the replacement of one's asbestos roofs falls behind. Although many of the current asbestos roofs are at the end of their lifespan and need replacement anyways, not having a ban on asbestos roofs in place could potentially slow down the rate in which those roofs are replaced. Creating awareness is one thing and could help roof owners to realize the seriousness of the situation and make them replace their roof in time but on the other hand, if there are no consequences in keeping an asbestos roof and the replacement being a very expensive expense for many, roof owners might postpone the replacement to a later time. So instead of speeding things up, the lack of a ban could potentially cause to slow things down.

The importance of creating this mentioned awareness and the additional support is key. The *Programme Office for the Acceleration Approach of Asbestosroof Removal* (11) therefore plays an important role in creating awareness, connection and facilitation involved partners and being a central point of contact. Besides raising awareness, it is of great importance to understand how big the problem really is. Some good progress has been made so far in doing so, however this came about a little late. This was also a point of critique when turning down the proposed ban. Without properly knowing the number of asbestos roofs still to be replaced, it is difficult to come up with a good plan. The *national asbestos map* (12) that has data on almost two thirds of all the municipalities of The Netherlands is a good start, however this only shows the amount of square meters of asbestos suspicious roof and not the actual amount of square meters asbestos roof.

Lessons to be learned here, are that a solid starting point was missing from which an acceleration could be initiated. As already previously discussed, the most important factor in this was failure to install a nationwide ban on asbestosroofs, which in turn caused a loss in sense of urge for many people. Chances

are that without an obligation from higher up, many roofowners will postpone the replacement of their asbestosroof to a later point in time, simply because of the high costs involved. Even though many of them know that asbestos could potentially be harmful, often these kind of financial setbacks can make people reconsider the need to replace their harmful roof in a hurry. Instead they might opt for a replacement a few year down the road, when their financial situation is more stable for example. In the light of this study and the desired outcome of speeding up the replacement of asbestosroofs, such developments are not preferable. Creating awareness is therefore of great importance. Rather than just having the feeling that roofowners are obliged to remove their asbestosroof by a decision from higher up and have no choice but to comply, a realisation of the seriousness of the problem by creating awareness could potentially help to persuade roofowners to replace their roof out of free will, rather than being forced to. Secondly, because of the slow start the mapping of asbestosroofs has seen, it is hard to estimate the exact number of asbestos roofs, hence how big the problem actually is. Over the years, some good progress has been made mapping the amount of square meters of asbestos suspicious roof. However as said before, this concerns asbestos suspicious roofs. If these roofs really consist of materials containing asbestos fibres is yet to be seen.

As a result of a lack of such a solid starting point; no ban and the lack of a proper assessment, the pace in which removal takes place did not really go as foreseen. Roofs were removed and replaced but with the disappearance of the ban, the pressure to remove one's asbestos roof before a certain date also disappeared. Therefore, it is also quite difficult to pin down which initiatives and governance arrangements work the best or are the most desirable in practice. According to the theoretical framework as previously set out in chapter 2, those initiatives and governance arrangements that are closest to the line of matching configurations (also see figure 3) are most desirable because the level of effectiveness (functional focus) and efficiency (structural focus) are somewhat equal. Meaning that the initiative or governance arrangement takes place at the most appropriate level.

Looking at the results in figure 9 we can clearly see that there are more or less six initiatives or governance arrangements that are on or around the line of matching configurations and in theory would therefore considered be most desirable. These are the *National subsidy for the removal of asbestos roofs* (1), *6% VAT on labour costs for the removal of asbestos* (2), *Asbestschakel* (6), *Stimuleringslening Duurzaam Thuis* (7), *Landelijke asbestdakenkaart* (12) and *Removal as a collective* (13). If we look at the numbers 1, 2 and 12 we see that each of them has a single goal while at the same time being initiated from a high governance level. And since they are close to the line of matching configurations this would mean that both the level of effectiveness and the level of efficiency would be somewhat equal. In the opposite corner of the graph, the same is true for number 8 and 13. Unlike the other mentioned initiatives and governance arrangements, number 8 and 13 have multiple goals but are initiated from the bottom up, at the local/private sector level. This combination however also results in a position more or less around the line of matching configurations, despite being positioned on the complete opposite side of the numbers 1,2 and 12. Out of the six initiatives or governance arrangements that in theory would be considered most desirable, number 7 is placed a bit more to the middle, having a dual goal and taking place at the provincial level. But this governance arrangement is positioned in such a way that the level of effectiveness (functional focus) and efficiency (structural focus) are somewhat equal. What we can conclude from this is that the most desirable initiatives and governance arrangements set place at the most appropriate governance level. Furthermore, we can see that out of these six initiatives, the ones that have a more central guidance are mostly financial initiatives or governance arrangements and those that are placed more towards the downright corner (local/private sector level) are the joint executions and collectives. This makes sense since there are multiple goals to fulfil, multiple actors involved and the communicative aspect plays a bigger role. Opposed to the single goal-oriented initiatives and governance arrangements which are far more straight forward.

What has just been described above is purely a theoretical situation. In practice however, the mentioned six initiatives and governance arrangements are not necessarily the most desirable. Since replacing a roof is a costly endeavour, it would be common understanding that any financial support, in any kind of way is desirable. However, if we look at figure 9, we also see that most of the financial arrangements are actually not close to the line of matching configurations at all. Rather than that, they seem to move

away from it. This is not because they are helpful but because often these initiatives or governance arrangements serve multiple goals. What is also noticeable is that two of the most obvious initiatives that could contribute to the cause are actually the furthest removed from the line of matching configurations. These are the Landelijk Asbestvolgsysteem (9) and the *Programmabureau Versnellingsaanpak Asbestdakensanering* (11). As previously described in this chapter, monitoring and creating awareness are of great importance. The combination of being initiatives with multiple goals initiated from a national level causes them to be far away from the line of matching configurations.

Although there are many links with the theory as described in chapter 2, we can see that in practice things do work a bit different. Rather than there just being a set of most desirable initiatives and governance arrangements that are most desirable simply because they are on the line of matching configurations, it is all about the interaction between the different initiatives and governance arrangements. Roofowners need to understand the seriousness of the situation, the magnitude of the asbestos issue needs to be assessed and tracked, there is a strong need for financial compensation and there is a strong need from roofowners to be unburdened during the replacement of their asbestos roofs.

6 Conclusion, discussion and recommendation

In this study the research question ***“By using the framework for planning oriented action, what initiatives and governance arrangements are considered most efficient and effective to speed up the removal of asbestos roofs in the Netherlands considering the proposed asbestos roofing ban?”*** is to be answered.

The answer to this question turned out not to be that specific however. In order to speed up the removal of asbestos roofs there is not one initiative or governance arrangement in particular that could speed up the removal of asbestos roofs on its own in such a way that the issue of asbestos roofs will be over within reasonable time. Rather than that, it is the combination of those various initiatives and governance arrangements that works particularly well. This is, as this study has pointed out, a two-way stream. A stream that trickles down from the top, towards the roof owner and a stream that is being initiated from the roof owner.

On the one hand there is the top-down decision of the central government to impose a ban. This ban combined with some financial support in various forms, whether or not specifically focused on asbestos, is a way for national and provincial government to try and speed up the removal of asbestos roofs. While the ultimate responsibility lies with the roof owner itself to replace an asbestos roof, the government actively tries to create awareness and support for the issue of deteriorating asbestos roofs because it could also impose a risk to public health. On the other hand, we see that there is a shift upwards coming from self-organized groups that want to remove asbestos as a collective. These collectives work from the bottom up and make use of those initiatives and governance arrangements that are being made available on the higher governance levels, whether or not combined with a sustainable goal as well and stacking subsidies whenever possible. They often opt for companies that offer an all-in total solution like Asbestschakel for example. This unburdens the roof owner as much as possible.

There are already plenty of good and successful initiatives and governance arrangements available so there is no need to invent the wheel again. Some of them just have to be adapted better to the context. In terms of being the most successful in speeding up the removal of asbestos roofs, there is not a single initiative that is that successful to single handed speed up the removal. Instead, it is the combination of creating awareness, communication, assessment and monitoring, sustainable goals, the availability of financial support and the formation of joint execution initiatives and collectives that have the potential to shift to removal of asbestos roofs into a higher gear.

Discussion and recommendations

In my opinion, the biggest obstacle has been the postponement of the ban and the subsequent cancelation of this ban by the Senate. It is clear that the removal of asbestos roofs does not go in the desired pace. Uncertainty surrounding the implementation of a ban, has caused many roof owners to sit back and wait. However, this has also largely to do with the awareness and the sense of urge of the situation that currently exists. Having a ban set in place would really have helped roof owners to be aware of the situation but also would have given the authorities the ability to enforce on this ban, thus having at least something to fall back on. All the elements for successfully speeding up the removal of asbestos roofs are present and individually they all serve a different purpose. In the end however, it is more important how they can supplement each other in such a way, that this contributes to the speeding up of the removal rate of asbestos roofs.

Therefore, I strongly suggest to invest more in adequately mapping and monitoring the presence of asbestos roofs to fully understand the scale and seriousness of the problem. Once this is done sufficiently, ideally a new attempt at imposing a ban should be made but only with sufficient financial support in place and an achievable timeframe. In the end, it is still the responsibility of the roof owner to replace his or her asbestos roof because the roof needs to be replaced eventually, however the government should take in account that even with a subsidy in place, it is still a large financial

investment that is not realistic for everyone on such a short notice. In order to prevent that those who are most in need for financial aid miss out on the use of a subsidy because funds have run out, I suggest to put some sort of financial safety net in place. How this exactly should be designed and implemented is something that could be part of a future study. Not only financial support is wanted. Support can also be offered in the form of clear provision of information, better guidance and a stronger focus on unburdening the roof owner or a collective of roof owners. Because of the sheer amount of initiatives and governance arrangements, it can sometimes be overwhelming and confusing for roof owners to find their way.

Critical sidenote on this study

Looking back at this study and the initial understanding that the framework of planning-oriented action as created by De Roo, in its proposed adaptation to the specific situation, would be suitable for a complex problem such as the asbestos roofing problem, I must conclude that there are perhaps better options for future research into this matter. This has to do with the design and the scaling of the axes. By making a division between either single, dual or multiple goals, all cases that have more than 2 goals are automatically all weighted down towards the bottom. This, in combination with the previously discussed relative high degree of subjectivity while positioning the initiatives and governance arrangements into the framework could influence the outcome ever so slightly. Although not incorrect, for future research I would recommend finding a more distinct way of measuring the effectivity and effectiveness of the measures proposed.

7 Literature

References

- Affuso, E., Cummings, J. R., & Le, H. (2017). The external cost of asbestos in the housing market. *Applied Economics Letters*, 25(6), 397-400. doi:10.1080/13504851.2017.1327114
- Asbestfeiten. (2017). Toepassingen. Retrieved from <http://www.asbestfeiten.nl/toepassingen.html>
- Asian Ban Asbestos Network. (2017). After 60 years, indonesia now recognizes asbestos related diseases » asian ban asbestos network. Retrieved from <http://anroev.org/aban/after-60-years-indonesia-now-recognizes-asbestos-related-diseases/>
- Bache, I., & Flinders, M. V. (2004). *Multi-level governance*. Oxford: OUP Oxford. Retrieved from <http://search.ebscohost.com.proxy-ub.rug.nl/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=150216&site=ehost-live&scope=site>
- Bianchi, C., & Bianchi, T. (2007). Malignant mesothelioma: Global incidence and relationship with asbestos. *Industrial Health*, 45(3), 379-387. doi:10.2486/indhealth.45.379
- Burdorf, A., Dahhan, M., & Swuste, P. (2003). Occupational characteristics of cases with asbestos-related diseases in the netherlands. *The Annals of Occupational Hygiene*, 47(6), 485-492. doi:10.1093/annhyg/meg062
- Butchart, E. G. (1999). Contemporary management of malignant pleural mesothelioma. *The Oncologist*, 4(6), 488-500. Retrieved from <http://theoncologist.alphamedpress.org/content/4/6/488.abstract>
- CBS. (2017a). StatLine - overledenen; doodsoorzaak (uitgebreide lijst), leeftijd, geslacht. Retrieved from <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/7233/table?ts=1511917918920>

- CBS. (2017b). Total transport accidents. Retrieved from
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/en/dataset/81452ENG/table?dl=59C5>
- Cooke, W. E. (1924). Fibrosis of the lungs due to the inhalation of asbestos dust. *British Medical Journal*, 2(3317), 147-140. doi:10.1136/bmj.2.3317.147
- Doll, R. (1955). Mortality from lung cancer in asbestos workers. *British Journal of Industrial Medicine*, 12(2), 81-86. Retrieved from
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1037613/>
- Dunn, K. (2010). Interviewing. In Iain Hay (Ed.), *Qualitative research methods in human geography* (Third ed., pp. 101-137) Oxford University Press.
- Frank, A. L., & Joshi, T. K. (2014). The global spread of asbestos. *Annals of Global Health*, 80(4), 257-262. doi:10.1016/j.aogh.2014.09.016
- Goss, J. D., & Leinbach, T. R. (1996). Focus groups as alternative research practice: Experience with transmigrants in indonesia. *Area*, 28(2), 115-123. Retrieved from
<http://www.jstor.org/stable/20003647>
- Habermas, J. (1987). *The philosophical discourse of modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Hooghe, L., & Marks, G. (2002). Types of multi-level governance. *Les Cahiers Européens De Sciences Po*, 03 Retrieved from
https://explore.openaire.eu/search/publication?articleId=od_____645::2e3a4e927830672f971fa817bf1ac971
- Hufen, J. A. M., & Ringeling, A. B. (1990). *Beleidsnetwerken; overheids-, semi-overheids- en particuliere organisaties in wisselwerking*. The Hague: VUGA.

- InspectieSZW. (2018). Veilig werken met asbest. Retrieved from <https://www.inspectie-publicaties.nl/veilig-werken-met-asbest/veilig-werken-met-asbest#wat-is-asbest>
- International Ban Asbestos Secretariat. (2018a). Current asbestos bans. Retrieved from http://ibasecretariat.org/alpha_ban_list.php
- International Ban Asbestos Secretariat. (2018b). Global asbestos fiber production, 2015. Retrieved from http://ibasecretariat.org/graphics_page_row5.php?n=6#mit1_start
- Jansen, G. J., Fernandes Mendes, H. K., Rook, M., Stordiau-Van Egmond, A., & Van Zanten, P. J. (2012). *Onderzoek asbestvondst kanaleneiland*. (). Utrecht: De Commissie Onderzoek asbestvondst Kanaleneiland.
- Kenniscentrum Infomil. (2017). Handhaving. Retrieved from <https://www.infomil.nl/onderwerpen/asbest/asbest-in-daken/vragen-en-antwoorden/@147346/handhaving/>
- Kenniscentrum InfoMil. (2017a). Toepassing in nederland. Retrieved from <https://www.infomil.nl/onderwerpen/asbest/asbest/toepassing-nederland/>
- Kenniscentrum InfoMil. (2017b). Verbod op asbesthoudende dakbedekking. Retrieved from <https://www.infomil.nl/onderwerpen/asbest/asbest-in-daken/>
- Kong, L. (1998). Refocusing on qualitative methods: Problems and prospects for research in a specific asian context. *Area*, 30(1), 79-82. doi:10.1111/j.1475-4762.1998.tb00050.x
- Maccoby, E., & Maccoby, N. (1954). The interview: A tool of social science. In G. Lindsey (Ed.), *Handbook of social psychology* (). Cambridge: Addison-Wesley.
- Merewether, E. R. A., & Price, C. W. (1930). *Report on effects of asbestos dust on the lungs and dust suppression in the asbestos industry. part II. processes giving rise to dust and methods for its suppression* London: H.M.S.O.

- Milieu Centraal, & Infomil. (2017). Asbest kernboodschap januari 2017. Retrieved from https://www.infomil.nl/publish/pages/118643/asbest_kernboodschap_versie_januari_2017.pdf
- Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. (2017). De belangrijkste asbestregels - asbest - rijksoverheid.nl. Retrieved from <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/asbest/asbestregels>
- NOS. (2013,). Kosten asbest utrecht 9 miljoen. Retrieved from <https://nos.nl/artikel/531108-kosten-asbest-utrecht-9-miljoen.html>
- O'Brien, R., Goetz, A., Scholte, J., & Williams, M. (2000). *Contesting global governance* (1. publ. ed.). Cambridge [u.a.]: Cambridge Univ. Press.
- Oliver, T. (1925). Some dusty occupations and their effects upon the lungs. *Journal of the Royal Sanitary Institute*, 46(6), 224-230. doi:10.1177/146642402504600603
- Roo, G. d. (2003). *Environmental planning in the netherlands: Too good to be true: From command-and-control planning to shared governance*. Hampshire: Asghate.
- Roo, G. d. (2015). *Lectures planning theory 2015/2016*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Roo, G. d. (1999). *Planning per se, planning per saldo: Over conflicten, complexiteit en besluitvorming in de milieuplanning*. Den Haag: Sdu Uitgevers. Retrieved from <http://www.narcis.nl/proxy-ub.rug.nl/publication/RecordID/oai:pure.rug.nl:publications%2Fcc4450fa-39b8-4c04-b9d8-3fd4826068c0>
- Scharpf, F. W. (1978). Interorganizational policy studies: Issues, concepts and perspectives. In K. Hanf, & F. W. Scharpf (Eds.), *Interorganizational policy making; limits to coordination and central control* (pp. 345-370). London: Sage Publications.

Schoenberger, E. (1991). *The corporate interview as a research method in economic geography*

Taylor & Francis Ltd. Retrieved from [http://search.ebscohost.com.proxy-](http://search.ebscohost.com.proxy-ub.rug.nl/login.aspx?direct=true&db=aph&AN=13462350&site=ehost-live&scope=site)

[ub.rug.nl/login.aspx?direct=true&db=aph&AN=13462350&site=ehost-live&scope=site](http://search.ebscohost.com.proxy-ub.rug.nl/login.aspx?direct=true&db=aph&AN=13462350&site=ehost-live&scope=site)

Selikoff, I. J., Churg, J., & Hammond, E. (1964). Asbestos exposure and neoplasia. *Jama*, 188(1), 22-

26. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1001/jama.1964.03060270028006>

Simon, H. A. (1957). *Models of man, social and rational: Mathematical essays on rational human behaviour in a social setting*. New York:

Stoker, G. (1998). Governance as theory: Five propositions. *International Social Science Journal*, 50(155), 17-28. doi:10.1111/1468-2451.00106

Teisman, G. R. (1992). *Complexe besluitvorming; een pluricentrisch perspectief op besluitvorming over ruimtelijke investeringen*

. The Hague: VUGA.

Univé. (2017). Asbestdak waarschijnlijk per 2024 verboden. Retrieved from

<https://www.unive.nl/asbest>

Wagner, J. C., Sleggs, C. A., & Marchand, P. (1960). Diffuse pleural mesothelioma and asbestos exposure in the north western cape province. *British Journal of Industrial Medicine*, 17(4), 260-

271. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1038078/>

Yin, R. K. (2003). *Case study research: Design and methods*. London: SAGE Publications.

8 Appendices

8.1 Appendix A - Main documents & webpages analysed

Initiative or government arrangement	Name of document or webpage:	Published by:	Source:
National subsidy for the removal of asbestos roofs	Veelgestelde vragen Subsidieregeling verwijderen asbestdaken	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (Netherlands Enterprise Agency)	https://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/subsidieregeling-verwijderen-asbestdaken/veelgestelde-vragen-subsidieregeling-verwijderen-asbestdaken
6% VAT on labourcosts for the removal of asbestos	6% BTW regeling	Asbest-experts.nl	https://www.asbest-experts.nl/subsidie-asbest-verwijderen-subsidie/6-procent-btw-regeling-asbest-inventarisatie/index.html
Ruimte voor Ruimte	Wat is Ruimte voor Ruimte?	Ruimte voor Ruimte Database	http://www.ruimtevoorruimtedatabase.nl/index.php/wat-is-ruimte-voor-ruimte
NEF (Nationaal energiebespaar fonds)	Energiebespaarlending voor particulieren	Nationaal Energiebespaar Fonds	https://www.energiebespaarlending.nl/particulieren/
MIA/VAMIL	Milieu-investeringsaftrek (MIA)/Willekeurige afschrijving milieu-investeringen (VAMIL)	Belastingdienst	https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/blcontentn1/belastingdienst/zakelijk/winst/inkomstenbelasting/inkomstesteringbijtelling/milieu_investeringsaftrek_mia_willekeurige_afschrijving_milieu_investeringen_vamil
Asbestschakel	Over coöperatie Asbestschakel	Asbestschakel	https://asbestschakel.nl/over-asbestschakel
Stimuleringslening Duurzaam Thuis	Stimuleringslening Duurzaam Thuis	Province of Limburg	https://www.limburg.nl/onderwerpen/duurzaam-energie/@1665/duurzaam-thuis/
EIA	Energie-investeringsaftrek (EIA)	Belastingdienst	https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/blcontentn1/belastingdienst/zakelijk/winst/inkomstenbelasting/inkomstesteringbijtelling/energie_investeringsaftrek_eia
Landelijk Asbestvolgysteem	Over het LAVS	Rijkswaterstaat (Department of Waterways and Public Works) Provincie Drenthe	https://www.lavsinfo.nl/lavs-0/
Asbestregeling Drenthe	Subsidie Verwijdering Asbestdaken Drenthe		https://www.provincie.drenthe.nl/@125774/uitvoeringsregeling-1/
Programmabureau Versnellingsaanpak Asbestdakensanering	Programmabureau Versnellingsaanpak Asbestdakensanering	Programmabureau Versnellingsaanpak Asbestdakensanering	https://www.asbestversnelling.nl/programmabureau/
Landelijke Asbestdakenkaart	Landelijke Asbestdakenkaart		https://www.asbestversnelling.nl/landelijke-asbestdakenkaart/
Removal as a collective	Droomwijk: De Wouden asbestvrij en energieneutraal	Natuur en milieufederatie Drenthe	https://www.nmf.drenthe.nl/nieuws/droomwijk-de-wouden-asbestvrij-en-energie-neutraal/
Zon op Erf	Zonne-energie op vrijkomende boerenerven	Agem	https://zonoperf.eu/wp-content/uploads/2019/10/brochure_Zon_Op_Erf_okt-2019.pdf

8.2 Appendix B: Initiatives and governance arrangements

1. National subsidy for the removal of asbestos roofs

Category: *Financial arrangements*

Type: *Subsidy*

Level: *National*

Goal(s): *Partly subsidizing the removal of asbestos roofs*

As of the 4th of January 2016, it was possible to apply for a national subsidy for the removal of asbestos roofs (the so called '*Subsidieregeling Verwijderen Asbestdaken*'). This subsidy is brought to life by the Ministry of Infrastructure and Water Management in order to stimulate the removal of asbestos roofs in the first years following 2016. By engaging roof owners at an early stage, less pressure would be put on the capacity of the asbestos removal branch over the years leading towards 2024 (the initial proposed date for a complete ban on asbestos roofs). This arrangement would be available until the 31st of December 2019 or unless the budget ran out before that time. The subsidy arrangement had a total budget of €75.000.000,- spread over a period of 4 years. There was a set limit for the amount disbursed per year however this was not distributed evenly over the years. The limit per year was pre-determined for each year individually and was also flexible in the sense that whenever the limit was thought to be reached before the end of the period, the choice could be made to claim part of the remaining budget and bring it forward to use in that specific year. Over time, changing the yearly limit has already happened on several occasions. For example, the central government increased the limit of 2017 twice. The initial limit for that year was set at €15.000.000,- but was increased to €25.000.000,- in April 2017. In November of the same year, central government decided once again to increase the limit with €1.200.000,- to a limit of €26.200.000,-. Even that turned out not to be enough and the yearly limit was reached before the end of the year. It was still possible to submit subsidy applications after the limit was reached but these were not processed until 2018. This shows that the subsidy was in high demand. However, once the total budget of €75.000.000,- would be fully disbursed, no extra money would be made available, even if that happened before the end of 2019. And so it did, because starting from the 15th of December 2018, the subsidy was no longer available because the budget had run out.

The subsidy was open for individuals, (agricultural-) businesses, non-profit organizations or government. For the latter it was only possible if the removal was paid by the municipality or province itself with their own funds. In the situation that asbestos roof removal was commissioned by a municipality or province under their legal duty, they were not applicable for the subsidy and would get reimbursed out of a specific fund by the central government. Roof owners would receive €4,50,- per square meter up to a maximum of €25.000,- per address but only under certain conditions:

- The applicant is also the one who pays the bill.
- The subsidy only applies to asbestos containing roofing material that is in contact with the open air.
- The removal is performed by a properly certified company. In turn this company has to specify on the invoice that they removed asbestos roof specifically, the number of square meters removed and the address where the removal took place. They are also obliged to report the removal in the LAVS system, a system that tracks the whole process of an asbestos removal. If the removal is not reported in the LAVS system, the application is not being processed.
- The subsidy application should be filed within six months after the removal of the asbestos roof is completed. Furthermore, this removal should be executed between the 1st of January 2016 and the 31st of December 2019.
- It is not possible to apply for subsidy for multiple address on one application. Each address should submit its own application.

Although in the bigger scheme of things, the €4.50,- per square meter remitted does not seem much, it is a start. We should not forget that every roof owner is (financially) responsible for their own roof and this subsidy shows willingness of the central government to offer some financial compensation.

The great thing about this subsidy is that it allows a combination with other initiatives. Unlike most other financial arrangements regarding the removal of asbestos, it is possible to apply up to six months after the asbestos removal took place. A side note however to this is, that although that may seem very convenient, there are strict specifications to the invoice that needs to be send in. Meaning that in the case someone forgot to apply for this subsidy or learns about this and wants to apply at a later stage, this person could face difficulties if the paperwork is not in order. Another restriction regarding the requirements for applying is that for every address individually, an application has to be filed. Especially in the case of collectives, this can slow down the process tremendously and in extreme cases result in the collective falling apart. The popularity of the subsidy is clear: central government is constantly adjusting the yearly limits and more than once a reserved budget for a following year is brought forward. Frank Hart says the following about this in our interview:

“The money that was once reserved for up until 2019, is already brought forward for a large part. And all applications that come in now, end up on a big pile that consist of applications from 2017 that have been forwarded to this year (red. 2018). Those are getting paid out first. And I think, but I cannot proof this, that these applications are for 80% from companies or farms. So this fund completely gets emptied out because it can be done a lot faster in those sectors and in the meantime the inhabitants are still stuck with their asbestos roof and nobody that helps them. That is what I find so sad about this situation.”

(Frank Hart, 2018, interview)

The *first-come-first-served* nature of the subsidy could lead to problems later on. Those who already had plans to replace their roof and also can afford it apparently by doing so, eagerly make use of the subsidy. While those who really need it but still don't have the financial resources regardless (the € 4.50,- remitted is just a fraction of the cost to replace an asbestos roof) need all the financial help they can get but risk missing out.

2. Lower VAT rate of 6% on labour costs for the removal of asbestos

Category: Financial arrangements

Type: Tax benefit

Level: National

Goal(s): Lowering the VAT rate to 6% instead of 21% in order to provide cheaper labour costs

In the period between the 1st of March 2013 and 30 June 2015, the former State Secretary for Finance, changed the going rate of 21% for VAT (Value Added Tax) to the lower 6% VAT rate for labour costs related to the removal of asbestos. After the 1st of July 2015 this arrangement was not extended however. The only condition to make use of this lowered VAT rate was that the house of the applicant was older than two years at minimum and that the house was permanently inhabited by a private party. Considering asbestos was banned since the '90's this should not have been a problem. This condition seems a bit out of place but has to do with the fact that this arrangement was not only set in place for the removal of asbestos but for the renovation and restoration of houses in general. Central government argued that when a house is less than two years old, renovation or restoration is not yet necessary. The asbestos assessment, which is always needed before the start of any asbestos removal, was still subject to the higher VAT rate of 21%. The costs of removal however, were charged with only 6% VAT. This was also the case for restoration and renovation work after the asbestos was removed (Asbest-experts.nl, n.d.). The current VAT rate for labour costs related to asbestos removal have returned to the previous high rate of 21%.

3. Ruimte Voor Ruimte

Category: Sustainability

Type: Scrapping Scheme

Level: Provincial

Goal(s): Reducing both the number of VAB's and asbestos roofs, generating renewable energy, issuing building rights

The 'ruimte-voor-ruimte' arrangement ('space for space') is a scrapping scheme used in several provinces in the Netherlands. At the base is the idea that if someone demolishes a former agricultural building that is deprecated or deteriorated and has no function anymore, this person gets the right to build a new house on the space that used opened up. Basically, it creates a new building plot on an existing location. Since it is not always possible to build a house at the existing location, the costs of the demolition are covered by selling the plot to a third party. This is a great way to get rid of any VAB's that pollute the landscape while at the same time get rid of large stable roofs that potentially could contain asbestos.

4. NEF (Nationaal Energiebespaar Fonds)

Category: Financial arrangements

Type: Loan

Level: National/Provincial

Goal(s): Stimulating the use of energy saving measures and asbestos removal by providing a loan, contributing to the energy transistion and the ambition of the government to make houses energy neutral

The 'Nationaal Energiebespaar Fonds' (NEF, 'National Energysaving Fund') is a revolving fund created for energy saving measures for houses. It makes it possible for owners-residents to loan money for energy saving measures in the form of a 'Energy saving loan' (the 'Energiebespaarlening' in Dutch). A total of 300 million Euro is available in the fund. Central government contributes 75 million Euro while the other 225 million Euro is co-financed by the Rabobank and the ASN Bank (Nationaal Energiebespaarfonds, 2017a). Since this is a revolving fund the money can be used for loans more than once.

Within this construction it is possible to utilize a maximum of 50% of the principal loan sum for the finance of asbestos removal under the condition that the remaining 50% is used for roof isolation possibly in combination with other energy saving measures that are on the list. This means not all measures are eligible for the loan but only those selected by the fund (Nationaal Energiebespaarfonds, 2017). The size of the loan varies between a minimum of € 2.500,- up to a maximum of € 25.000,-. The finance of solar panels is also possible within the loan under the condition that a maximum of 75% of the principal loan sum can be invested in solar panels. The remaining 25% or more should be used to finance another energy saving measure, which in this case could be the removal of asbestos in combination with roof isolation. As with most national and regional loans the SVn reviews all applications. Opposed to the previous discussed loans, even measurements installed no longer than two months before the loan application can be claimed (Nationaal Energiebespaarfonds, 2017).

Options do exist to increase the maximum amount of the loan to € 50.000,- for those who want to make their house completely energy-neutral. This is part of the 'Nul op de Meter' package ('Zero on the Meter'). Measures taken in the case of using this package are subject to stricter isolation values, ventilation requirements and crack density. The application process for this package takes more time and quotations have to be really specific. The 'Rijksdienst voor Ondernemend Nederland' (RvO, 'Netherlands Enterprise Agency') assists the SVn in this case by checking the quotations by certain standards (Nationaal Energiebespaarfonds, 2017b).

The loan term depends on the principal loan sum and the higher the loan sum, the longer the loan term. The interest rate on the loan is determined at the moment of application and is based on the loan term but are generally very low. These interest rates are set country wide, however some municipalities and provinces contributed financially themselves, lowering the interest rates even lower for their inhabitants. Currently the municipality of Den Bosch and the province of Overijssel and Drenthe did such a thing (Nationaal Energiebespaarfonds, 2017).

5. MIA/VAMIL

Category: *Financial arrangements*

Type: *Tax benefit*

Level: *National*

Goal(s): *Stimulating environmentally friendly investments by the possibility to lower the fiscal profit and creating liquidity benefits as well as interest advantages*

The Ministry of Finance and the Ministry of Infrastructure and Water Management funded two schemes based on environmentally friendly investments specially designed for entrepreneurs (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, n.d.). The ‘*Milieu-Investeringsaftrek*’ (MIA, ‘Environmental Investment rebate’) is a tax deduction measure that enables entrepreneurs that pay income or company tax to deduct up to 36% of their environmentally friendly investment from their taxable profit on top of the normal depreciation. The ‘*Willekeurige afschrijving milieu-investeringen*’ (Vamil, ‘Arbitrary depreciation of environmental investments’) makes it possible to write off these investments cost at any given moment up to 75% of the total investment. The remaining 25% has to be written off the regular way. By writing off these investments faster than normal it is possible to diminish taxable profit resulting in less tax to be paid thus creating liquidity benefits and interest advantages (Belastingdienst, n.d.). This only applies to those investment that are stated on the so called ‘*Milieulijst*’ (‘Environment list’). The list gets compiled yearly by the ‘Netherlands Enterprise Agency’ and up until the beginning of 2016 the removal of asbestos roofs was also on this list. The 2016 version of the list however did not include the removal of asbestos roofs as an environmental investment any longer thus making it no longer possible to use the MIA/Vamil for this purpose. This has probably to do with the fact that since 2016 the national subsidy for the removal of asbestos roofs was set in place (Boerderij.nl, 2016). The ‘*Belastingdienst*’ (‘Tax and Customs Administration’ of the Netherlands) decides if the MIA or Vamil scheme can be applied after checking the tax return of the applicant. In order to be eligible for these investment schemes, the applicant has to report the investment within 3 months to the Netherlands Enterprise Agency and in case of the MIA, a minimal amount of € 2.500,- has to be invested per asset. Although no longer possible, this combined governance arrangement results in more than one advantage. Besides liquidity benefits and interest advantages, this arrangement rewards the entrepreneur by increasing energy efficiency due to sustainable investment, thus saving on energy costs.

6. Asbestschakel

Category: *Joint execution/collectives*

Type: *cooperative*

Level: *provincial/municipal/local*

Goals: *unburden the roof owner, offering good prices because the companies involved are well-attuned, combining the roof replacement with sustainable solutions*

‘Asbestschakel’ (‘Asbestoslink’) is a cooperative partnership of several companies within the asbestos chain that offer a total solution for the replacement of asbestos roofs. Through their website, a pre-calculation of what it would cost to replace an asbestos roof can be made. This is done by using a specially designed configurator and filling out some details about the characteristics of the current roof and the state and accessibility of the work site. After that, one can choose between several options and

‘configure’ their new roof to their own personal taste completely through the website. The material being used can be chosen, as well as the color, various types of bargeboards, gutters and the type of roof ridge. Also, there is an option to integrate solar panels if one desires. After going through each of the steps of the configurator, a total price is given for the whole process, including labour and materials. Because ‘Asbestschakel’ works together with several partner companies within the asbestos chain the companies involved are well-attuned and can offer lower prices. The onestop-shop character of this initiative is a great way to unburden the roof owner by providing a central point of contact. Asbestschakel operates in several provinces in the Netherlands and helps consumers, (agricultural-) businesses and municipalities.

7. Stimuleringslening Duurzaam Thuis

Category: *Financial arrangements*

Type: *Loan*

Level: *Provincial*

Goal(s): *Provide people with a stimulus loan to make their house more sustainable and/or life-course proof with the option to co-finance the removal of asbestos within the loan.*

Similar to the previously discussed ‘*Asbestregeling Drenthe*’, the province of Limburg offers homeowners the possibility to loan money for the removal of asbestos. However, the big difference opposed to the loan that the province of Drenthe is offering, is that the ‘*Stimuleringslening Duurzaam Thuis*’ (‘Stimulus loan Sustainable Home’) is not specially designed for the removal of asbestos but there is the option to co-finance the removal of asbestos within the loan as long as the applicant uses the loan for energy saving measures and/or renewable energy measures within the house or making their house life-course proof (Provincie Limburg, 2017)

Measures to make one’s house life-course proof such as moving the bedroom or bathroom to the ground floor, making a house wheelchair accessible or installing brackets for extra support are not really of interest for this research. However, the sustainable measures where this loan can be used for such as solar panels, a sun boiler, isolation, heat pumps, LED lighting or HR++ glass in combination with the removal of asbestos can be very interesting in this case. The combination of replacing your asbestos roof while at the same time making your house more sustainable is more cost effective than when you would do the two separately from each other. Besides that, it contributes to the ambition of the central government to make all buildings in the Netherlands energy-neutral by 2050.

The minimum amount that can be lent is € 2.500,-. Depending if the applicant is leasing or owning the house, the applicant can loan up to a maximum of respectively € 25.000,- and € 35.000,-. There is a maximum of two loans per house up to the earlier mentioned maximum amount in total. This means for example that you could first make your house more sustainably and later decide to future proof your house. Loans up to € 7.500,- have a duration of 10 years while those with more than € 7.500,- have a duration of 15 years. In the case that the applicant sells his house, terminates his or her lease contract or the house gets destroyed, the loan has to be fully paid off immediately. Just as the previous mentioned loan, an application should be made at the SVn before any works can be carried out. The interest is already really low on this loan but what is striking is that as soon as you combine the sustainability measures with the removal of asbestos or a minimum of € 1.250,- of life-course proofing your house, the interest will even be less depending on the type of loan (consumptive or mortgage loan; depending on the type of ownership, the maximum amount and age). In the case of a mortgage loan this interest rate can drop to 0.6%. In principle persons aged 76 years and above are not eligible for a consumptive loan but there is a pilot going on until the 14th of March 2019 that makes this possible (Provincie Limburg, 2017).

The main goal of this stimulus loan is not directly related to the removal of asbestos roofs but there is the possibility to finance this within the loan. This is only possible when combined with measures to

make one's house more sustainable and/or life-course proof. By combining the removal of asbestos and installing energy saving measures at the same time, this loan is contributing to more than one ambition. Not only it contributes to the ambition of central government to have all asbestos roofs in the Netherlands removed by 2024, it also contributes to the energy transition and the ambition of the central government to make all buildings in the Netherlands energy-neutral by 2050. While interest rates are already low, people get stimulated to also finance the removal of asbestos within the loan because in that case interest rates can even get lower. Although there is an age restriction on the consumptive loans, there is a temporary pilot that allows people over the age of 75 to get one. This is important since elderly people who may not own a house but lease one and therefore cannot apply for a mortgage loan. They often have small pensions and could form a high-risk group if it comes to the removal of asbestos roofs.

8. EIA

Category: *Financial arrangements*

Type: *Tax benefit*

Level: *National*

Goal(s): *Stimulating investments in energy saving assets and renewable energy by the possibility to lower the fiscal profit*

The 'Energie-investeringsaftrek' (EIA, 'Energy Investment Allowance') is similar to the MIA but instead of focusing on environment friendly investments, it focuses on energy saving assets and renewable energy. Eligible investment can be found on the 'Energijlijst' ('Energy list'). Just as the MIA, a certain percentage of the investment can be deducted from the taxable profit on top of the normal depreciation. This percentage varies annually. In 2014 and 2015 this was 41,5%, while in 2016, 2017 and 2018 this percentage is 58%, 55% and 54,5 respectively (Belastingdienst, a). Conditions for applying are the same as with the MIA meaning that the investment should be reported within three months, the asset should be on the 'energy list' (MIA has its own list), the asset has not been used before and a minimum of € 2.500,- has to be invested per asset. Important to note, is that it is not possible to receive both MIA and EIA for the same asset (Belastingdienst, n.d.). With regards to the asbestos roofing problem, this arrangement is interesting for those entrepreneurs that want to remove their asbestos roof and simultaneously use this opportunity to install solar panels on the new roof.

9. LAVS (Landelijk Asbest Volgsysteem)

Category: *Assessment & monitoring*

Type: *System*

Level: *National*

Goal(s): *To get a better overview of the presence of asbestos, better compliance of the asbestos regulations, transparency in the removal process, better supervision of the removal of asbestos, support with going through the legal procedures, providing all those involved in the asbestos removal chain with information on the specific project.*

The LAVS, which stands for 'Landelijk Asbest Volgsysteem' ('National Asbestos Following System'), is a web-based application that tracks and registers every step in the removal process of asbestos. For both the asbestos assessor and removalist it is mandatory to register their activities in the system. It provides those involved with the removal of asbest with transparent information. The system works with steps that need to be approved in a fixed order along the way before the next step in the removalprocess can take place. Although this creates a certain level of transparency, at the same time this also slows down the whole process according to some of the interviewees. This is illustrated by the example Germen Hooiveld gives in one of the interviews, where he explains that in the case more asbestos is found than anticipated, the asbestos report needs to be updated and approved again before they can continue with the removal of asbestos. Hooiveld and Venema also mention that they think it is a missed opportunity that they could not integrate their own system with that of the LAVS, resulting

in double the amount of work. However, although this seemed to be an issue at the time of conducting the interviews, according to the website of the LAVS, it is actually possible to do this. Another point of critique that was given by both Hooiveld and Venema, as well as Rienstra is that the system, at least at the time of the interviews was not always that user friendly or stable. Resulting in frustration. Other than that, they think this system is a great way to keep track of the process, provided that the system operates smoothly and the link with other systems can be made.

10. Asbestregeling Drenthe

Category: *Financial arrangements*

Type: *Loan*

Level: *Provincial*

Goal(s): *Providing an attractive loan for the removal of asbestos roofs or activities that are related to this removal.*

The province of Drenthe provided inhabitants of Drenthe with the opportunity to get a loan for the removal of their asbestos roofs. This loan was known as the ‘Asbestregeling Drenthe’, which translates to Asbestos Settlement Drenthe. For this initiative 27.5 million Euro was made available and the duration of this loan ran from the 15th of November 2017 until the 1st of January 2020 (Provincie Drenthe, 2017b) .

This loan characterized itself by a low interest rate and a penalty-free relay. The minimal loan amount was set at € 2.500,- with a maximum of € 650.000,-. The loan application was open for all roof owners (those who own a building according to Dutch law) within the province of Drenthe and there was no age limit in the case of a consumptive loan. Even for a ‘*Vereniging van Eigenaren*’ (VVE, a so called ‘Homeowners Association’) it was possible to apply, as well as for governments, foundations and associations. There was also no age limit set for the application in those cases. The most important thing however is that the application had to be made prior to any removal work. If one applied once work already started, the loan could not be awarded. Exemption to this rule is the asbestos assessment report. Once applied, a decision on the application will be given within 8 weeks (Provincie Drenthe, 2017a) .

According to the province of Drenthe, this financial arrangement should be seen as a subsidy rather than a loan since the interest on this loan is lower than at a regular bank. The differences in these interest rates is seen as an advantage and therefore, according to the province, could be seen as a subsidy (Provincie Drenthe, 2017). Personally, I do not agree with this line of reasoning because at the end of the day, people still have to pay back the money they lent and interest is to be paid. Therefore, for the continuity of this research, this financial arrangement will be classified as a loan.

The ‘*Samenwerkingsverband Noord-Nederland*’ (SNN, the ‘North Netherlands Cooperation Agreement’), handles subsidies and loans for municipalities and provinces in the north of the Netherlands. They also did oversee the applications for the ‘Asbestregeling Drenthe’. The ‘*Stimuleringsfonds Volkhuysvesting Nederlandse Gemeenten*’ (SVn, ‘Dutch Public Housing Stimulation Fund’) managed the fund, oversaw payments and performed the credit check that needed to be passed in order to qualify for the loan (Provincie Drenthe, 2017) .

According to the website of the SNN, the loan could only be used for the following activities related to the removal of the asbestos roof:

“

(translated)

- Assessment of the asbestos roof by a certified company.
- Removal of an asbestos roof and the final inspection by a certified company.
- Installing a new roof as a replacement of the asbestos roof and combining this with roof isolation

- The ‘Natuurtoets’⁹ as part of the law on Environmental Protection Law.
- Demolition of a building with an asbestos roof.
- Clean-up of soil pollution as a consequence of erosion of the asbestos roof. ”

(Samenwerkingsverband Noord Nederland, 2017)

This loan was available province wide and could be combined with other initiatives and government arrangements. On the website of the province they even advise people that are also planning to take energy measures in their house to first make use of the energy-saving-loan of the province, which is not discussed previously and finance the residual with the ‘*Asbestregeling Drenthe*’. The big advantage of this loan is that it can be used not only for the removal of the asbestos roof itself but also with other aspects that are directly related to it. The application of roof isolation for example, can be financed from this loan under the condition that this happens in combination with replacing the roof. Or the clean-up of the topsoil surrounding a building with an asbestos roof, which often contains large amounts of asbestos as a result of runoff water when gutters are not installed. Although it is possible for ‘home owner associations’ to apply, in the current situation it is not possible to apply as a collective. The case of the ‘De Wouden’ collective in the province of Drenthe illustrates this. Frank Hart explains that these blocks of seven houses each are not a part of a ‘home owner association’ but “*(...) in this case they are individual homeowners. And if such an arrangement is really focused on the individual route, it almost becomes impossible to realise a collective approach. In such a block you have to deal with seven different financial situations. And in making the decision (to replace the roof), the financial aspect is just incredibly important. There are also people in such a block that are not eligible for such a loan because they do not pass the credit check. At the moment they are working on some kind of guarantee fund that makes it possible for people that not pass the credit check, to still get a loan*” (Frank Hart, 2018, interview).

11. Programmabureau Versnellingsaanpak Asbestdakensanering

Category: Awareness & communication

Type: Programme Office

Level: National

Goal(s): *Creating awareness and support, providing clear communication and function as a central point of contact, unburdening of municipalities and roof owners, monitoring the progress of asbestos removal, matching opportunities, building and maintaining partnerships*

The ‘Programmabureau Versnellingsaanpak Asbestdakensanering’ (Programme Office for the Acceleration Approach of Asbestosroof Removal, hereafter Programme Office) was founded by the Ministry of Infrastructure and Water Management in July 2016 as part of a reconnaissance on how to stimulate the speeding up of the removal of asbestos. The main function of the Programme Office is to facilitate the involved partners with the joint execution of activities that were agreed upon in the cooperation statement on the acceleration approach of asbestos roofs by sharing knowledge, connection stakeholders and offering help with developing guidelines and process proposals. These partners are the Ministry of Infrastructure and Water Management, provinces, municipalities, branch associations, Milieu Centraal and the Ministry of Social Affairs and Employment. Other tasks of the programme office include but are not limited to the monitoring the effects of the activities for the speeding up of the removal of asbestos roofs, creating awareness and support, building and maintaining partnerships and function as a central point of contact for both partners and those interested.

⁹ An inventory of ecological features, the presence of habitats and the existence of endangered flora and fauna, that determines if an exemption or permit has to be applied for. It also analyses the potential effects that an action has on the environment.

12. Landelijke Asbestdakenkaart

Category: *Assessment & monitoring*

Type: *Map*

Level: *National*

Goal(s): *Monitoring the progress of the removal of asbestos roofs*

The ‘Landelijke Asbestdakenkaart’ (National Map of Asbestos roofs) is a web-based map that monitors the number of roofs that are suspected to be asbestos suspicious roofs nationwide. The map shows if there has been an assessment of the number of square meters of asbestos roofs in a municipality, if so in which year it took place, the number of asbestos suspicious roofs, the total amount of square meters asbestos suspicious roof and where more detailed information can be found. It also shows the amount of square meters asbestos already removed. The data that feeds the map is derived from assessments made on the provincial and municipal level. Municipalities who have done an assessment on the number of asbestos roofs in their territory, are being asked to send the outcome to the Programme Office, which hosts the map on their website. This data will be processed on the map. The map shows that as of December 2020, 238 municipalities already did an assessment and that based on that data there are still almost 70 million square meters of asbestos suspicious roofs in the assessed municipalities.

13. Removal as a collective

Category: *Joint execution/collectives*

Type: *Cooperative*

Level: *Local/Private sector*

Goals: *Unburdening of the roof owner, reducing costs due to economies of scale, the possibility to incorporate sustainable solutions*

A more bottom-up approach is that of the removal of asbestos as a collective. These collectives are formed by multiple roof owners from a certain neighbourhood that choose to team up and actively choose to replace their asbestos roofs all at the same time. One of those collectives is that of the neighbourhood De Wouden in the city of Assen. This case is discussed in detail in the in-depth interview with Frank Hart.

This collective started out with just two initiators wanting to remove the asbestos from their roofs but also combine this with roof isolation. This led them to the NMF (Nature & Environment Federation Drenthe) and with the help of Frank Hart, other stakeholders such as the province and municipality were also involved. So, although this is a bottom up approach, it spreads all over the various levels of governance. From there on, the initiative grew, with more and more household joining, wanting to get their asbestos roofs replaced. An important aspect in this is creating a sense of awareness and willingness. People need to realise that there is an urge and what is at stake. Once everybody is on board

14. Zon op Erf

Category: *Sustainability*

Type: *Scrapping Scheme*

Level: *Municipal*

Goal(s): *Reducing both the number of VAB's and asbestos roofs, generating renewable energy and providing a new source of income for the farmer*

It is estimated that between 2016 and 2030, some 1500 farms in the ‘Achterhoek’, a region in the Dutch province of Gelderland, will get out of business due to the fact they can no longer compete as a result of upscaling in the agricultural sector. This results in ‘vrijkomende agrarische bebouwing’ (VAB,

‘vacant agricultural buildings’). It is also estimated that half the number of these farms will leave behind unused barns with asbestos roofs. This could potentially lead to cluttering of the landscape with VAB’s and is not desirable. The project *‘Zon op Erf’* by De Achterhoekse Groene Energie Maatschappij, gives farmers who already stopped or are about to stop their agricultural activities, the opportunity to demolish their VAB’s and use the space that becomes available for solar panels. Not only will this be beneficial for the landscape, since the VAB’s will diminish, it also contributes to the removal of asbestos roofs in the Netherlands. Besides that, it provides us with a source of renewable energy and the farmer with a new source of income. This project went through a successful pilot phase and was initially started with an exploration commissioned by the province of Gelderland and the municipality of Bronckhorst. Several other municipalities followed and are in support of the project. There is a possible potential to generate 750 Megawatt within the project, which is about half of the current power usage in the province. Doing so would contribute to the ambition of the Achterhoek to be energy-neutral by the year 2030 (Grandia, Huls, & Ydema, 2017).

8.3 Appendix C - Interview guide

Interview guide for a *semi-structured* interview with:

Name:

Function:

Date:

Place:

Duration:

Notes:

- Interviews are conducted in Dutch, the official language of the Netherlands.
- Interviewer starts with introducing himself to the interviewee and explains the goal of his research.
- Permission is asked to the interviewee to record the interview for analytical purposes. If desired the interviewee can remain anonymous in the research itself.
- Interviewer sets up the recording equipment and starts recording.
- Place and date of the interview are mentioned and the interviewee is asked to introduce him/herself. From this point on the interview start and questions can be asked.
- The questions in this interview are not necessarily in order or definitive and are asked based on the course of the interview. Interviewer could also come up with questions on the go.
- Once the interview has come to an end, interviewer thanks interviewee for his time and participation.

Questions:

- Kunt u zichzelf voorstellen, alstublieft?
Could you please introduce yourself?
- Bent u bekend met het aankomende verbod op asbestdaken en zo ja, wat is hier uw mening over?
Are you familiar with the oncoming ban on asbestos roofs and if so, what is your opinion on the matter?
- Is volgens u 2024 het juiste jaar voor het invoeren van het verbod of zou dit eerder of later moeten zijn? Wat voor een voordelen/nadelen heeft dit voor uw organisatie/bedrijf?
According to you, is 2024 the right year to initiate the ban or should this be sooner/later? What implications or benefits does this have for your organisation/company?
- Bent u het eens met het feit dat de verantwoordelijkheid voor het verwijderen bij de dak eigenaar ligt?
Do you agree with the fact that the responsibility for removing the asbestos roof is placed in the hands of the roof owner?
- Vindt u dat het saneren van de asbestdaken snel genoeg gaat en zal het doel van 2024 gehaald worden?
Do you think the removal of asbestos roofs goes fast enough and will the goal of 2024 be met?
- Bestaat er bij gemeenten/provincies de behoefte om de verwijdering van asbest daken te versnellen? Waarom wel/niet?
Do municipalities and provinces feel the need to speed up the removal of asbestos? Why/why not?
- Wat doet u momenteel om de verwijdering te versnellen?

What are you currently doing to speed up the removal of asbestos?

- Wat zijn uw ervaringen met deze initiatieven en regelingen? Zijn er ook initiatieven en regelingen die in theorie juist goed of minder goed zouden werken maar in praktijk juist goed lijken te zijn.
What are your experiences with these initiatives and arrangements? Are there also initiatives and arrangements that in theory would either work out well or less but actually doing well in practice?
- Welke (oude/huidige) initiatieven en maatregelen zijn volgens u effectief met betrekking tot de versnelling van het verwijderen van asbest? Deze hoeven niet per se zelf in de organisatie toegepast te zijn.
According to you, which (previous/current) initiatives and arrangements are particular effective concerning the acceleration of asbestos roofs? These do not necessarily have to been applied in the organization.
- Wat zou volgens u de rol van de centrale overheid moeten zijn in het asbestdaken verhaal?
According to you, what should be the role of central government in the asbestos roof story?
- Wat zijn momenteel knelpunten in pogingen om asbest versneld te verwijderen?
What are current bottlenecks in attempts to speed up asbestos removal?
- Is er voldoende capaciteit om alles op tijd te saneren of voorziet u problemen? Is er baat bij een spreiding van de vraag naar sanering? Zullen prijzen gaan stijgen (marktwerking)?
Is there enough capacity to sanitize everything in time or do you foresee problems? Is there a need to spread the demand for removal? Will prices rise (supply and demand, marketforces)?
- In het agrarisch gebied is veel winst te boeken qua oppervlakte asbest dak. Toch ligt het risico meer in stedelijk gebied. Hoe gaat men hier mee om? Hoe krijg je straks de achterblijvers mee?
In rural areas there is a lot of opportunity for quick wins regarding the amount of asbestos roofs. However, the risk lies more in urban areas. How does one deal with this? How to convince laggards?
- Wat zijn hindernissen voor het collectief saneren? Hoe overkom je deze?
What are bottlenecks for removal as a collective? How to overcome them?
- Is er veel gebeurd op het gebied van regelgeving met betrekking tot het verwijderen van asbest? Staat dit het verwijderingsproces in de weg? Wat zou u graag veranderd zien op dit gebied?
Did a lot happen regarding the legislation in the area of asbestos removal? Does this stand in the way of the removal process? What would you like to see being changed?
- Ziet u toegevoegde waarde in het gebruik van het LAVS? Helpt dit om asbest in kaart te brengen?
Does the use of the LAVS system bring added value? Does it help to map asbestos?
- Als u zou beschikken over de benodigde middelen, wat zou u dan doen om de asbestproblematiek zo effectief en efficiënt mogelijk aan te pakken?
If you would have all the possible resources, what would you do to tackle the asbestos issue in the most effective and efficient way?

8.4 Appendix D - Interviews

Interview Frank Hart, 07-03-2018 in Assen, The Netherlands

Frank Hart, werkt inmiddels ruim 10 jaar bij Natuur Milieu Federatie Drenthe, verschillende taken maar laatste jaren vooral verschoven naar het ondersteunen van bewonersinitiatieven op verschillende thema's. Zijn primaire thema is Ruimtelijke Ordening en hierin begeleidt hij dan ook een aantal bewonerstrajecten op het gebied van ruimtelijke kwaliteit in de directe omgeving. De Milieu en Natuur Federatie is een organisatie die zich inzet voor duurzaamheid in Drenthe en het is een federatie omdat ze zijn ontstaan uit verschillende clubjes van onderaf. Voor hun werk zijn lokale initiatieven dan ook essentieel omdat ze van mening zijn dat duurzaamheid goed te bereiken is van onderaf doordat mensen zich daar lokaal heel erg voor inzetten. Daarbij merk je dat soort initiatieven soms tegen bepaalde grenzen aanlopen of leren juist heel veel dingen die andere organisaties of bewoners ook goed zouden kunnen gebruiken. Vroeger waren het veel lokale milieuclubs die zich overal tegen verzetten tot rechtszaken aan toe maar de laatste zes/zeven jaar zie je vooral dat het gaat om bewonersinitiatieven die zelf proberen iets voor elkaar te krijgen of te verbeteren in de directe omgeving. Soms lopen ze hierbij tegen bepaalde grenzen aan en de NMF heeft veel contacten met bewonersinitiatieven gelinkt aan energie en vooral de laatste jaren zijn de asbestwijken hieraan verbonden. Drie jaar geleden hadden ze een project, de Duurzame Droomwijken, waarbij het idee was om op wijkniveau te kijken hoe een bestaande woonwijk verder verduurzamen met het bewonersinitiatief als startpunt. Daarbij speelde de problematiek rondom die daken net in De Wouden. Per toeval kwamen de initiatiefnemers uit die wijk bij de NMF terecht. Daar zijn ze (NMF) toen ook mee gaan praten en al snel kwam naar voren dat zij ook die dubbele ambitie hadden van dat de daken vervangen moesten worden en tegelijkertijd ze te verduurzamen. De NMF doet veel aan beleid voor gemeenten en provincie en werkt grotendeels vanuit subsidies. Zowel structureel als projectmatig. Ze ondersteunen veel bewonersinitiatieven met deze subsidies. Er wordt gewerkt vanuit 5 domeinen waarbij vanuit het domein Energie Neutraal de aandacht naar de asbestdaken gaat.

Primaire vraag was om direct te isoleren als het dak toch vervangen werd. Er waren veel vragen en naar aanleiding hiervan is dan ook een informatieavond georganiseerd. Er was een enorme behoefte naar informatie en in ondersteuning om dit op wijkniveau te krijgen. Het was in eerste instantie nog niet op wijkniveau geregeld maar er waren twee bewoners die graag wilden saneren. Het ging om totaal 111 woningen in de wijk en die wil je er natuurlijk bij betrokken krijgen. De rol van de NMF in eerste instantie was om de twee initiatiefnemers te ondersteunen om de rest van de bewoners ook te laten aanhaken in dit verhaal en dan bij zowel de energieambitie als het asbest verwijderen. Het besef in de wijk was wel aanwezig dat mensen in blokken van geschakelde woningen woonden en dat als je ergens aan asbest gaat "trekken" dat dan de burens ook mee moeten maar er was nog niet echt een collectieve aanpak. De rol van de NMF was in eerste instantie dan ook om A, de deskundigheid vanuit de asbestwereld naar binnen te krijgen en B, zowel de gemeente als provincie gezamenlijk om tafel te krijgen over dit onderwerp omdat het apart van elkaar dreigde te raken. Volgens Frank ligt hierbij zowel een provinciale als gemeentelijke verantwoordelijkheid. Het gaat efficiënter als je beide partijen tegelijkertijd laat meedenken naar passende oplossingen op het gebied van asbestverwijdering. ← **(Eerste 10 min.)** Het is gelukt om deze partijen om tafel te krijgen en in de tweede fase ontstond al heel snel de vraag wie ze zouden moeten inhuren om deze asbestdaken te vervangen. Een derde partij die ze erbij betrokken hebben was een partij die zich specifiek bezighoudt met het doorlichten van woningen op hun energiehuishouding, Samen Energie Neutraal genaamd. Echt gericht op het duurzaamheidsaspect, met ook financiële middelen om dit mogelijk te maken. De rol van NMF was echt om die partijen bij elkaar te krijgen. Een regiegroep werd georganiseerd met de twee bewoners, iemand van de provincie en gemeente en vanuit de stichting Samen Energie Neutraal en NMF als coördinator. De volgende stap was het organiseren van een informatieavond voor de bewoners van De Wouden. Een asbestdeskundige heeft uitgelegd waarom de daken moeten worden vervangen en waarom nu omdat er ook een soort beeld heerst dat het nu van de overheid moet en waarom nu dan?

Is informatievoorziening volgens jou een belangrijke stap in dit proces?

Ja want dat draagt heel erg bij aan acceptatie. Er blijven natuurlijk nog steeds mensen rondlopen met een diepe emotie over het feit dat de overheid bepaalt en dat zij moeten betalen. Een hele belangrijke stap is dan ook om mensen de gelegenheid te geven om daarover vragen te stellen en mensen ook goed te informeren waar ze nou eigenlijk mee te maken hebben want de onbekendheid met asbestsanering is er ook. Mensen kennen natuurlijk alleen het beeld van mannen in witte pakken.

Waar begint die informatievoorziening dan? Is het een stukje bewustwording?

Ja, daar begint het mee. Die informatieavond begon ook met inzichtgeven met wat voor materiaal er ligt, wat is asbest en hoe gevaarlijk is het nou? Want sommige mensen hebben ook het beeld dat alleen al rondlopen in de wijk levensgevaarlijk is. Dat beeld wordt dan wel gecorrigeerd maar tegelijkertijd wordt er wel aangegeven dat men wel risico's loopt omdat die daken nu zodanig oud zijn dat er deeltjes losraken en dat wil je niet op termijn. De levensduur van de daken waar we het in deze kwestie over hebben zitten sowieso aan hun einde en ook al had er ander materiaal op gelegen dan waren die daken ook wel toe aan vervanging (wijk uit periode dat asbest nog veel werd gebruikt). In de bewustwording is informatieoverdracht van groot belang. Werd ook wel gemerkt. In het begin was de sfeer nog een beetje grimmig maar later op de avond ontstond er meer begrip en zelfs applaus voor het feit dat er initiatief was genomen om het gezamenlijk aan te pakken. Diezelfde avond is er nog gevraagd of er meer mensen zich konden inzetten voor dit doel. Er is toen een dak werkgroep en een energiewerkgroep opgezet om in eerste instantie allerlei dingen voor de wijk gingen uitzoeken, zoals welke bedrijven geschikt waren voor de taak bijvoorbeeld.

Jullie zijn dus in stappen te werk gegaan, eerst om tafel met de verschillende partijen, toen een informatieavond en daarna opsplitsen in werkgroepen?

Ja, het is natuurlijk redelijk experimenteren. Het was voor ons ook de eerste keer op zo'n grote schaal, met zo'n wijk, met zulke redelijk specifieke problematiek. Het is eind 2015 begonnen en de eerste informatieavond was in juni 2016. De eerste stap heeft dus ruim een half jaar geduurd. En vervolgens is een belangrijke stap in dit proces geweest, ook in de ondersteuning, het vinden van de juiste bedrijven die het ook zouden kunnen aanpakken. En die ook met een offerte zouden kunnen komen die zowel betaalbaar is maar ook zoveel mogelijk van de ambities (energie) zou kunnen meenemen. We hebben het hier over de dubbele ambitie van asbest verwijderen en energie besparen.

Moet ik dat dan zien als een totaal offerte of gaat dat per huis? Ik kan me namelijk voorstellen dat elke bewoner specifieke wensen heeft voor zijn dak. (Laat op dit moment een kaart zien van Baggelhuizen, waarvan De Wouden de grootste buurt is in de wijk). Groot deel van de woningen die in het midden van de wijk liggen behoorden tot een woningbouwstichting, die later zijn verkocht en toen allemaal zijn aangepakt. Het gaat voornamelijk om de woningen aan de rand van de buurt, verdeeld over twee locaties die vanaf het begin al koopwoningen waren. Elk van de twee initiatiefnemers woont in een van deze locaties. De woningen op de twee locaties zijn hetzelfde type woningen en bestaan uit blokken van 7 aan elkaar geschakelde woningen. Een blok bestaat uit een groot hoekhuis, een klein hoekhuis en de 5 woningen daartussen hebben allemaal hetzelfde dak. Aan de binnenkant zijn ze allemaal totaal anders maar ze hebben allemaal één dakoppervlak en dat verspringt maar het overlapt ook. **←(10-20 min).** En zo ontstaat dus de noodzaak om een offerte aan te vragen voor een heel blok. Dit had iedereen ook al snel door want op het moment dat je het als enige in een blok doet moet je wel toestemming hebben van je burens omdat je te maken hebt met overlap en het moet lekvrij gebeuren. Een dak is natuurlijk wel een kwetsbaar onderdeel van een woning. Het voordeel daarvan is natuurlijk ook dat het daardoor ook goedkoper kan want het saneren van een groot oppervlak in één keer is voor een uitvoerder aanzienlijk goedkoper. In eerste instantie 4 grote bouwpartijen rondom Assen ingeschakeld die ook gecertificeerd waren om asbest te verwijderen maar die ook met een compleet aanbod konden komen, d.w.z. dak eraf, nieuw dak erop en duurzaamheidsmaatregelen. Eerst kijken wat je direct onder het dak kan doen en wat je met zonnepanelen kan bereiken. Dit was ook het idee want op het moment dat je dit combineert met energiebesparing kan je een deel van je investering via je energierekening terugverdienen. Dan moet dus je met een concept komen dat dit allemaal bij elkaar neemt.

Dat zou niet kunnen met losse bedrijven? Dus eentje die de sanering doet, de ander die het dak vervangt en een partij die met duurzame maatregelen komt?

Jawel dat kan wel en dat is nu ook de praktijk geworden maar dan gaan we er alweer verder op in.

Ja precies, maar wat is de redenering daarachter dan, dat het door één bedrijf gedaan zou moeten worden?

Het idee was dat als het door één hoofdaannemer gedaan zou worden en die kan dan zelf wel onderaannemers daarbij betrekken. Als je te veel bedrijven hebt aan de aanbod kant dan wordt het voor de bewoners veel te ingewikkeld. Het grootste probleem was echter in het hele offerte traject dat op het moment je vier verschillende aannemers vraagt om een offerte, je vier onvergelijkbare offertes binnen krijgt. We hebben de bewoners ook heel erg ondersteunt in de offerte aanvraag. Want wat moet je allemaal meenemen en hoe vraag je zodanig uit dat het nog enigszins vergelijkbaar is? De praktijk was dus dat we vier onvergelijkbare offertes terugkregen. En toen hebben we ook besloten om in die fase een bouwdeskundige in huis te halen.

Hoe komt dit dan (onvergelijkbare offertes)? Is het bijvoorbeeld gewoon nog een stukje onervarenheid met dit soort initiatieven? Dat ze het normaal per individuele woning doen en nog nooit een hele wijk tegelijkertijd hebben gedaan?

Ja, dat ook maar er zitten ook veel risico's aan voor een bedrijf om op deze manier uit te offren. En met name met die risico's gingen ze allemaal wat anders om. Eén van de grootste kostenposten in de oorspronkelijke offertes waren de steigers. En vanuit veiligheidsoverwegingen zou je dit eigenlijk vanaf steigers willen doen en niet vanuit een hoogwerker. Maar het aanbrengen van steigers en het steeds weer verplaatsen van steigers in zo'n woonwijk is ongelooflijk duur. Dat heeft de prijs heel erg omhooggedreven. Elke bouwer gaat daar net weer anders mee om. De één huurt een steiger, de ander heeft het staan. Dat leidt tot een andere manier van offren. Ook de inschatting van wat er allemaal moet gebeuren. Op het moment dat je het dak wegtrekt komt er allemaal dan komt daaronder iets weg en het was toen nog onduidelijk wat de staat van wat daaronder allemaal zit is. De daklatten, de goten, de doorvoeren, de kantelramen. Er was sprake van lekkage bij een aantal woningen. Elke situatie is dus weer anders. Daar hebben ze dus ook allemaal andere inschattingen van gemaakt. Dan hebben ze allemaal ook nog andere leveranciers. Dus voor de golfplaten heb je eigenlijk maar één echte leverancier waar iedereen dan gebruik van maakt maar die levert bijvoorbeeld ook in de landbouw heel veel dakplaten. Dat was dus nog enigszins vergelijkbaar maar in de doorvoer en isolatiemateriaal, zonnepanelen etc. daar hebben ze allemaal andere leveranciers en dat leidde toch wel tot een andere prijsstelling. Wat uiteindelijk te veel tijd heeft gekost, als we het hebben over efficiëntie dan hadden we daar sneller moeten doorschakelen want het heeft heel veel tijd gekost om die offertes vergelijkbaar te krijgen, om de onderhandeling aan te gaan met die bedrijven, om omlaag te gaan met die offertes want ze zaten veel hoger. (Hij wijst nu op een gedeelte van de kaart). Je moet voorstellen dat name in dit gedeelte, daar waren een paar woningen, waar de mensen al hun dak hadden laten vervangen en dat kostte ongeveer 5 tot 6 duizend euro. De eerste offertes die we terugkregen van bouwbedrijven zaten rond de 10 duizend euro. Dat was puur voor het vervangen van het dak en dan hebben we het nog niet eens over het plaatsen van zonnepanelen, isolatie en etc. En dat echt veel te hoge bedragen. Daar krijg je die bewoners echt niet in mee. Daar zijn we dus dan ook echt heel lang mee bezig geweest. Uiteindelijk was de conclusie dus ook dat geen van deze vier grote bouwbedrijven kan eigenlijk een aanbod voor deze bewoners opleveren wat voldoende draagvlak had. En dat heb je wel nodig voor zo'n collectieve aanpak. Iedereen moet met dezelfde uitvoerder werken.

Is het zo dat je voor het aanvragen van zo'n offerte een bepaald aantal mensen nodig hebt of kunnen mensen ook gewoon instromen?

We hebben een dakwerkgroep en daar zaten 10 mensen in. Deze 10 mensen bereiden nu de hele uitvoering voor. Die gaan opzoek naar geschikte bedrijven, die stellen ook de uitvraag op, die beoordelen ook wat binnenkomt en vervolgens hebben we het zo georganiseerd dat het weer werd teruggekoppeld naar alle bewoners. Doormiddel van een nieuwsbrief, een tweede informatieavond (een jaar later, dus zomer 2017). En daar werd heel specifiek uit de doeken gedaan wat er nou ligt aan aanbod.

Daar kwam toch één bedrijf als advies uit, wat het minst slecht was om het zo maar even te noemen. We zagen daarbij (bij dat bedrijf) ook nog wel de kans om dat bedrag wat omlaag te krijgen.

Sorry dat ik je onderbreek hoor maar die offerte is dus gebaseerd op het totale aantal vierkante meter asbest dak dat in de wijk ligt? Niet per se het aantal mensen dat mee willen doen maar het totale aanbod van de wijk eigenlijk?

Het aanbod is, en dat gaven alle bedrijven eigenlijk direct al aan, ze kunnen het alleen op die manier aanbieden op het moment dat iedereen mee zou doen, behalve natuurlijk diegene die hun dak al vervangen hadden. Het kon alleen voor die prijs als ze hele blokken in één keer zouden aanpakken. En dat ze hun planning daarmee ook konden gaan maken. Groot kunnen inkopen betekent ook dat ze ook de onderhandelingen met hun onderaannemers goed konden voeren. Dat ze de logistiek veel sneller kunnen regelen waardoor het veel efficiënter wordt. Dat zijn de afwegingen van een uitvoerder. Die kan dit alleen aanbieden tegen een lage prijs wanneer hij ook de bouwstroom op gang kan houden. Bijvoorbeeld materialen opslaan in een wijk. De doorstroom van een blok werd ongeveer geschat op een week. Dus binnen een week kon het asbest dak eraf, het nieuwe dak erop. Zover zijn we echter met die aannemer niet gekomen omdat de conclusie was omdat geen van de aannemers een aanbod had met voldoende draagvlak in die wijk **← (20-30 min)**. En ondertussen, en dat is wat het proces heel moeilijk heeft gemaakt, is dat deze opgave bekend is bij veel bedrijven. Dus veel bedrijven, ook de cowboys in de asbestwereld, die zijn er helaas genoeg, wisten dat dit gedaan moest worden. En die weten dat hier een markt zit. Wat ze dus doen is dat zij een aantal bewoners, die ze via via kennen benaderen met een aanbod dat dus zwaar onder de prijs lag die wij vanuit het collectief bij de mensen hebben neergelegd. Het gevolg daarvan is geweest is dat in vier blokken (wijst weer op de kaart naar 1 van de 2 hofjes), een aanbod is neergelegd vanuit een bedrijf ergens uit de buurt van Utrecht/Nieuwegein, dat zodanig onder de prijs lag dat het voor de helft werd aangeboden in vergelijking tot het aanbod van het collectief waardoor deze mensen los van het collectief zijn gaan onderhandelen met dat bedrijf. Het ging om ongeveer tien mensen in vier blokken die hun medebewoners ook op de hoogte hebben gesteld dat ze een veel betere prijs konden krijgen en dat ze in onderhandeling gingen met dit bedrijf. Er ontstond een soort van splitsing en dat is natuurlijk een enorme bedreiging voor zo'n collectieve aanpak en dat betekent ook dat je niet meer naar de uitvoerder kan zeggen van ja je hebt straks zoveel blokken te doen. Het toonde bovendien aan voor die bedrijven dat de mate van organisatie van het collectief onvoldoende was om ook voor de uitvoerder vertrouwen te hebben dat hij deze klus goed zou kunnen klaren. Ook vanuit de bouwbedrijven bestond op een gegeven moment een soort aarzeling van ik ga mijn offerte niet weer opnieuw aanpassen. Die vier bedrijven van het begin vielen dus op een gegeven moment af en die "cowboy" die op een gegeven moment binnen is gekomen is heel ver gekomen in de zin van dat de bewoners van zeven blokken een voorlopige offerte hebben ondertekent. Maar dat was nog geen officiële offerte want het was nog niet meteen een directe aanbesteding. Maar vervolgens hebben we offerte naast de offerte van het collectief kunnen leggen en hebben we ook die bewoners kunnen waarschuwen van pas wel op want er wordt nu ontzettend veel risico bij jullie als bewoners neergelegd.

En dat was wel een gecertificeerd bedrijf?

Ja, het was wel een gecertificeerd bedrijf maar via via en dus niet direct gecertificeerd. En ze hadden ook geen ervaringen in woonwijken, ze deden vooral veel boerenschuren. Dat is een hele andere tak van sport, daar heb je gewoon met één opdrachtgever te maken. En toen bleek ook nog eens uit de betalingsvoorwaarden dat ze alles vooruit moesten betalen voordat dat bedrijf überhaupt ook maar iets zou saneren. Dat moest allemaal in een fonds worden gestort onder het toeziend oog van een notaris. Daardoor haakte die groep af omdat ze na de eerdere waarschuwing vanuit het collectief en zelf ook achter kwamen dat ze het beter niet konden doen. Ondertussen was er wel weer een ander bedrijf en dat is waar nu de offertes van in de wijk liggen. Die waren wel direct gecertificeerd, meer ervaring hadden met woningen en bovendien met een financieel goed aanbod kwam wat in eerste instantie voor een paar woningen was opgemaakt maar doorgetrokken is naar het collectief. Toen is er besloten om met dit bedrijf (Winlex) om tafel te gaan en een aantal gaten die ze nog in de offerte zagen te vullen zonder de kostprijs omhoog te laten gaan. En dat subgroepje wat eerder met die cowboy iets had afgesproken, ging ook met dit bedrijf in zee. Dus er was weer een collectief maar voor dit groepje gold dat er geen enkele energie ambitie in hadden zitten (geen isolatie, zonnepanelen etc.). Zij wilde gewoon puur een

start maken want het duurde ze allemaal veel te lang. Doordat het precies met die bouwers zo lang geduurd heeft raakte mensen ongeduldig.

Is het dan meer uit financieel aspect (dat ze er geen energieambitie erin verwerken) of meer van we lopen een risico met dit asbest en het moet zo snel mogelijk verwijderd worden?

Het was meer vanuit snelheid om het dak te vervangen omdat ze lekkage hadden en omdat ze het veel te ingewikkeld worden op het moment dat je die dubbele ambitie erin legt. Dus dat is voor je onderzoek wel van belang denk ik. Op dit moment ligt de energie ambitie voor de bebouwde omgeving in Nederland heel hoog en nu is er een natuurlijk moment om ook in de bestaande woningbouw met een groot aantal woningen een slag te maken (asbest dak eraf en verduurzamen). Maar dat kost wel veel tijd en je loopt tegen weerstand op omdat er uiteindelijk extra investeringskosten om de hoek komen kijken. En je kunt nog niet voldoende aannemelijk maken dat deze extra kosten via de energierekening terug kan verdienen. Dat hebben we wel getracht om dat echt goed in beeld te krijgen en daar hebben we ook flinke stappen in gemaakt. Er zijn uitgebreide scans van de woningen gemaakt en wat zou je nou in deze woning het slimste te kunnen doen en dat is ook wel met de aannemer ook uitvoerig besproken. Dat betekent dat als je de dakplaten eraf haalt, dan heb je aan de buitenkant ruimte maar de ruimte tussen het dakbeschot en het dak uit die bouwtijd is dusdanig klein dat je met de huidige norm van isoleren en ook echt goede energiebesparing creëert te weinig ruimte hebt.

Ik heb er verder geen verstand van hoor maar is het niet mogelijk om het dak bijvoorbeeld iets op te hogen?

Ja en dat was dus een oplossing waar die bouwers ook mee kwamen maar dan ga je dus aan de dakconstructie trekken en dan schieten de kosten echt omhoog. Dat betekent ook dat je ook alle woningen moet doen want je kan niet één ophogen en de andere lager laten blijven. Je hebt ook wel materialen waarmee je met een dun laagje veel isolatiewaarde kan halen maar daarbij geldt dat het nieuwe materialen zijn, daar zijn bedrijven nog niet gewend om mee te werken dus die geven dan ook niet de garantie af dat je die isolatiewaarde haalt die je echt nodig hebt. Je moet wel echt zeker weten dat je die isolatiewaarde haalt omdat het veel geld kost en je energierekening vervolgens alsnog niet terugloopt. (Op dit punt vragen we ons even af hoe we hier ook alweer terecht zijn gekomen en we vervolgen het gesprek). Het raakvlak voor die energie ambitie raakten we dus kwijt. Maar omdat het belang van een collectieve aanpak zo groot is hebben we besloten om het te gaan knippen. Dus eerst met behulp van het bedrijf (Winlex), gezamenlijk zo snel mogelijk het dak vervangen en daarna pas naar de energieambitie kijken. Dan zou je natuurlijk tegelijkertijd wel een energieaanbod kunnen opbouwen. Dat biedt Winlex namelijk ook aan.

Maar wordt het daar op de lange termijn niet veel duurder van? (door het in fases te doen i.p.v. in één keer)

Ja dat was wel het idee want dan moet je eerst het dek weer opentrekken maar eigenlijk kwam er uit energieonderzoek naar voren dat als je het niet direct onder het dak kwijt kan (buitenkant dus) dan moet je het vanuit de binnenkant doen. Door wel een folie aan te brengen die ook voor de lekkage heel belangrijk is. Die folies zijn meegenomen in de offerte en dit kan je combineren met isolatie aan de binnenkant. Maar dit hoeft je natuurlijk niet gelijktijdig te doen. En zonnepanelen hoeft je ook niet per se tegelijkertijd aan te brengen, dit kan je ook later doen. Daar is dus min of meer een knip ingemaakt. **←(30 tot 40 min).** We hebben daarvoor een wat uitgebreider advies voor energie, dat is nu in de maak en in de offerte van Winlex is ook een optie verwerkt, die mensen kunnen aanvinken voor zonnepanelen of isolatie vanaf de binnenkant. Maar op dat punt ligt niet echt hun expertise. We adviseren de mensen wel om ernaar te kijken maar we denken dat we daarmee met een veel beter aanbod kunnen komen.

Korte vraag van mijn kant volgt tussendoor over wat voor een bedrijf Winlex is, zijn het puur saneerders? Of is het een bedrijf dat een totaaloplossing, one stop shopping, biedt? Frank legt uit dat ze zich eigenlijk bezighouden met de vervanging van het dak en dat de duurzaamheidsmaatregelen als optie kunnen worden aangevinkt op de offerte. Het is een voorofferte en de uiteindelijke prijs zal afhangen van hetgeen wat gekozen wordt. Uit uitvoerige gesprekken met Winlex bleek echter dat ze echt goed zijn in de inventarisatie, de sanering en het plaatsen van een nieuw dak en niet heel erg bekend zijn met het

plaatsen van zonnepanelen. Het advies van NMF is dan ook om dit later als collectief door een andere partij te laten doen.

Naar aanleiding van het voorgaande verhaal begrijp ik dat dit een langzaam proces is dat veel tijd kost. Vind jij dat 2024 het juiste jaartal voor het verbod? Met andere woorden gaat het verwijderen van asbest snel genoeg?

Dat kan ik heel lastig inschatten. Als het gaat om woonwijken denk ik dat het niet een reële opgave is. Maar ik ben er niet voor om die datum op te schuiven omdat het er ook aan toe heeft bijgedragen dat men zich realiseerde dat het zo ineens 2024 is. En het heeft ook gewoon veel te maken met de leeftijd van die daken. Uiteindelijk kan je ook de redenering hebben van je weet dat je als een koopwoning hebt, dat je daar onderhoud aan moet plegen. (...) Je moet daarvoor gewoon geld voor reserveren. En 2024 komt niet uit de lucht vallen, dat heeft heel erg te maken met de periode dat die daken zijn aangebracht.

Ja, de redenering is volgens mij: 1994 geen asbest meer en dan 30 jaar erna, de levensduur van die platen en dan hebben we het ook al over de laatste platen.

Ja, bij deze daken is dat ook al te zien. Ze beginnen al echt te verbrokkelen en het is niet voor niets dat er op sommige plekken al lekkage is natuurlijk. (...) Ik denk dat je dit alleen kan doen met een collectieve aanpak omdat mensen afhankelijk zijn van elkaar. Onze rol zit hem vooral in het versterken van de bewonersorganisatie. Omdat zij ten opzichte van de overheden, ten opzichte van de marktpartijen niet automatisch een goede positie hebben. Uiteindelijk gaat het wel om hun woning. Daarom heet het dus ook Duurzame Kracht Wijken, want je wil die wijken in kracht zetten door de juiste expertises te bieden, de juiste ondersteuning te bieden. En wat we geleerd hebben in dit proces is dat zodra je met marktpartijen in aanraking komt die alle risico's eigenlijk door vertalen naar een veel te hoge offerte voor de bewoners en je besteedt daar heel veel tijd aan, dan raak je die collectiviteit kwijt. Je zult bij zo'n aanpak op dat punt dus echt moeten gaan zoeken hoe je dat aanbestedingsproces echt kunt gaan versnellen.

Ben je ook bang dat op den duur marktwerking op zal treden in deze branche? Omdat 2024 eraan komt, mensen wachten af tot laatste moment maar die saneerder denken natuurlijk ook van beperkte capaciteit, meer vraag. Vraag en aanbod. Ben je daar heel erg bang voor of zie je dat nu al terug?

Ja, dat is heel reëel. Elke keer dat Winlex een offerte uitbrengt is hij 30 dagen geldig. Op het moment dat die 30 dagen voorbij zijn dan kijken ze weer opnieuw kijken naar zo'n offerte. Hij zit nu al in een fase, het gaat weleens waar om 50 euro, waar ze omhooggaan. Ze worden duurder en zijn argumentatie is ook van ja die platen worden duurder, de vervanging wordt duurder. Bovendien heb ik genoeg werk dus ik ben ook helemaal niet afhankelijk van jullie. Er ontstaat ook een tekort aan geschoold personeel en dat duurt ook wel echt 2 tot 3 jaar voordat dat weer aangevuld is. Dus met voldoende nieuwe mensen. Ik ken dan ook mensen die in die opleidingsbranche zitten en het is niet zo klaar plus er zijn niet veel mensen die het willen doen. Je ziet eigenlijk dat de prijs alleen maar omhoog gaat en dat is dus ook het frustrerende want deze mensen willen snelheid en letten eigenlijk alleen maar op de prijzen. Ondanks het gevoel van de overheid legt dit ons op, gaan ze toch bezig om die daken te vervangen en dat willen ze snel. Maar omdat je eigenlijk met die markt te maken hebt en ten tweede ook met een overheid die niet snel kan schakelen, die regelingen bedenken die eigenlijk helemaal niet aansluiten bij die collectiviteit, dat vertraagd het proces het continue. Dus zijn die mensen die het al individueel hebben gedaan nog bijna goedkoper uit dan wanneer ze het samen zouden doen.

Waar vind je eigenlijk dat de overheid te kort schiet in dit verhaal? Wat zou er verandert kunnen worden?

Op het moment dat je constateert dat in zo'n wijk waar mensen van elkaar afhankelijk zijn, het belangrijk is dat, als je tot een collectieve aanpak wilt komen, er een instrumentarium om mensen daarin te ondersteunen moet zijn. We hebben nu de Asbestregeling Drenthe en ik denk dat het heel goed is dat ze dit beschikbaar stellen maar dat gaat uit van een individuele lening (mogelijkheid tot lening voor sanering). En er is een mogelijkheid om het als VVE ook aan te vragen maar in de bestaande situaties heb je geen VVE van grondgebonden woningen. VVE zijn vaak appartementenflats of soms bij mandelige paden heb je ook een VVE maar dit in dit geval zijn het allemaal individuele woningeigenaren. En als dus zo'n regeling zich heel erg richt op het individuele traject dan wordt het

bijna onmogelijk om een collectieve aanpak te realiseren. ← **(40 tot 50 min)**. In zo'n blok (7 woningen) heb je dus te maken met 7 verschillende financiële situaties. En in de afweging is het financiële aspect gewoon ontzettend belangrijk. Er zitten in zo'n blok ook mensen die niet in aanmerkingen komen voor zo'n lening omdat ze niet door de krediettoets komen. Nu wordt er gewerkt aan een soort garantiefonds zodat die mensen alsnog die lening aan kunnen gaan. Er wordt dus een lening op individuele basis op poten gezet waardoor je het collectieve proces alleen maar lastiger maakt.

De centrale overheid geeft natuurlijk die landelijke subsidie van 4,50 per vierkante meter. Wat vind je daarvan? Is het nuttig denk je?

Als het gaat om versnelling dan helpt het absoluut niet. Het gaat hier om een investeringsbedrag van 5000 euro en je krijgt 4,50 per vierkante meter. Voor een dak van 80 vierkante meter kort gezegd 300 euro. Het dekt de kosten bij lange na niet. (Hierna volgt gesprek wat verder niet echt heeft bijgedragen aan antwoord op de vraag) Kort samengevat: grote onzekerheid voor leningen en subsidie, duurt lang met aanvragen en niet zeker of je het gehele bedrag of het maar deels terug krijgt. Veel regels en eisen waar je aan moet voldoen en veel papierwerk. Veel onzekerheden, duurt max 8 weken voordat aanvraag wordt goed gekeurd en is pas achteraf. Weegt allemaal mee voordat handtekening onder offerte wordt gezet. Maakt het niet aantrekkelijk voor dak eigenaren.

Kort samengevat, wat zijn de grootste knelpunten?

Als het gaat om een collectieve aanpak dan is één van de grootste problemen dat als je de collectiviteit wilt bewaren dan heb je niet alleen snelheid nodig maar je moet ook ongelofelijk intensief communiceren en dat vraagt om veel capaciteit. Er moeten bij wijze mensen zijn die bij bijna fulltime en ook individueel met mensen kunnen praten.

Volgens mij benoemde je dat eerder in het gesprek ook al dat je naast deze asbestsanering het van belang is dat je een sterk collectief krijgt. Het zou dus misschien beter gaan als er al eens iets eerder in de wijk op basis van een collectief heeft plaatsgevonden? Want dan heb je eigenlijk een soort sterkere basis om iets uit te voeren lijkt mij. Voor de tweede ronde, de ronde van verduurzaming, verwacht je dan dat het makkelijker zou gaan?

Dat zou kunnen. Dat is in ieder geval wel de gedachte erachter, dat je op het moment dat er al eerder collectief iets gedaan is, je daar op kan aansluiten. Nu moest het allemaal nog opgebouwd worden. Daarnaast is een grote les geweest om niet alles in één keer te doen. Dus sneller omlaag schalen en ook zeggen van we gaan het blok voor blok aanpakken en ook kijken waar het grootste draagvlak ligt en daar je dan op concentreren. Alle andere neem je wel mee in de informatie stromen maar op het moment dat je van voorbereiding naar uitvoering gaat dan is het belangrijk om sneller te schakelen naar een heel concreet blok.

Zou het ook werken als je bijvoorbeeld eerst één blok als eerste had gesaneerd zodat de rest van de week ziet dat het werkt?

Dat is dus de vraag. Dat gaan we dus nu zien want twee blokken zijn nu gesaneerd door Winlex. Als onderdeel van dat aparte deel van het collectief wat de snelheid erin wou houden (zonder de verduurzaming) en die hebben al heel snel offertes opgehaald. Die zijn zeg maar in tijd afgesplitst. Het mooie daarvan is dat er nu gewoon gewerkt wordt en ervaring wordt opgedaan met Winlex. De blokaanpak wordt ook mee gewerkt dus dat wordt geoefend. Het enige nadeel is dat de mensen die overblijven de mensen zijn die het niet kunnen betalen en die vallen toch achter.

En hoe ga je dan met die achterblijvers om in een blok?

Daar hebben we zelf ook mee te maken gehad want naar aanleiding van de ervaring hier kreeg ik ook een vraag vanuit Zuidlaren. Een wijk met ook asbest op het dak en toen ben ik met de gemeente Tynaarlo om tafel gegaan. ← **(50-60 min)**. De wijk heet Zuid Es en het gaat hier ook om een collectief dat nu wordt ondersteund door Buurkracht, niet meer door ons. We hebben afgelopen maandag net weer een bijeenkomst gehad van hoe om te gaan met achterblijvers en de gemeente Assen staat echt op het standpunt dat ze de bewoners willen ondersteunen bij hun collectieve aanpak. Ook voor de mensen die het niet kunnen betalen willen ze een garantiefonds in het leven roepen, gezamenlijk met de provincie. Bij Tynaarlo was het meer van je krijgt een keer 500 euro voor zaalhuur en koffie en verder zie je

maar hoe je het organiseert bij wijze van spreken. Daar was heel erg de houding van dat is onze zorg nog niet en dat was heel erg politiek ingegeven.

En dat besef komt wel langzaam?

Dat weet ik niet want ik weet niet hoe het in andere gemeentes werkt. In de agrarische sector, en dat geldt ook wel voor bedrijven op bedrijventerreinen, dat organiseert zichzelf al zo goed. Die dubbele ambitie kan je daar makkelijk realiseren en zij kunnen een adviseur in dienst nemen die dat voor hun regelt. Ze hebben allerlei voorzieningen en bedrijven zijn daar ook op in gesteld en die vinden dat ook fijn want die kunnen grote oppervlakten in één keer doen en in een week zijn ze dan ook klaar. En dan heb je niet te maken met die ene bewoner die het net anders wil. Allemaal moeilijk moeilijk en openbaar gebied, van mag ik daar mijn platen wel neerzetten? Daar heb je allemaal niet mee te maken. En wat je nu dus ziet en dat is ook bij die asbestlening, de asbestregeling van Drenthe is dat er 10 aanvragen goed zijn gekeurd en dat zijn alle 10 bedrijven. Terwijl de regeling openstaat voor zowel particulieren als bedrijven. Ik heb begrepen dat er inmiddels 80 in behandeling zijn waar ook een aantal particulieren tussen zitten maar je ziet nu dus alweer gebeuren dat die regeling leeg getrokken gaat worden.

Dat zie je nu ook al gebeuren met de landelijke subsidie. De mensen die sowieso al zouden saneren pakken die 4,50 mooi mee en de mensen die het toch al niet konden betalen hebben er toch niet veel aan en die blijven achter en dat gaat voor problemen zorgen op termijn.

Ja, plus de regeling is al zo goed als op. Het geld dat er ooit voor gereserveerd is tot en met 2019 is al voor een heel groot deel naar voren getrokken. En alle aanvragen die nu binnenkomen, die komen op een grote stapel die ook al bestaat uit aanvragen uit 2017 die doorschoven zijn naar dit jaar. Die worden eerst uitbetaald. En ik denk, maar dat kan ik niet hardmaken, dat dit voor 80% bedrijven zijn of agrariërs. Dus die pot wordt volledig leeg getrokken omdat het daar gewoon veel sneller kan en ondertussen blijven die bewoners maar zitten met hun asbest dak en niemand die ze helpt. Dat vind ik het treurige van de situatie.

Om het even kort samen te vatten, jij vindt dat er meer financiële steun zou moeten komen?

Ja en ook, hoe dat er precies uit ziet vind ik last maar we gaan voor de stichting dit ook nog verder uitwerken met de gemeente, maar dat je echt je inzet om collectieve financiering mogelijk te maken. En dat je daarin dus niet afhankelijk bent van individuele besluitvorming. En ook gewoon de intensieve procesondersteuning die je nodig hebt, in de zin van organiseren, communiceren, een schakel zijn tussen het bedrijf dat heel erg loopt te drukken van jullie moeten nu tekenen want ik heb ook genoeg andere opdrachten, daar zijn bewoners over het algemeen wat minder tegen gewapend, dus die moeten nu onder druk heel snel beslissingen nemen.

Moet er meer capaciteit komen?

Ja, qua proces capaciteit en ik moet eerlijk zeggen dat wij dat ook onderschat hebben want wij zijn er ingestapt via een project. Dat project was eind 2016 afgelopen dus we tekenen er nu zelf ook uren voor in.

Nu stukje over vertragen van proces gebaseerd door Flora en Fauna. Nog geen inventarisatie gedaan maar gebaseerd op waarnemingen zitten er wel mussen en vleermuizen maar meer aan de rand van het gebied. De asbestlening mag ook worden aangewend voor Flora en Fauna onderzoeken. Als ze worden aangetroffen, en die kans is wel aanwezig in Het Sticht (andere buurt met collectieve aanpak die Frank ook doet), dan ben je zo weer een jaar verder voordat je mag saneren. Dat speelt zeker ook een rol.

Frank vertelt nu dat hij van mening is dat de provincie en gemeente samen moeten optrekken m.b.t. asbest. In Assen hebben we te maken met een goedwillende overheid. Maar als het aankomt op concreet dingen doen dan vind ik dat de gemeente Assen dat wel doet maar dat de provincie achterblijft. Maandag hadden we dan ook een overleg met de provincie erbij en als het dan aankomt op concrete afspraken dan steekt de provincie niet snel de vinger op.

Is dat dan vanwege het financiële plaatje of iets anders?

Nou, het is natuurlijk ook de overweging. Op het moment dat de provincie gaat zeggen voor de gemeente Assen van dat gaan we doen dan komt de rest van de gemeenten ook aankloppen. Ik snap die overweging dan ook wel. Maar ze hebben er ook baat bij dat die Asbestregeling die nu is opgesteld, dat daar ook gebruik van wordt gemaakt. ← (60-70 min.)

We hebben het nu over Het Sticht, een andere buurt in de wijk waar ze ook asbestdaken hebben maar waar de gemiddelde prijzen voor een dak vervanging een stuk hoger liggen. Mede doordat er minder plaats is voor een hoogwerker.

Hier komt ook nog bij kijken dat de sociale samenstelling van de buurt heel anders is dan in De Wouden. In de Wouden zijn het meer jonge gezinnen, mensen die wel wat te besteden hebben. In Het Sticht zijn het veel alleenstaanden, ook vaak ouderen die er vaak ook al jaren wonen en er ook gewoon het geld er niet voor hebben. Omdat die woningen veel hoger en complexer zijn en het eraan ligt wat er onder het dak vandaan komt kan het soms wel 13 tot 14 duizend euro kosten. Voor die woningen zijn dat enorme bedragen. Mensen liggen er gewoon wakker van en daarom vind ik het ook wel een gemeentelijke verantwoordelijkheid.

Vind jij het terecht dat de overheid zegt dat de mensen verantwoordelijk zijn voor hun eigen dak? (kort de vraag samengevat)

Ik denk dat er te weinig is nagedacht over wat de consequenties van zo'n wet zijn voor woonwijken. Er is een programmabureau maar daar hoor ik nooit wat van eerlijk gezegd. Regelmatig dat ik word gevraagd wat de stand van zaken is en dat geef ik dan maar weer keurig door maar om nou te zeggen dat er een programma zichtbaar is op het niveau van woonwijken is.

Ik laat hem de “Handreiking voor een collectieve aanpak” zien van de website van het programma bureau. Ja, dit soort dingen maar helpt dat nou echt de wijken verder?

Frank heeft het nu over de Contactgroep Eigenaren Asbestwoningen, wat hij een heel mooi initiatief vindt. Hij legt uit dat de initiatiefnemer druk aan het lobbyen was in de politiek voor een betere aanpak maar dat hij zich in de steek gelaten voelde, ook door andere organisaties en ermee gestopt is. Frank vervolgt...

Dat is dus een beetje wat ik het Rijk verwijd, dat ze niet hebben goed hebben doordacht wat de consequenties zijn van die regeling want dat gaat verder dan alleen de techniek van de asbestverwijdering.

Ik laat Frank nu zien waar ik mee bezig ben en teken een schema uit. Ik stel vervolgens dat we wel tegen het eind van het interview zitten en stel hem nog de laatste vragen. Op de vraag of Frank collectief saneren als dé oplossing ziet, mede ook omdat de verantwoordelijkheid bij de dak eigenaar ligt antwoordt hij:

In die situaties waar het gaat om geschakelde woningen, zie ik het als de enige oplossing omdat je in principe daarmee snelheid creëert en het betaalbaar maakt voor bewoners. En omdat mensen ook van elkaar afhankelijk zijn. Op het moment dat je schilderwerk gaat doen bij zeven woningen, dan ga je dat ook collectief aanvragen. En hetzelfde geldt bijvoorbeeld ook voor zonnepanelen inkoop. ← (70-80 min.) Buurkracht werkt ook met die methode, dan ben je gewoon voor driekwart van de prijs klaar. De complexiteit, omdat je met mensen met verschillende achtergronden bezig bent, maakt het niet eenvoudig. Een kant en klare oplossing heb ik er dan ook niet voor. Het is heel contextafhankelijk. Ik denk in die zin dan ook wel dat marktpartijen hierin een hele belangrijke rol spelen. We hebben in het begin dan ook heel goed contact gehad met een marktpartij hier in Drenthe. Die wilde echt werk maken van een collectieve aanpak en was druk bezig met de provincie en de gemeente en die ook allerlei ideeën met het betrekken van werklozen erbij en opleidingstrajecten. Maar die is op een gegeven moment ook een beetje afgehaakt op de traagheid van besluitvorming. Die hadden we in het begin van het project ook in het oog maar die zijn we onderweg een beetje kwijtgeraakt omdat het zo lang duurde en er zoveel onduidelijkheden waren. Ook omdat de wet nog niet vast staat. Eigenlijk kan dat gewoon niet. Je kan

mensen niet zolang in de onduidelijkheid laten en de optie creëren van eigenlijk doen we er gewoon niks aan. Ik wacht het wel af.

Het helpt niet mee aan het besef van de mensen en de prioriteitsstelling denk ik. 2024 kan ook zo weer 2028 worden.

Ja, maar voor De Wouden was het probleem dat die daken zodanig slecht waren dat die ook echt vervangen moest worden. Lekkage was aan de orde van de dag. Voor Het Sticht geldt dit wat minder. Toen we die eerste informatieavond hadden zei de expert van Arcadis ook van of we vervangen het nu snel, want nu is er nog niet heel veel vraag en dan zit je waarschijnlijk nog laag in de prijs. Of juist wachten tot 2022/2023 want dan zijn er veel mensen opgeleid. (Varkenscyclus?)

Zou je in een volgende uitvraag duidelijkere eisen stellen aan de offertes? (komt de vraag min op meer op neer)

Het idee is altijd geweest om de bewoners de regie te laten houden. We maken hen sterker zodat ze het beter kunnen doen. Zij hebben dus uiteindelijk ook de selectie van bedrijven gemaakt, zij hebben die uitvraag gedaan en daar hadden we denk ik ook eerder aan moeten geven als je het zo instuurt dan krijg je zoiets vergelijkbaars terug. Je hebt ook te maken met de markt en die markt is ook niet echt een makkelijke. We hadden eerder moeten inzien dat hoe het toen naar buiten ging niet handig was en duidelijker naar de bewoners moeten zijn dat het niet handig was om het op deze manier te doen. En dan had dat proces ook zeker wel versneld kunnen worden. Ook hadden we eerder moeten inzien dat als het niet lukt met de bouwbedrijven waar je nu mee bezig bent, kap het dan ook snel af en maak sneller een nieuwe keuze en maak het kleiner. We hebben het te lang te groot gehouden. Te lang vastgehouden aan het idee voor het hele collectief. Je kan beter beginnen met een klein collectief en dan uitbreiden. Dat was dus ook een belangrijke les.

Collectief saneren, de voordelen?

De prijs, de bewoners krijgen een betere prijs. Je staat sterker naar overheden en bedrijven toe als bewoner. Eigenlijk zijn dat de belangrijkste voordelen. En een stukje ontzorgen natuurlijk.

De nadelen?

Het kost meer tijd. En op dit moment is een belangrijke factor de financiële. Er is op dit moment geen financiële constructie die het collectief ondersteunt.

Interview Jaap Auke Rienstra, 13-03-2018 in Sneek, The Netherlands

Jaap Auke Rienstra, al 12 jaar werkzaam als toezichthouder. Sinds 2011 bij Súdwest-Fryslân, een gefuseerde gemeente en eigenlijk van 2008/2009 al met asbest bezig. Dat is gekomen naar aanleiding van een calamiteit waar het helemaal mis ging in de ambtelijke sferen maar ook bij de burgers. Het heeft zelfs tot gevolg gehad dat er collega's zijn ontslagen door verkeerde handelingen. Mensen zijn blootgesteld aan asbest en vanaf dat moment eigenlijk is Jaap Auke zich, na persoonlijk verzoek van de burgermeester zich er mee bezig gaan houden. Sindsdien is hij bezig met asbesttoezicht, asbestbeleid er een beetje erbij en de werkwijze met asbest binnen gemeenteland. Sinds een aantal jaren ook werkzaam bij een werkgroep die in heel Friesland operatief is en vanaf vorig jaar zelfs voorzitter hiervan geworden. En nu heel druk bezig met het asbestdaken verbod dat eraan zit te komen (2024). Jaap Auke heeft ook al 2026 en zelfs 2030 voorbij horen komen.

Jaap Auke is van mening dat 2024 niet gered gaat worden lettende op de saneringscapaciteiten. Hij vindt dat je dan zo reëel moet zijn om flexibel met de data om te gaan. Hij is bang dat ze 2024 er toch er doorheen gaan drukken en dan moet je als overheid toch gaan handhaven en daar moet je in gaan prioriteren. Het is een utopie om te zeggen dat het gaat lukken want dat red je gewoon niet tenzij er een heleboel asbest bedrijven bij gaan komen maar dat gaat gewoon niet gebeuren volgens hem.

Hoe denkt Jaap Auke over 2024 als begindatum voor het asbestdakenverbod?

Hij voorziet dat de datum aanhouden van 2024 heel veel onrust gaat veroorzaken onder de dak eigenaren. Het zal ook wel diverse faillissementen gaan opleveren voor bepaalde bedrijven die het echt niet kunnen betalen (naar aanleiding van handhaving). En hij heeft ook al vernomen dat her en der mensen roepen dat asbestbranden toe zullen nemen, in de brand uit de brand zeg maar (zodat het een verzekeringskwestie wordt). Ze verwachten dus meer asbestbrandjes en illegale dumpingen. Ook is hij bang voor 'beunhazen'/asbestcowboys, bedrijven die niet goed gecertificeerd zijn of het werk niet goed doen. Er is veel geld mee te verdienen. Hij ziet al een opkomst van bepaalde bedrijfjes en toezicht hierop zal worden aangescherpt vanuit overheid (toezicht op certificering). Het is goed om als overheid een beeld te krijgen wat er straks op ze afkomt.

Is Jaap Auke het er mee eens dat de dak eigenaar verantwoordelijk is voor het verwijderen van zijn eigen dak of zal de overheid hier een grotere rol in moeten spelen?

De dak eigenaar is eigenaar van het dak dus juridisch gezien is hij gewoon verantwoordelijk voor hetgeen wat hij heeft maar omdat het asbest wat nu op hun dak ligt verboden wordt vindt Jaap Auke wel dat ze hierbij meer bij de hand moeten worden genomen door de overheid ondanks dat de eigenaar zelf verantwoordelijk is. De overheid ligt de regel op dus er mag wat meer sturing zijn maar de verantwoordelijkheid ligt bij de eigenaar.

Hoe gaat met om met prioritering mbt het verwijderen van asbest binnen de gemeente? Dus voorkeur voor stedelijk gebied in tegenstelling tot landelijk ivm groter risico.

Hier houdt men zich nog niet mee bezig. Jaap Auke vertelt dat hij onlangs nog een gesprekje op de gang heeft gehad met een milieu inspecteur van de gemeente en die heeft een hele andere kijk hierop. Deze inspecteur is van mening dat je eerst in het landelijk gebied moet gaan saneren omdat hier de ondergrond nog schoon is en dat je dat nog schoon kan houden voordat het vervuult raakt. Jaap Auke heeft hier weer een andere kijk op omdat hij meer uit de calamiteiten richting komt. Hij heeft liever een brandje in een weiland dan in Sneek zelf. Met het oog op de gezondheid omdat bij een brand in het buitengebied de kans kleiner is dat een groot aantal mensen besmet raken maar ook met het oog op de kosten. Opruimkosten in het buitengebied zijn veel lager. Hij heeft wel eens een incident gehad in de binnenstad waarbij de kans veel groter is dat derden besmet raken en de opruimkosten zijn dusdanig hoger. Op basis daarvan prioriteert hij meer naar stedelijk gebied maar het is maar niet welke insteek je hebt. Hij vindt de visie van de milieu inspecteur namelijk ook terecht. Hij vermoed wel dat in het algemeen de prioriteit naar het stedelijk gebied uitgaat omdat de risico's voor de volksgezondheid groter zijn en de kosten ook. Dat is nu nog onzeker maar dat zal blijken na de inventarisatie binnen de provincie Friesland en wat de bestuurders daarna zeggen wat aan te pakken.

In een eerder gesprek het al eens gehad over de inventarisatie binnen de gemeente en provincie Friesland. Ik vraag hoe het hiermee staat op het moment.

Jaap Auke antwoordt dat dit heel actueel is op dit moment. Hij had vorige maand een ambtelijk VTH overleg (Veiligheid, Toezicht, Handhaving) en daarbij heeft hij een presentatie gehouden over wat de provinciale werkgroep doet en wil gaan doen. Dat is het inventariseren en in kaart brengen van alle asbestdaken. Daar is iedereen wel mee eens dat dit een logische eerste stap is. Daarover heeft hij aankomende vrijdag nog een gesprek in het provinciehuis in Leeuwarden en houdt hij eenzelfde soort presentatie en hoopt hij groen licht hiervoor te krijgen. De provinciale werkgroep is provincie breed en dekkend. Na het interview heeft hij een gesprek met wethouder om bij te praten over de situatie. Sudwes Fryslan wordt dan ambtelijk trekker van het project en zodra er groen licht is komt er een aanvraag vanuit de provincie voor een inventarisatie.

Dat is al een heel verschil met vorige keer omdat Jaap Auke toen nog best op wat verzet stuitte. De meningen waren erg verdeeld. Sommige collega's zijn van mening dat hun taak louter het handhaven is en daarom gewoon tot 2024 moeten wachten en niet proberen te versnellen.

Jaap Auke vertelt dat de meningen tussen de verschillende gemeenten nog steeds verdeeld zijn. De werkgroep is wel voor en daar zitten ook de grootste gemeentes van Friesland in. ← (0-10 min). Het plan is wel concreet, krijgen ze groen licht dan moet er over geld gesproken worden en daarvoor zijn offertes nodig. Hij heeft al beetje rondgekeken en er zijn bedrijven die het vrij goedkoop kunnen uitvoeren. Het plan is om het dit jaar allemaal in kaart te brengen voor december. Hij wil letterlijk een kaart op de muur hebben met rood is asbest en groen is geen asbest zodat ze provincie breed een overzicht hebben. En dan werken aan dingen zoals subsidie maatregelen, stimuleringsmaatregelen etc. Als een soort basis voor het beleid. Ze willen in feite aan de slag met een "Friese Aanpak". Hij erkent dat er provincies zijn die veel verder zijn met dit maar dat Friesland wat dat betreft wel een unieke provincie is, met veel gebied. Hij benoemt dat Overijssel bijvoorbeeld veel verder is en dat hij daar ook heen gaat om van te leren. Hij wil op de provinciale website een soort asbest pagina creëren met informatie: wat moeten we doen, wat voor subsidie kunnen we krijgen. Uiteindelijk moet het een verzamelwebsite worden. Andere provincies hebben dit al. Het wiel hoeft niet opnieuw uitgevonden te worden maar er komt wel een Fries tintje aan te zitten. Ze willen mensen tot 2024 zoveel mogelijk stimuleren om het zelf te doen en na 2024 gaan handhaven en kijken hoe het dan gaat. Hij geeft aan dat er mensen zijn die het echt niet zelf kunnen betalen. Mensen kunnen of willen het niet betalen en hoe ga je daar mee om? Op dit moment hebben ze daar nog geen antwoord op maar het is wel een vraag die speelt in de werkgroep want hoe ga je die mensen uiteindelijk bewegen om het wel te doen. Hij geeft aan dat ze er niet als een politieagent bovenop willen zitten en mensen ook echt wel willen helpen, kansen bieden en zelfs wel aan de hand meenemen in sommige processen om het zelf gewoon te doen. Hij wordt de laatste tijd platgebeld door allerlei bedrijven die de wildste plannen hebben zoals het inzetten van langdurig werklozen. Jaap Auke kan hier zich wel in vinden. Op de vraag of opleiden niet te lang duurt begint hij over het verkort opleiden en het aanpassen van certificering. Dus niet als algeheel asbestspecialist maar alleen voor daken wat een stuk minder ingewikkeld is (geen boven- en onderdruk etc.). Hij geeft aan dat bedrijven in dit hele proces ook een beetje meedenken.

Ik vraag of Jaap Auke al een idee heeft wie de achterblijvers zijn in dit verhaal.

Je hebt mensen die het niet kunnen betalen en waarbij financiën het grootste probleem zijn. Maar er zijn ook mensen die het gewoon niet willen doen, dat is een heel ander verhaal. Het gaat ook om bewustwording. Sommige mensen weten ook wel dat het slecht is. Net zoals roken. Maar kiezen er bewust voor net zoals het niet omdoen van je gordel. We weten allemaal dat het gevaarlijk is maar nemen bewust dat risico en accepteren het als we een boete krijgen. Zo denken sommige mensen er dus ook over. Hij benoemt het aantal verkeersdoden en dat er allemaal regelingen zijn mbt verkeer en dat dit allemaal gewoon geaccepteerd is. Aan asbest gaan jaarlijks meer mensen dood. Het is dus vooral bewustwording ook. Door strengere sancties van IZW durven bedrijven alleen nu wel minder en zit het wel tussen de oren van hey niet aan het asbest komen. Bij de particulier ontstaat er ook langzaam bewustwording maar Jaap Auke maakt nog vaak mee dat ze denken van aah dat valt wel mee, dat zijn maar een paar plaatjes.

Hoe denkt Jaap Auke over het LAVS? (Landelijk Asbest Volg Systeem)

Hij worstelt er mee en is er nog helemaal niet tevreden over. Er ontbreekt nog teveel, alles staat er nog niet in en het is nog niet werkbaar. Gebruiksvriendelijkheid ontbreekt en het is niet overzichtelijk. En het moet wel werkbaar zijn natuurlijk want alle documenten moeten erin. Het is een beetje zoals OLO (omgevingsloket online), zelfde opmaak. Jaap Auke worstelt er nog mee, ook al is hij een zogenaamde asbestdeskundige.

Is het nuttig om het asbest in kaart te brengen?

Er zou een koppeling moeten komen met de verschillende systemen die dat gaan inventariseren. Alle systemen zouden eigenlijk gesynchroniseerd moeten zijn want anders werk je langs elkaar heen. Op moment dat er een pand vrijgegeven wordt zou dit in de andere systemen ook verwerkt moeten worden. LAVS zou gekoppeld moeten worden aan de gemeentelijke systemen.

En wat gebeurt er tijdens een calamiteit? Dat wordt niet doorgevoerd in het LAVS?

Nee, op dit moment niet maar als er asbest verloren gaat zal dit moeten worden opgeruimd en daarvoor zal altijd een melding moeten worden gemaakt. Dit gebeurt dan via een calamiteiten melding wat sneller gaat maar uiteindelijk komt het wel in het LAVS omdat de locatie vrijgegeven zal moeten worden.

Wat er momenteel gedaan hier in de gemeente en op provinciaal niveau om de verwijdering van asbestdaken te versnellen? De Postcoderoos zijn jullie een beetje mee bezig weet ik toevallig.

Ja dat loopt wat en natuurlijk die 4,50 uit de subsidiepot (Landelijk!!!!) maar die is ook bijna weer leeg. ←(10-20 min). Qua stimulans is er nog heel weinig. Landelijke subsidie loopt alweer achter, duurt lang met aanvraag en voor sommige mensen is het een druppel op een gloeiende plaat. Er moet ook nog een nieuw dak op he? Ik vind zelf nog dat er te weinig gestimuleerd wordt en vooral financieel te weinig gestimuleerd wordt. Want uiteindelijk gaat het daar om.

Is het ook niet een beetje zo dat mensen die het makkelijk kunnen betalen gebruik maken van de subsidie en voor de mensen die het überhaupt niet kunnen betalen de subsidie weinig uitmaakt?

Als je het echt niet kan betalen dan kan je het denk ik nog steeds niet betalen. Diegene die het al zal doen doet het weer wat sneller, dus dat is leuk meegenomen maar ik denk dat je de mensen die het echt niet kunnen betalen, maar wel willen betalen, de goedwillende mensen, ik denk dat die niet heel veel aan deze regeling hebben. Dat het gewoon te weinig is.

En wat vind je er bijvoorbeeld van om leningen aan mensen te verstrekken voor het verwijderen van asbest?

Ja, dat vind ik op zich een goede regeling. Daar stimuleer je mensen mee en daar help je mensen mee en als je daar een goede lening tegenoverzet, dat we er niet alleen beter van worden als gemeente want dat hoeft niet maar als we die mensen kunnen helpen om het toch te doen en in stukjes terug te betalen dan ben ik alleen maar voor. Een goede vriend van mij heeft een bouwbedrijf. Hij heeft een loods ergens op een industrieterrein en daar zit asbest op. Een beginnend bedrijfje, net 5 jaar van start en die begint net een beetje leuk te draaien. Nou en die moet straks dat dak vervangen en dat gaat 80.000 euro kosten want er moet ook een nieuw dak op. Dat heeft hij niet maar hij wil het wel. Het moet wel maar zulke bedrijfjes kunnen dat gewoon nog niet betalen en dat betekent dat zulke bedrijfjes op de fles gaan (failliet). Daarvoor zouden ook gewoon regelingen moeten zijn. Want hij wil wel en zo zijn er heel veel mensen die er toch wel vanaf willen en ook zien dat het slechter wordt. Als je bij boeren komt zeggen die ook van joh ik wil het er wel afhaken maar kijk hoeveel vierkante meter ik heb en mijn koeien staan er alleen maar onder. Omdat de agrarische sector nu weer een beetje floreert zie je dan wel veel saneringen en die boeren wel maar er zijn ook bedrijven die het ook echt niet kunnen betalen.

Ik vroeg net aan je wat jullie hier verder bij de gemeente aan het asbestdakenprobleem doen. Zoals ik begreep zitten jullie dus in de opstartende fase. Het in kaart brengen van asbest. Is dat echt het begin?

Ja, alle gemeentes zijn eigenlijk een beetje aan het wachten op de werkgroep ben ik achter gekomen. Dus van wat gaat die werkgroep nou doen? Daar zijn we dus mee bezig en ik denk dat heel veel

gemeenten daarop wachten, het in kaart te brengen en waarom? Voor het ruimtelijk besef. Waar hebben we nou mee te maken?

Is het ook een belangrijk knelpunt dat de wet nog niet vast staat?

Dat is zeker een knelpunt en vooral vlak voor verkiezingen, dat ze dan zeggen van ik zit mijn tijd wel uit. Dat klinkt heel negatief maar zo is het wel. Die wet is er immers nog niet eens. Dat snap ik ook. Waarom ga je al 130 rijden als het niet mag? Je mag toch nog maar 120? Dan ga je ook geen 130 rijden. Die wet is nog niet aangepast en dat is met dit ook zo. Wie zegt dat het niet verplaatst naar 2030 wordt? Ik heb die datum al wel voorbij horen komen en dat is niet voor niks. En zo zitten onze bestuurders, de mensen die uiteindelijk de klappen moeten opvangen, die zitten ook zo. Ja van laat het eerst maar vaststellen en ik ga er wel van uit dat het binnen nu en een half jaar vastgesteld wordt maar zolang dat niet is blijft het gewoon heel moeilijk.

Maar dat zijn dus een beetje de knelpunten? Het gaat geld kosten en de onzekerheid? Verder nog iets?

Nee ik denk dat dat de belangrijkste wel zijn eigenlijk. Waarom moeten wij investeren voor iets wat niet voor ons is? Want wij hebben onze gemeentelijke daken allemaal al gesaneerd want zo slim zijn we wel geweest, op een paar na. En dat komt wel goed en de rest is voor de particulier zelf. En we hebben een bepaalde zorgplicht als gemeente, als lokale overheid dus we moeten die zorgplicht ook een beetje pakken dus we beschermen ook de rest. We ook niet meer illegale dumpingen of asbestbranden want wat kost dat? En zo'n inventarisatie, laat het eens 100.000 euro kosten of voor mij part 300.000 euro (provincie breed) kosten. Als ik drie brandjes heb ben ik dat ook kwijt. Ik heb een calamiteit gehad, dat heeft 80.000 euro gekost voor de gemeente. Een paar van die en dan heb je die inventarisatie eruit weet je wel.

Die calamiteiten kosten steeds meer geld. Toen ik net begon zouden we het heel anders opgelost hebben dan nu. Die wetgeving wordt steeds strenger, iedereen heeft er steeds meer verstand van en we hebben maatschappelijke onrust. Als ik een brandje heb staat er altijd wel één cameraploeg bij. Die maatschappelijke onrust die soms terecht of onterecht is maar hij is er. Het kost bakken met geld. En daar zijn de bestuurders zich nu ook van bewust. Van joh als we een calamiteit hebben dan is het potje geld ook weer weg. En dan ga ik liever als provincie Friesland tweehonderd of driehonderd duizend euro investeren om de asbestdaken in kaart te hebben zodat we daarmee ook aan kunnen tonen van joh we weten waar ons asbest ligt, dus als we een brandje hebben weten we ook direct wat er aan de hand is en vervolgens kunnen we ook in gaan spelen op waar we onze expertise in gaan zetten. Aan de voorkant, aan de achterkant of ... (?). Dan kun je een plan de campagne maken, we kunnen nu nog geen plan de campagne maken omdat we ook niet weten hoeveel daken we hebben. Ze zijn er wel bewust van dat die calamiteiten heel veel geld kosten en dat om in kaart te houden en dat te voorkomen denk ik dat ze vrijdag ook wel gaan zeggen van dit moet gebeuren.

We hebben het nu heel kort over het Postcoderoos initiatief van de provincie, hier weet Jaap Auke ook nog niet heel veel van omdat hij zich pas later op de initiatieven zelf gaat richten. Ik vraag hem hierop wat hij vindt van dit soort duurzame oplossingen.

Naja het is een stimuleringsregeling en wat voor een stimuleringsregeling het ook is, als we met duurzaamheid gaan gooien, dat vinden de mensen prettig, dat vindt de overheid prettig, we zijn er allemaal voorstander van alles te verduurzamen. Dus als jij het asbest eraf krijgt met een initiatief dat duurzaam is dan ben ik altijd voor. Waarom? Dat werkt, dat triggert mensen. Of het nou een Postcoderoos is of Asbest dak eraf, Zonnepanelen eraf, dat maakt mij niet zoveel uit als het maar een stimuleringsregel is en de burger er wat aan heeft. Dat het niet een verkapte commerciële stunt is want dat gebeurt ook we eens.

Als jij een pot geld had en je zou alles mogen doen om dit aan te pakken, wat zou je dan doen? Wat is je ideale beeld?

Nou mijn ideale beeld is om iedere burger met een asbest dak een subsidie te kunnen geven. Niet om de kosten weg te nemen maar om de kosten te verlichten en dan zou ik dat doen op basis van iemand zijn inkomen. De rijken dan toch wat meer pakken en de armen minder belasten. Iemand die het wel kan betalen toch misschien iets meer laten betalen, dat is toch de maatschappij waar wij in leven. Of

dat helemaal eerlijk is weet ik niet want de rijkere mensen in onze provincie hebben daar natuurlijk ook gewoon hard voor gewerkt. Alleen we hebben een gezamenlijk doel en dan is het asbest eraf, voor de gezondheid de vezelemisatie in de lucht naar beneden te krijgen en het aantal calamiteiten te verminderen en ik denk dat we dat met zijn allen moeten doen. ← (20-30 min.) Dus laten we de mensen die iets meer te besteden hebben dan ook maar iets meer betalen of iets minder subsidie krijgen en dat die subsidie dan naar mensen gaat die het echt nodig hebben. Aantoonbaar dan he? En diegene die niet willen keihard aanpakken, daar ben ik ook voor.

Dan heb je het weer een beetje over het handhaven. Liggen er überhaupt al plannen bij de gemeente voor het handhaven straks?

Nee iedereen schuift het voor zich uit, alle juristen waar ik mee spreek ook, die vinden dat allemaal heel spannend en eng. Want dat betekent nogal wat. Want wie ga je aanschrijven, gelijk uit beginsel, waarom schrijf je mij wel aan en mij buurman niet bijvoorbeeld. Daar moet je een heel strak beleid in hebben. Prioritering ook, we gaan die eerst aanpakken. Hoeveel gaan we aanpakken tegelijk? Welke capaciteit hebben we daarvoor nodig? Je kan op 1 dag wel 20 daken bezoeken en 20 aanschrijvingen doen maar je wil niet weten wat voor een juridisch apparaat erachter weg komt dan want dat worden allemaal zaken natuurlijk. Ik kan heel veel op één dag doen maar die jurist niet.

Maar is het dan ook niet tijd om daar eigenlijk al wel mee te beginnen?

Ja, ik vind dat er al over het handhavingsbeleid moet worden nagedacht maar nogmaals we zitten met zijn allen hier op te wachten (het in kaart brengen), weer om te weten wat de omvang van het probleem is. En ik denk, als het aan mij ligt, maar dat moet ik nog in de werkgroep gaan deponeren van dat we straks twee groepjes moeten gaan maken. Eén die gaat met de versnellingsmaatregelen bezig en die gaan tot 2024 aan het werk en er moeten een paar slimme koppen al bezig met wat we na 2024 gaan doen. Want die twee beleidsdingetjes die lopen in elkaar over. Dus ik wil eigenlijk haast twee groepjes aan het werk hebben.

Moet je dan niet een beetje oppassen omdat je ook de handhavende partij bent? (Belangenverstrengeling)

Ja maar ik vind niet dat we daarin hoeven op te passen. Handhaven is ook ervoor te zorgen dat we niet hoeven te handhaven. Dat is preventief handhaven noem ik het wel eens gekscherend. Elke handhavingsklus die we na 2024 minder hoeven te doen scheelt een hele bak met geld. Dus ik handhaaf het liefst voor 2024. Ik ben een voorstander om het asbest weg te krijgen op een nette manier. Ik ben wel een handhaver, al 12 jaar. Of toezichthouder, ik ben geen handhaver en ik hou al heel lang toezicht maar toezicht houden betekent dat je voorkomt dat je hoeft te handhaven. Dan moet je in dit ook gaan doen. Ik ben zeker een voorstander voor maatregelen om te versnellen. Ik ben zeker een voorstander van om zo weinig mogelijk te moeten handhaven.

Hoe is dat in het algemeen binnen gemeenten en provincies?

Nou ik spreek met soortgelijke collega's en die zeggen waar maken we ons druk om, we gaan in 2024 gewoon een briefje schrijven. Ja dat kan maar van een kale kip valt niet te plukken dus wat bereik je dan? Dan moet je alsnog alles zelf betalen. En we hebben toch meer groenere collega's die zijn toch meer van het stimuleren en ik paradeer daar heel leuk tussendoor. Mijn doel is om in 2024 Friesland asbestvrij te hebben, nou dat is natuurlijk een utopie dat weet ik maar wel zoveel mogelijk. En dan na 2024 de probleemgevallen en de mensen die het niet kunnen betalen op een of andere manier aanpakken, dan wel goedschiks of kwaadschiks, dat maakt me niet uit. Dat moeten we dan maar bekijken maar ik wil het eigenlijk voorkomen. Ik zou ook wel vier jaar extra willen hebben. Ik zou 2028 ook niet verkeerd vinden. En waarom? Om het proces van tevoren nog wat beter te doen. Want uiteindelijk lost handhaven wel heel veel op maar het kost ook heel veel. En dat komt uiteindelijk naar bij de burgers.

Je bent ook wel bekend met programmabureau van de overheid neem ik aan. Wat vind je van dit soort initiatieven?

Tja, het ligt er maar net aan aan welke kant ze gaan zitten, zo'n programmabureau. Er zitten natuurlijk ook takken van sport aan natuurlijk en zolang zo'n programmabureau zegt van we gaan ook stimuleren dan ben ik voorstander. En nogmaals als we moeten gaan handhaven gaan we handhaven. Dat is

helemaal geen probleem, maar dan moeten we het voor traject wel helemaal uitgekleeft hebben. We moeten er alles aan gedaan hebben om zo weinig mogelijk te handhaven.

Welke oude of huidige versnellingsmaatregelen zijn jouws inziens bijzonder effectief?

Een specifieke aanpak weet ik zo niet maar ik denk waar we het de hele tijd al over hebben, dat financieel stimuleren de beste aanpak is.

En initiatieven zoals collectief saneren bijvoorbeeld?

Die vind ik prima, collectief saneren maakt het ook goedkoper. Ik vergelijk het altijd met die vriend die zijn huis één keer in de vijf jaar laat schilderen, die doet dat ook niet alleen. Die heeft met 12 burens afgesproken om alles in één keer te laten schilderen. Die schilder pakt dan in één week de hele straat. En dat is stukken goedkoper dan dat je het op eigen houtje zou gaan organiseren.

Is er veel gebeurd op het gebied van regelgeving de laatste jaren? Is het saneren moeilijker geworden naar jouw mening door aanscherping van de regeltjes?

Het aanscherpen van de grenswaarde van asbest natuurlijk. Er moeten veel meer en langere en duurdere onderzoeken worden gedaan. Voor grote overkoepelde organisaties als woningstichting en corporaties hadden we een paraplu vergunning, dan konden ze voor hun hele woningbestand een vergunning aanvragen en konden ze gewoon melden wanneer ze wat gingen doen. Nou dat mocht niet meer. Dat moest per dag per woning aangevraagd worden. Dus honderdduizend kleine meldingen. Nou dat is alweer teruggebracht op eigen initiatief tot een melding per blok. Je moet het in de regelgeving ook zo simpel mogelijk maken, als het maar controleerbaar is. Daar zou het LAVS dus voor moeten zijn maar dat zie ik dus nog niet. Het zal wel moeten. De regelgeving wordt steeds strenger, strammer en moeilijker en daarmee stimuleer je dus niet om het asbest eraf te halen. Regelgeving moet wel streng zijn maar je moet die procedure eromheen wat makkelijker maken. Particulieren mogen zelf een sloophmelding doen en asbest gratis aanbieden bij de stort maar ook die procedure is alweer moeilijker geworden. Aan het begin van dat asbesttijdperkje toen ik er zelf ook bij was, had ik zelf een soort melding bedacht, de PAM (Particuliere Asbest Melding) en die bestond uit één A4tje. Voor en achterkantje. Dat werkte perfect en ging ook landelijk. Totdat Den Haag zei van nee we moeten dit formulier gaan gebruiken, van 16 pagina's. Het kost nog steeds niks voor die particulier maar het is weer onnodig moeilijk gemaakt. De PAM was gewoon simpel en to the point.

Samengevat: wel voorstander van versnelling. Meewerken met de burger i.p.v. tegenwerken om ook de handhaving straks te vergemakkelijken. Het moet overzichtelijk zijn en niet onnodig moeilijk want dat houdt mensen ook tegen. En Jaap Auke wil graag naar een provinciale aanpak.

Interview Germen Hooiveld and Rolf Venema, 22-03-2018 in Bedum, The Netherlands

Germen Hooiveld is bedrijfsleider bij een asbestsaneerder. Revoot heeft zich gespecialiseerd in de totaalsloop en in de asbestsanering. Ze hebben dagelijks te maken met regelgeving en asbestproblematiek. Het saneren van asbest daken is maar een klein deel van hun werkzaamheden op het gebied van asbest, gezien zij alle soorten asbest op allerlei mogelijke plekken saneren. Klanten zijn onder andere woningbouwcoöperaties, overheid en semi-overheid maar ook particulieren. Hij wordt in dit interview bijgestaan door Rolf Venema, financieel projectadministrateur bij Revoot.

Gaat de sanering van asbestdaken snel genoeg om de doelstelling van 2024 (bekend bij Germen) te halen?

Germen: ten eerste denk ik dat de markt verzadigd is en dat de overheid dusdanig conservatief is dat er qua regelgeving en werk totaal geen flexibiliteit in zit. Ik bedoel om mensen aan te nemen en om te scholen tot asbestsaneerder zodat je concreet ook een duidelijke scope hebt hoe je het aan wilt pakken is al lastig. Het is al bijna niet mogelijk. Het duurt een jaar voordat iemand actief kan zijn in asbest, voordat hij compleet gecertificeerd is. Dus de branche is totaal niet interessant om voor te werken. Je hebt al die regelgeving, procedures, toezicht, handhaving, die jongens moeten drie keer per dag douchen.

Dus de regelgeving zou soepeler of duidelijker moeten zijn om het hele proces te versnellen?

Germen: Wij leven van regelgeving. We ambiëren regels en ik denk dat goed is voor de branche omdat asbest behoorlijke risico's met zich meebrengt. Maar daarnaast denk ik wel dat het voor ons een uitdaging is om daarnaast te kijken om welke kansen we kunnen benutten.

Rolf valt bij: Wat je nu ziet is een markt die heel goed gaat. Iedereen kan werk krijgen, kies je dan voor asbestsaneerder? Dat is een logische vraag. Nou dat betekent dus dat je uitdagingen daarin hebt. Je zorgt er natuurlijk voor dat je als werkgever een aantrekkelijke werkgever bent en blijft. Binnen de kaders waarin wij werken ga je niet snel scharrelen en er zullen niet snel nieuwe marktpartijen bijkomen.

Maar komt dat door de regelgeving of omdat het niet aantrekkelijk is?

Rolf: Je kunt niet zomaar een asbestsaneringsbedrijf beginnen. Je kunt wel zeggen van morgen beginnen we een asbestsaneringsbedrijf maar dan loop je toch wel tegen het een en ander aan. En dat is ook wel goed want het mag uiteindelijk niet zo zijn dat de timmerman op de hoek ook zegt van ik ga ook even asbestsanering doen. Asbest is natuurlijk gevaarlijk dus je moet wel weten waar je mee bezig bent, je kunt geen cowboypraktijken hebben.

Germen: Weet je wel hoeveel asbest gecertificeerde bedrijven er in Nederland zijn? 330

En we moeten ongeveer 127 miljoen m² nog saneren (golfplaten). Hoe groot wordt nou dat probleem? Volgens mij saneren wij 600.000 m² asbest per jaar gemiddeld (totaal asbest, dus ook binnen saneringen en niet alleen dak), 5 miljoen per jaar wordt er totaal gesaneerd aan golfplaten.

Maar is die capaciteit er om alles te saneren voor 2024?

Germen: nee bij lange na niet. Je moet wel een splitsing maken tussen het dak en alles wat er omheen zit natuurlijk. We hebben de toplaag, vervuiling, beplating, dakbeschot. Waarschijnlijk zit er onder een asbestdak bij een boerenschuur ook nog een asbestplafond, dakbeschot, beplating. Maar kun je dan het dak verwijderen zonder dat je aan het plafond komt? (m.a.w. dit zou dan ook direct meegepakt moeten worden met oog op de constructie). Dus vanuit die problematiek met golfplaten kom je al snel veel breder te zitten.

Rolf: het is ook nog zo dat je met asbestdaken weersafhankelijk bent. In de hitte kun je het niet doen en als het echt koud is stuur je ook niet iemand het dak op. Je kan dus niet zo even zeggen van zoveel vierkante meter dak, dat duurt zo lang. Er zit veel variatie in (mede dus door de weersomstandigheden).

Germen heeft het nu over een video op de TNO-website waarin hij een stukje innovatie op het gebied van asbestsanering zag. Iets over een asbestrobot en het hele dak optillen en metingen met drones.

Is het wenselijk voor asbestsaneringsbedrijven dat de capaciteit in de branche wordt vergroot?

Germen: De opdrachtgever moet kunnen kiezen. *Rolf:* Je zit op een gegeven moment toch aan een bodemprijs, je kunt niet eeuwig blijven zakken i.v.m. kosten.

Germen: Even een kleine kanttekening. Ik denk juist dat de eigenaar met asbest zijn golfplaten goedkoper eraf krijgt dan dat hij het anders op de traditionele manier vervangt (natuurlijk verloop). Ten eerste het asbestgolfdak wat wij nu saneren ligt er waarschijnlijk al 50-60 jaar. Diegene heeft al die jaren niks aan zijn dak gedaan. Vervolgens komt er een specialistisch bedrijf die veel sneller je asbest dak eraf haalt dan dat je dat door een gewone sloper laat doen of door een aannemer. → Even verhelderen: komt erop neer dat vervangen van een asbest dak goedkoper is dan het vervangen van een traditioneel dak, mede door factoren als stort kosten en omdat saneringsbedrijf gespecialiseerd is in asbest en het dus sneller en efficiënter gaat. Ook nog subsidie. Strekking is duidelijk, beetje moeilijk verwoord alleen, is nu helder.

Hebben jullie er baat bij dat de vraag naar sanering wordt gespreid over de jaren richting 2024?

Rolf: Ja, dat is zeker een dingetje. Op het moment dat jij het niet op de juiste manier gefaseerd krijgt tja, voor ons is het bedrijfstechnisch natuurlijk interessant want dan kan je nog een keer de hoofdprijs vragen (marktwerking, vraag en aanbod) maar dat is niet de manier waarop het zou moeten. Want als iedereen op het laatst zegt van we moeten het gesaneerd hebben dan plussen we er ook bij op, wil je nog in aanmerking komen. Het capaciteit probleem is er zeker wel en als je dat niet op een goede gefaseerde manier gaat uitvoeren dan ga je uiteindelijk zelf in kosten omhoog omdat je dan geen capaciteit hebt om het uit te voeren. En zoals Germen al zei, het duurt een jaar voordat iemand asbest kan saneren, en die mensen komen er ook maar mondjesmaat bij.

Dat kost natuurlijk ook geld, ik kan me voorstellen dat het als bedrijf dus ook niet altijd interessant is om die capaciteit te vergroten want je moet eerst investeren in opleidingen en je kan dan wel al het asbest snel saneren maar je blijf na die tijd ook met die mensen zitten.

Germen: Precies, wat gaan we dan doen? Wat gaan we na het asbest doen als dat er allemaal af is? Dat is dus super interessant. Wij focussen dus ook op een veel breder dienstaanbod waarvan de golfplaten maar een klein deel van onze omzet is. Wat we natuurlijk wel gaan opschalen op het moment dat de vraag en aanbod toenemen en die 2024 een verplichting wordt. Dan gaan we er ook echt wel wat mee doen.

Maar op dit moment doe je er nog weinig mee omdat 2024 nog geen zekerheid is?

Germen: Op het moment dat voor de mensen 2024 een verplichting wordt dan wordt het voor ons ook interessant en dan zullen er van onze kant ook acties komen. Dan gaan we een haalbaarheidsonderzoek doen en gaan we er ook zeker in mee.

En zou je dan ook een totaalpakket aanbieden (asbest saneren, dak vervangen, verduurzamen)?

Germen: Dat doen we nu al maar we hebben de zonnepanelen eruit gehaald. Dus het hele traject van de warme opname zeg maar tot en met de offerte, met de eindcontrole en dus daarna ook het nieuwe dak, ook het dak uitvlakken en dus de constructie van het dak dat doen we.

Wat voor voordelen heeft dat?

Germen: Ontzorgen, één aanspreekpunt, duidelijke planning, ook voor ons, flexibiliteit. Je hebt dus niet te maken met derden dus minder faalkosten.

Hebben jullie als eens te maken gehad met een collectieve aanvraag?

Germen: Ja, een wijk, een buurt, een straat. Wij zijn bezig bij nummer 1 en nummer 3,5 en 7 komen er ook aan.

Rolf: Ja, maar ook dat mensen het als groepje gaan aanvragen. Dus niet alleen in de zin van ow de buurman komt langs en ziet dat we bezig zijn en wil ook graag.

Dat is voor jullie ook makkelijker, zo'n soort asbesttreintje (collectieve sanering)?

Rolf: Als iedereen zegt van over een maand willen wij saneren en op projectniveau kan je dat doen, dan kan je zeker een win-win situatie creëren. Qua kosten en als we in één keer alles kunnen pakken en de bewoners zijn ook gewillig en alles staat er gewoon goed bij...

Germen: continuïteit heb je belang bij. Dus als wij willen groeien dan heb je continuïteit en zekerheid nodig en dat is bij ons dus nog niet zo. Ik bedoel we moeten constant werk aannemen en het komt nog niet zo makkelijk aanwaaien dat we nu al het hele jaar ram vol zitten. Nog niet. Maar wie zegt dat het wel zo is?

Dat ligt er natuurlijk een beetje aan of het 2024 wordt of later.

Germen: Stel je voor dat de regelgeving ineens heel anders wordt en je mag zonder masker gaan verwijderen. Iedereen die een zwemdiploma heeft mag asbest gaan verwijderen, wat dan? → m.a.w. grote onzekerheid nog en dus ook veel risico. Daarom is continuïteit van belang.

Onder de 35m2 mag de dak eigenaar zelf zijn asbest verwijderen. Hoe denken jullie daar over? Is dat verantwoord?

Germen: Nee, dat risico is niet in te schatten. Waarbij het aantal vierkante meters absoluut niet aan de orde zijn. Dus 10 vierkante meter kan net zo schadelijk zijn als 100.

Rolf: Eigenlijk is dat een beetje het 'rokers en niet-rokers' verhaal. Zolang je het zelf doet, geen probleem, maakt niet uit hoeveel vierkante meter maar zolang een ander er schade van heeft (van kan ondervinden) moet je het dan ook willen?

Germen: Waar het fout gaat is dat wij de particulier niet op een eenvoudige manier kunnen helpen. In je woning in Groningen heb jij bijvoorbeeld 15m2 liggen en dat wil je graag professioneel laten verwijderen. Dat moet schoon zijn maar daar kan ik je niet bij helpen. Ik kan jou helpen door een inventarisatierapport op te laten maken maar dan ben je 300 euro kwijt. Vervolgens moeten we daar heen met zoveel uur aan schoonmaakkosten en we krijgen daar uiteindelijk een eindmeting. Dan hebben we eigenlijk nog niks gedaan bij jou (nog niet daadwerkelijk gesaneerd) en dan ben je al 500 tot 600 euro kwijt. Terwijl je het eigenlijk gratis naar de stort kunt brengen. Het is gewoon heel moeilijk te verkopen. Achthonderd tot duizend euro kost het kleinste dak op zijn goedkoopst, dan ben ik er twee uurtjes zelf mee bezig. De rest is allemaal administratieve rompslomp. Dezelfde trein (procedure) als ik heb voor 10.000 m2 heb ik ook voor 5 m2 nodig. Daar maakt de woningbouwstichting geen probleem van, die hebben daar rekening mee gehouden in hun proces dat ze kleine schuurtjes hebben waar het dak van moet worden vervangen. Maar als een vrouwtje van 80 mij belt met de vraag of we haar paar asbestplaten even kunnen verwijderen dat kan niet. Behalve dan als het geïnventariseerd wordt, gemeten wordt, professioneel verwijderd wordt. Terwijl de buurman het er bij haar gewoon af mag schroeven, veel minder veilig. Maar zodra je dus een bedrijf bent in Nederland, kan je dus niks meer doen op het gebied van asbest. Stel je voor dat wij nu met zijn drieën een bedrijfje zouden beginnen en we zouden alleen op de particuliere markt bezig zijn. De zaterdagochtend saneerders op Marktplaats. Voor de helft van het geld van de professionele saneerder. Dat kan niet. Je hebt altijd te maken met regelgeving. Als bedrijf mag je geen asbest bewerken. De timmerman of Roompot Vakantieparken mag het gewoon niet doen. Je moet gecertificeerd zijn. Maar de particulier mag het wel. Er moet een soort "veegbesluit" komen. Iets wat het eenvoudiger maakt. Zodat het wel geregistreerd wordt, het wordt door een professioneel bedrijf gedaan maar het hoeft geen inventarisatie, het hoeft geen eindcontrole omdat het bedrijf zelf professioneel genoeg is om het vrij te geven. ← **(0 -20 min)**. Het proces blijft hetzelfde. Alleen derden zijn niet meer nodig. Alles wordt nog wel gewoon geregistreerd en is inzichtbaar. We hoeven onder een bepaald aantal m2 geen asbestherkenning meer te doen omdat we weten dat het asbest is, we hoeven niet meer vrij te geven want we willen altijd een schone locatie achterlaten. Dus ook de afvalstroom beheer je. Maar dan puur het dak.

Er volgde even een korte vraag van mijn kant tussendoor. Er wordt wel eens gesproken om een pool met langdurig werklozen op te leiden als asbestsaneerder puur gespecialiseerd in dak saneringen. Volgens Germen zijn buiten saneringen juist moeilijker dan binnen saneringen omdat je daar te maken hebt met externe factoren en binnen de risico's veel beter in de hand hebt. Het risico is kleiner. Dit in tegenstelling tot Jaap Auke Rienstra die in een eerder interview van mening was dat binnen saneringen moeilijker zijn i.v.m. boven en onderdruk bijvoorbeeld. Germen vertelt dat je tegenwoordig de hele locatie rondom een boerenschuur zelfs helemaal spinnenweb vrij moet opleveren. Dat je de locatie nog bijna schoner terugkrijgt dan toen het werd gebouwd.

Waar zijn volgens jullie de risico's groter? Landelijk gebied of stedelijk gebied?

Germen: Stedelijk gebied. Omdat je te maken hebt met veel meer factoren. Logistiek, inrichting van de werkplek. Een voorbeeld is natuurlijk dat het asbest niet bij het lint naar beneden valt. Op een industriële locatie waar je alle ruimte hebt, heb je soms een veel grotere uitdaging. Qua volume maar ook qua moeilijkheidsgraad. Een prachtig voorbeeld waar we nu mee bezig zijn is een aardappelmeelfabriek en daar zit een kern in met een boor en die boor is omkapseld door een stalen verbinding. En die stalen verbinding die die boor beschermt ten opzichte van die kern waar dat meel in zit zeg maar daar zit asbesthoudend koord tussen. Maar die kern moet gesaneerd worden nu omdat die binnenste boor is geknapt. Het is nog een werkende fabriek. Maar we hebben nog veel lastigere situaties. In installaties, in ketels. We hebben nu een flat en in die flat daar zit allemaal verloren bekisting in. Dus die verdiepingvloeren zijn allemaal gestort in fases waarbij alle spouwmuuren worden afgedekt en die zijn afgedekt met asbestplaatjes. Moet je dan het hele gebouw op stempels zetten en dan die plaatjes eronder weg pakken? Dit waar we het nu allemaal over hebben, over die golfplaten, daar gaan we zeker omzet uit weghalen maar is een topje van de ijsberg.

LAVS, wat is je mening hierover?

Germen: Mooi initiatief maar onwerkbaar want te veel partijen die erin moeten werken. Te veel partijen die er een taak in hebben. Ieder onderdeelje heeft een taak. De opdrachtgever, het inventarisatiebureau die zijn monsters en rapport erin moet verwerken, de asbestsaneerder die accepteert zijn opdracht en de laborant, die de eindmeting doet die geeft de bronnen aan die hij daadwerkelijk heeft vrijgegeven. Het systeem is traag en onoverzichtelijk.

Rolf: De taken gedachten zelf dat werkt maar het systeem zelf is gewoon niet een goed platform.

Germen: Het idee is natuurlijk fantastisch maar je moet van heel veel mensen wat hebben (taak goedgekeurd) voordat je verder kunt.

Rolf: Precies, en het systeem ligt er ook wel eens uit. Het werkt niet en de helpdesk werkt niet mee.

Germen: Een ander voorbeeld is bijvoorbeeld dat je tijdens het werk extra asbest tegen komt. Dan moet de bestaande opdracht worden ingetrokken, het nieuwe rapport moet worden geüpload en om 4 uur 's middags gebeurt dat. Die ambtenaar is weer net naar huis...

Het is dus niet mogelijk om even een kleine aanpassing te doen? Je moet die hele molen weer door?

Rolf valt in: Sterker nog, de manier waarop wij werken met het asbestwerkplan zou kunnen faciliteren om een goede integratie te hebben met LAVS. LAVS kan daar niet aan meewerken...tja.

Germen: LAVS is er al he? Wij hebben zelf een soort mini LAVS bij Revoort. Wij hebben ook een volgbaar systeem voor wat overzichtelijk is, waarbij opdrachtgevers ook alle stukken en documentatie kunnen inzien.

Rolf: Je mag ook niet de werken zonder de juiste stapjes.

Zouden al die losse systemen niet gekoppeld moeten worden met het LAVS?

Germen: Op het moment dat je iets in kaart brengt/inventariseert staat het ook in LAVS.

Rolf: Uiteindelijk is het zo dat je alles kunt invliegen in LAVS. Vanuit ons bestaande pakket, de manier waarop wij handelen doen, willen wij wel een koppeling hebben. Bijvoorbeeld wij doen handelingen in ons systeem om alles goed bij te houden en met 1 druk op de knop staat het dan in LAVS. Wij kunnen dit regelen met de techniek die er bestaat maar LAVS zelf kan niet mee.

Germen: LAVS is vier jaar geleden begonnen, toen hebben wij ons beschikbaar gesteld als saneerder, waarbij het in de basis eigenlijk gewoon een super systeem is. Iedereen heeft er inzicht in, het is helder,

het staat op adres, het staat op perceelnummer. Dus theoretisch gezien is dat gewoon een prachtig systeem. Het hele bouwwerk staat erin, je weet precies wat er is gesaneerd. Alleen in de praktijk blijkt dat toch allemaal niet zo eenvoudig te zijn. Gewoon omdat het hele systeem te ingewikkeld en traag is. Waarbij de branchevereniging wel heeft gezegd van we maken het nu een soort verplichting maar je mag er niet op handhaven.

Wat betekent dat?

Germen: Dus enerzijds is het een verplichting maar ze kunnen er niet op handhaven. Dus als we iets niet via LAVS gemeld hebben, want daar gaat het ons uiteindelijk om. We zetten het dak erin van Niek Duregger, dit en dit adres, dat betekent dat we de opdracht geaccepteerd hebben en vervolgens gaan we deze opdracht uitvoeren, dan moeten we hem melden. We melden hem bij de arbeidsinspectie en we melden hem bij de gemeente. Twee dagen van tevoren wordt dat gemeld en dan gaan we aan het werk. Het is voor ons dan ook een verplichting dit via LAVS te melden en als dat systeem dan niet werkt, het systeem loopt vast... (oftewel ze mogen er in die zin niet op gehandhaafd worden omdat het buiten hun toedoen is. Maar in principe moet alles gemeld worden.

Maar is het wel een goed systeem om asbest in kaart te brengen?

Germen: Ja, ik denk het wel.

Rolf: Kijk, als het systeem gewoon perfect werk enz., qua snelheid en qua hoe dingen worden ingevlogen en dat je er van alles en nog wat mee kan doen, dan denk ik dat het gewoon goed werkt. Je hebt de spaghetticode bij de Belastingdienst, ken je dat? Toen met Capgemini die wat mensen in India wat spaghetticode hebben laten tikken. Om het zo een beetje op een houtje-touwtje manier de lucht in te krijgen. Daar hebben ze gewoon flink voor betaald (voor iets dat niet naar behoren werkt). En qua product is het gewoon bagger.

Germen: Het kost veel tijd, enorm veel tijd. Moeizaam systeem, echt drama.

Al die regelgeving waar je aan moet voldoen maakt het hele proces dus minder gestroomlijnd?

Germen: Ik denk dat LAVS zich moet koppelen aan de bedrijven. Dat ze wel de juiste informatie aanleveren maar dat het op een andere manier geüpload wordt.

Rolf: Het zou voor ons bij wijze van makkelijker worden als wij gewoon onze informatie hun kant op sturen, dat wij aan onze verplichting hebben voldaan om een melding te doen en dat ze hem zelf maar lekker registreren.

Dus eigenlijk dat het gewoon allemaal meer geautomatiseerd gaat?

Rolf: De melding naar de arbeidsinspectie doen wij en we melden hem ook daar weer af op het moment dat we klaar zijn. LAVS zou dit gewoon kunnen uitlezen i.p.v. dat we alles dubbel moeten doen.

Nu stukje over CKI, naar aanleiding van een krantenartikel in Trouw, over veiligheid en certificering. Germen zegt dat dat bij hun niet omgaat want veiligheid is alles bij Revoort. Gezien hun ambities heeft het geen zin om daar te op te bezuinigen. Verder vraag ik naar innovaties zoals het inkapselen van asbest met een soort schuimlaag. Allemaal hartstikke mooi volgens Germen maar het kost alleen maar geld en tijd plus hij ziet complicaties. Mos op een dak mag je niet eerst weghalen want daar kan ook asbest in zitten en valt onder het bewerken van asbest. Bij golfplaten is volgens Germen de simpelste oplossing de golfplaten eraf te halen. Hoe sneller, hoe beter dus met een proactieve aanpak.

Dus al het asbest is voor 2030 wel weg?

Rolf: Het meest belangrijke is gewoon continuïteit. Dus als jij alles gewoon goed gefaseerd kan doen, dus over de komende 10 jaar heb je voor Jantje, Pietje en Klaasje werk, dan weet ik precies wat ik moet doen. Dan ben ik bij die en dan bij die en dan bij die. Dan kan je ook een goed plan bedenken van wat ga ik hierna met deze mensen doen. En net zo belangrijk, je moet er niet alleen voor zorgen dat het werk af is maar ook wat moet je daarna doen.

Germen: Maar stel je nu voor dat je het over 300 bedrijven zou verdelen en we zouden dus 20.000 of 100.000 vierkante meter asbestdak krijgen en je hebt zeg maar 100 klanten voor ons waarbij we samen

het plan gaan maken om de aankomende zes jaar de daken asbest vrij te maken, dan gaan we daar direct in mee.

Dus voor jullie is het eigenlijk van groot belang dat er een duidelijk beeld is van het aanbod? Zekerheid in aanbod.

Germen: Ja, Drenthe heeft nu een collectief en Overijssel heeft dat ook. Er zitten vijf gerenommeerde bedrijven in Drenthe, waarbij wij de grootste zijn. Naar ratio per bedrijf krijg je gewoon een percentage van wat beschikbaar is binnen Drenthe. Drenthe coördineert dat er tussen nu en 5 jaar, 500 of 1000 schuren gesaneerd worden. Desnoods tweehonderd schuren per bedrijf, dit zijn de adressen, deze schuren gaan jullie doen voor dit tarief. Actie!

Dus dat is eigenlijk weer een stukje ontzorgen de andere kant op? Naar de bedrijven toe?

Germen: Dan krijgen wij de uitdaging en dan gaan wij dat in elkaar fietsen (?). Het is natuurlijk allemaal een beetje onzeker. We zetten er wel op in, en we zijn ook niet bang dat we geen werk hebben de aankomende 7 of 8 jaar maar of dat we nou volledig overtuigd zijn...

Rolf: Kijk, stabiliteit werkt twee kanten op. En efficiency van onze kant dat je het beter kan regelen, en aan de andere kant kan je ervoor zorgen dat de kostprijs omlaag gaat. Eén van de dingen waar gewoon veel geld mee gemoeid gaat is klussen opnemen. Als je scoringspercentage nou 25% is of 50%, nou dat scheelt behoorlijk.

En qua regelgeving, wat kan daar verandert in worden? Of waar schort het aan eigenlijk?

Germen: Nou regelgeving die op zich verandert kan worden...kijken naar de risico's. Meten is weten. Dat is echt een belangrijke term, hoe zijn we er mee bezig? Vereenvoudigen weet ik niet. Kijk de golfplaat moet er gewoon af.

We komen weer uit op de rol van de centrale overheid en dat deze het in feite uit handen heeft gegeven en het de markt laat oplossen. Zo ook met het certificeringsstelsel. Er waren drie bedrijven (ondertussen nog twee) die certificering voor asbestverwijderingsbedrijven verzorgen. Ik vraag de heren of ze van mening zijn dat de certificering niet beter vanuit de centrale overheid geregeld had kunnen worden en daar zijn ze het mee eens. Er is namelijk weinig transparantie in de prijs en er zit onderling veel verschil in. Voor Revoort geen probleem maar voor asbestcowboys wel gezien die zo goedkoop mogelijk aan de slag willen.

Hebben jullie last van asbestcowboys?

Rolf: Ja, want een deel van je tijd ben je kwijt aan het elke keer verdedigen van je standpunt. Een gerenommeerd bedrijf zijn en blijven is gewoon harstikke belangrijk. Op het moment dat iemand zegt van o ik ken wel iemand en dat dan iemand vraagt van waarom vraag je dan zoveel geld voor iets? Dan moet je je weer verantwoorden en ook de media speelt daar op in.

Germen: Goede concurrenten hebben wij belang bij.

Rolf: Absoluut, zeker, geen probleem

Germen: Betere partijen dan ons hebben we belang bij. Stel je nou voor dat ik ergens kom en ik kan het werk niet aannemen en ik sta te kijken en denk huh doen ze dat zo? Dat is alleen maar beter.

Interview met Jeroen Mooy, 10-04-2018 te Amsterdam

Onderstaande informatie is verkregen gedurende persoonlijke communicatie met Jeroen Mooy en is samengevat ten behoeve van het onderzoek.

Jeroen Mooy is secretaris bij het Programmabureau Versnellingsaanpak Asbestdaken Sanering en tevens accountmanager bij Tauw. Van oudsher is hij geen asbestman, pas sinds eind 2015 is hij actief geraakt met asbest. Daarvoor was hij vooral actief in de bodemsanering en de laatste jaren als accountmanager voor een paar grote klanten van Tauw, wat hij tegenwoordig nog steeds doet. Tauw is het ingenieursbureau dat de opdracht voor het Programmabureau heeft verworven bij het Ministerie van Infrastructuur & Waterstaat. Hij is bij het Programmabureau gekomen n.a.v. een voorgestelde verkenning asbestverwijdering door Annemiek Nijhof (algemeen directeur Tauw) bij het toenmalige Ministerie van I&M (tegenwoordig I&W) voor een mogelijk samenwerkingsverband op het gebied van het verwijderen van asbestdaken. Volgens haar was dit nodig omdat 2024 asbestdakenvrij niet gered zou worden zonder een tandje bij te zetten.

Op de eerste vraag of de verwijdering van asbestdaken in Nederland snel genoeg gaat en of de doelstelling van 2024 ook daadwerkelijk gehaald gaat worden antwoordt Jeroen dat dat een gewetensvraag is. Hij laat me direct een PowerPoint slide zien, die hij ter voorbereiding klaar heeft gezet. Het gaat hier om het aantal sloopmeldingen tot en met het tweede kwartaal van 2017. Er is wel daadwerkelijk een vorm van versnelling te zien maar gezien de grootte van het probleem (nog ongeveer 100m² te verwijderen) zal de doelstelling van 2024 alle asbestdaken vrij nooit gehaald worden met het huidige tempo van saneren. Dat het verbod nog niet officieel vast is gesteld speelt ook een rol.

Jeroen staat van harte achter het besluit van een verbod op asbestdaken, omdat je te maken hebt met een combinatie van daken die technisch gezien tegen 2024 aan het eind van hun levensduur zijn, het vrijkomen van vezels, je wilt een impuls aan de leefomgeving geven. Er zijn dus genoeg redenen om de daken te willen saneren en vervangen.

Op de vraag of Jeroen het terecht vindt dat de dak eigenaar eindverantwoordelijk is voor de sanering en vervanging van zijn/haar asbest dak of dat de centrale overheid meer zou moeten doen antwoordt hij dat hij het wel terecht vindt. In beginsel ben je verantwoordelijk voor je eigen gebouw/pand/woning. Als basisprincipe staat hij erachter, los van verdere nuances, los van wat er wel en niet in het verleden is gezegd. Wel is hij van mening dat je de eigenaar enigszins tegemoet kunt komen doormiddel van stimuleringsmaatregelen, steun en dergelijken. Het gaat om een juiste combinatie van druk en steun waardoor de dak eigenaar gemotiveerd wordt om zijn dak te vervangen. Of dat je een slimme aanpak of hulparrangementen bedenkt of een hele goede collectieve aanpak waardoor het efficiënter kan.

Dit begint in principe natuurlijk ten eerste met het vastleggen van het verbod. “Zolang die stip aan de horizon nog niet wettelijk verankerd is, dan gaat er toch minder druk van uit. Dan is het toch minder serieus”, aldus Jeroen.

Verder is bewustwording en communicatie zeer belangrijk in dit verhaal (spoor 1), co creatie van beleid (spoor 2), quick wins en ontwikkeling van een praktische aanpak die ontzorgt (spoor 3) en de versterking van het samenwerkingsverband (spoor 4).

In de optiek van Jeroen begint het toch echt wel bij de bewustwording en communicatie. Bewustwording bij de dak eigenaar dat hij wat moet, ergens voor een bepaalde opgave staat vanuit zijn verantwoordelijkheid. Maar uitdrukkelijk in samenhang met goede financiële regelingen, het tackelen van tegenstrijdig beleid waar er nu nog teveel sprake van is en een soepele uitvoering in de praktijk die zo efficiënt en effectief mogelijk is maar gezondheid technisch wel verantwoordelijk. De eerste drie sporen hangen goed samen maar het begin ligt in spoor 1, het creëren van bewustwording zowel bij de dak eigenaar als alle partijen erom heen dat er wat moet gebeuren.

In de eerste verkenning van Tauw in begin van 2016 naar de levensvatbaarheid van een samenwerkingsverband kwam naar voren dat er iets van een programmabureau opgericht zou moeten

worden om een programmatische aanpak te faciliteren. Het is Tauw gelukt om een breed scala aan partijen bij elkaar te krijgen; provincies, gemeenten, verbond van verzekeraars, belangenverenigingen etc. Deze partijen waren afzonderlijk al bezig met het asbestvraagstuk of hadden hier een mening over. Doormiddel van een twee daagse workshop werd de dialoog op gang gebracht en werd er bewustwording gecreëerd.

Jeroen wordt gevraagd naar zijn mening over het halen van de 2024 doelstelling en de capaciteit van saneren. Jeroen heeft altijd begrepen dat op het moment dat je gelijkmatig versneld, de sector het aan kan. Dus zolang je het spreidt is het haalbaar. De vraag is dus of er daadwerkelijk te weinig capaciteit is. Interviewer haakt hierop in, vertelt dat hij uit een eerder interview met saneerders te horen heeft gekregen dat het ook een kwestie is van het ontbreken van een gegarandeerd aanbod en dat ze daarom niet snel hun capaciteit vergroten. Het is voor de saneerders op dit moment niet aantrekkelijk om hun werknemers pool te vergroten zonder enige vorm van garantie dat deze nieuwe werknemers straks ook nog van dienst kunnen zijn (opleiding tot saneerder is prijzig en duurt minimaal een jaar). Jeroen vervolgt vervolgens zijn uitleg en zegt dat helderheid over het verbod erg zou helpen. Dat de behoefte om te saneren ook daadwerkelijk groter wordt (want een stijging in de vraag naar sanering, dus meer zekerheid). Hij wijst er verder wel op dat het vanuit economisch oogpunt natuurlijk maar een eenmalige operatie is. Daarom zou je dus ook verder moeten denken of oplossingen bedenken hoe om te gaan met geschoold personeel na de opgave. Jeroen noemt onder andere het enigszins rekken van de opgave, de dienst exporteren en het voorbeeld van langdurig werklozen komt ook in dit interview weer langs. Jeroen stelt echter wel dat hoe langer er wordt gewacht met de versnelling, hoe lastiger het wordt om 2024 te halen vanuit, geredeneerd vanuit de capaciteit van de saneringssector. → Eventueel Arjan Hol hier nog over contacten.

Je hebt initiatieven die in het teken staan van de bewustwording en communicatie. Deze helpen bij de bewustwording bij de dak eigenaren en de communicatie naar de dak eigenaren. Je hebt initiatieven die de dak eigenaar helpen met financiële steun maar ook het tackelen van allerlei tegenstrijdig beleid. En je hebt initiatieven die het uitvoeren in de praktijk gewoon bevorderen, het efficiënter maken, beter maken en een stukje innovatie maar ook leren van elkaar. Dus niet het wiel opnieuw uitvinden. Uiteindelijk heeft het programmabureau nul mandaat (geen bevoegdheid) dus ze moeten het echt hebben van het creëren van vertrouwen bij de buitenstaander, het komen met slimme dingen (innovaties), op de inhoud gericht zijn en vooral niet redeneren vanuit het uit eigen belang (het programmabureau bestaat uit meerdere actoren uit de asbestketen). Het belang is puur de versnellingsaanpak. Zolang je dit doet krijg je vertrouwen van buitenaf. Hierdoor is het programmabureau in staat initiatieven te bundelen en te benoemen en partijen aan elkaar te koppelen waardoor er weer nieuwe ideeën ontstaan. Ze bieden ook overzicht in de verschillende initiatieven.

De gemeenten hebben een cruciale rol in het creëren van bewustwording. Dit gebeurt door middel van een communicatiepakket dat mede is opgesteld door Milieu Centraal en Infomill in samenwerking met andere partijen, gedurende een zogeheten 'kennistafel'. Binnen een paar maanden hoopt het programmabureau hiervan weer een vernieuwde versie uit te brengen, mede doordat er in de tussentijd allerlei dingen zijn veranderd en nieuwe kennis is opgedaan. Jeroen legt vervolgens uit dat bijvoorbeeld de welwillendheid van een collectief om te saneren, sterkt afhangt van de bewustwording en communicatie. Er is een wisselwerking tussen die twee. Zo heb je allerlei wisselwerkingen tussen de verschillende sporen.

Jeroen deelt de mening van de interviewer dat de 4,50 euro subsidie per vierkante meter bij lange na niet genoeg is. Jeroen geeft aan het begin van de door mij gestelde vraag al aan dat het niet is om de opdrachtgever, Min. I&W af te vallen, maar dat ze (het Programmabureau) ook gelijktijdig een onafhankelijke partij zijn en dat de landelijke subsidieregeling een niet goed doordachte maatregel is want hij is niet echt onderscheidend. Hij is van mening dat de subsidie wel enigszins heeft bijgedragen aan de versnelling maar dan vooral voor de daadkrachtige, op de toekomstgerichte dak eigenaren (ondernemers vooral) en niet zozeer voor de achterblijvers/probleemgevallen. Wat volgens Jeroen zou moeten gebeuren is dat men zich meer richt op de mensen die straks met hun huis onder water komen te staan, bij wijze van spreken. (Verder niet van belang voor onderzoek, wordt voorzichtig mee

omgegaan, ik had zelf deze conclusie ook al getrokken en met mij elke geïnterviewde persoon ook gezien het nog geen 10% van de totale kosten zijn).

Op de vraag of prioritering wenselijk is met het oog op veiligheid (meer risico's in landelijk of stedelijk gebied?) antwoordt Jeroen dat je het eigenlijk niet zo kan stellen. De opgave is dusdanig groot/ambitueus dat je alle zeilen zal moeten bijzetten om 2024 te halen. Mocht je dus 'laaghangend fruit' mee kunnen pakken dan heeft dat wel de voorkeur (denk aan agrarische bebouwing met een groot dakoppervlak). De probleemgevallen blijven er uiteindelijk toch wel en heeft geen zin om eindeloos te discussiëren wat eerst te doen.

(...)

Gemeente Lelystad is echt een voorloper qua gemeentelijke fondsen. Die hebben in samenwerking met de SVn, Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten (SVn ontwikkelt, beheert en verstrekt leningen voor het kopen, verduurzamen en verbeteren van woningen en bedrijfsruimten) een standaard lening voor dak eigenaren geregeld. Als aanvulling daarop hebben ze ook een zogenaamde "maatwerk" lening gecreëerd waarbij voor minder vermogende mensen meer kan worden geleend dan onder standaard krediet condities. En het voorstel ligt ook bij de gemeenteraad om een "verzilverlening" aan te gaan bieden. Waarbij je bij een huis met een wat grotere overwaarde (***Je hebt overwaarde als de verkoop- of executiewaarde van je huis hoger is dan de resterende schuld van de hypotheek***), de asbestdakenoperatie mee kan financieren zonder dat de lasten toenemen. Het idee hierachter is dat de verwijderingskosten van het asbest worden opgevangen door de overwaarde als het huis te zijner tijd verkocht wordt. De optelling van een reguliere lening, een maatwerklening en een verzilverlening dekt in feite de mogelijkheid alle particuliere dak eigenaren te dekken, aldus Jeroen. Er zullen altijd wel wat gevallen overblijven maar daarvoor zal de overheid risicogeld voor moeten alloceren om dit te kunnen bekostigen. Volgens SVn komt dit in de praktijk echter weinig voor. Dan heb je een heel mooi pakket om het grootste deel van je dak eigenaren te ondersteunen. Het gaat hierbij om roulerende leningen.

Verschillende provincies zijn ook bezig met het opstellen van leningen en dit kunnen leningen zijn puur voor het vervangen van het asbest dak maar ook de combinatie van het energievriendelijk maken en het levensloopbestendig maken van je woning. Dus er zijn allemaal financiële arrangementen bedacht die in de optiek van Jeroen zeker gaan helpen en die beter zijn dan de landelijke subsidieregeling.

Op dit punt vraag ik Jeroen of naar zijn mening financieren het grootste struikelblok zijn in het hele asbestverhaal voor de particulier. Jeroen vindt persoonlijk van niet. Zijn mening is dat het vooral gaat om het besef van iets moeten. Als dat verantwoordelijkheidsgevoel er eenmaal is dan is er financieel vaak meer mogelijk dan dat je denkt. Het gaat er vooral om dat als mensen iets opgedragen krijgen en ze de noodzaak ervan niet begrijpen, moeilijk kunnen gaan doen. Het begint dus altijd nog bij de bewustwording in combinatie met een hulparrangement. Terugkomend op het verhaal van Lelystad, zij hebben de financiering op orde, sterke bewonersverenigingen die zich actief hebben georganiseerd (asbestcollectieven) en ze hebben de begeleiding opgetuigd. Niet de burger als gemeente aan het handje meenemen maar we gaan wel via het gemeentelijke werkbedrijf, geld beschikbaar stellen voor procesbegeleiding (verhaal bij mij bekend, via Matthijs toen ook gehoord).

Tijdens de verkenning is Tauw ook actief opzoek gegaan naar de vertegenwoordigers van de dak eigenaren zelf. Dus niet als een soort beleidsmaker over deze mensen praten maar ook met ze te praten. Je verplaatsen in de dak eigenaar zelf. Jeroen gaat met enige regelmaat ook naar bewonersavonden toe om de sfeer te proeven en te luisteren.

De gemeente is formeel verantwoordelijk voor de handhaving via de omgevingsdienst vanaf 2024 maar Jeroen is van mening dat het beter is om nu al in actie te komen en niet alleen maar af te wachten. Hij noemt een voorbeeld van een gemeente die heeft berekend dat het veel geld gaat schelen door nu actief mee te doen in het asbestverhaal en de dakeigenaar tegemoet te komen.

De basis ligt bij de bewustwording en communicatie maar het is een en en en situatie. Het hangt allemaal samen. Jeroen haalt het eerdergenoemde voorbeeld van een waterbed met drie lagen aan. Als één van deze lagen uit een plank bestaat lig je alsnog niet lekker.

Het inventariseren is ook belangrijk in het asbestverhaal, je wilt weten hoeveel er ligt. Er is dus een nulmeting nodig. Daarna wil je het gaan volgen, dat vereist dus ook een nulmeting en je wilt weten wanneer het klaar is. Vorige jaar verschillende gemeenten samengebracht die al een inventarisering hebben uitgevoerd aan een kennistafel en hieruit in een handreiking ontstaan voor inventarisatie met handige tips en trucs (reeds in bezit, openbaar stuk of niet? Namelijk niet op de website van Programmabureau te vinden maar wel van waarde). Hier kunnen andere provincies en gemeenten weer van leren en het zelf toepassen.

De knelpunten in het asbestdaken vraagstuk liggen volgens Jeroen op dit moment nog op het vlak van beleid, een voorbeeld is de wet natuurbescherming die dieren zoals vogels en vleermuizen beschermt in hun leefgebied terwijl de dak eigenaar verplicht wordt zijn dak te gaan verwijderen. Er zijn knelpunten aan de uitvoeringskant, de hijskranen discussie, wel of niet vanuit een loshangende bak. Verder gaat er nog te weinig hulp uit bij de fondsen, daar kan nog veel meer gedaan worden. Zo heb je op elk punt wel knelpunten en wat je ziet is dat er koplopers (koploperprovincies, gemeenten, omgevingsdiensten etc.) zijn maar ook heel veel partijen die nog niks doen.

Als reactie hierop vraag ik Jeroen of dit er iets mee te maken heeft dat het verbod nog niet officieel is opgenomen in de wetgeving. Jeroen denkt van niet. Het heeft volgens hem eerder deels te maken met een gebrek aan inzicht in de eigen opgave. De bestuurders spelen ook een belangrijke rol. Dus heel plat gezegd welke partijen zitten in het bestuur? De mate van urgentiebesef hangt namelijk ook sterk samen met welke politieke partijen in het bestuur zitten. Zo is de SP bijvoorbeeld heel actief op leefomgeving thema's. Hoe assertief is het ambtelijke apparaat zelf en wie zijn de gedeputeerden? Zo'n combinatie bepaalt het eigenlijk. De VNG (Vereniging van Nederlandse Gemeenten) is nu ook aan boord en dat zo'n belangenvereniging ook mee doet helpt enorm. Dat zijn factoren die knelpunten helpen tackelen.

Jeroen vervolgt: We hebben als Programmabureau gezegd dat het niet onze verantwoordelijkheid is om de doelstelling van 2024 te halen. We hebben de verantwoordelijkheid om ons in te zetten om het te helpen stimuleren. Onze filosofie is dat we ons op de koplopers richten en hun ideeën zoveel mogelijk voor iedereen beschikbaar stellen. En via de koplopers proberen we zoveel mogelijk iedereen mee te krijgen.

Na een tijdje praten over regelgeving en efficiency en effectiviteit geeft Jeroen aan dat er naar zijn mening niet één ideale oplossing is voor het versnellen maar dat het gaat om meerdere kleine optimalisaties. We hebben het nog een beetje over innovaties zoals het dak bedekken met een soort coating die het asbest vasthoudt. Jeroen deelt mijn mening dat dit weinig nut heeft omdat je er misschien een beetje tijd mee rekt maar het probleem niet oplost en alleen maar voor extra kosten zorgt. Op dit punt heb ik het gevoel dat ik de meeste van mijn vragen al wel hebt gesteld en vraag ik of Jeroen nog even kan toelichten wat het Programmabureau bedoelt wanneer zij het over zogenoemde "Quick wins" hebben.

Een kennistafel met koplopers is georganiseerd, een mix van gemeenten met een landelijke en stedelijke opgave, uit verschillende provincies en delen van het land. Allemaal met hun eigen ervaringen waar de ander weer van kan leren. Waar zitten de behoeften en waar zitten de kansen? En dit langs de drie sporen van het Programmabureau. Deze uitkomsten willen ze ook delen met andere gemeenten en hierbij is de VNG weer zeer nuttig omdat die lijntjes uit hebben staan met bestuurders met tal van gemeenten in Nederland. Zo worden wethouders en gemeentemedewerkers ook bereikt. Zulke sessies helpen in korte tijd de mensen die een verschil kunnen maken, enthousiast te maken en in beweging te helpen.

We bespreken nu kort de Handreiking voor Inventarisatie (niet op de website van het Programmabureau maar wel reeds in mijn bezit. Meerdere technieken mogelijk, allen met hun eigen kracht. Verder niet

van belang voor het onderzoek. Ook de Handreiking voor een Collectieve Aanpak komt aan bod, reeds bij mij bekend. Goed om even door te spitten op mogelijke knelpunten en oplossingen hiervoor.

Het Programmabureau is ontstaan vanuit de centrale overheid vanuit een verkenning. Jeroen bedrukt keer op keer dat er geen belangenverstrengeling is en dat ze hun eigen belang (dat van het bedrijf waarvoor ze werken) absoluut niet mee mogen laten wegen. Het gaat puur om het stimuleren van de versnelling. Het is goed dat Jeroen dit benoemt want ik was in het begin wel sceptisch na het zien welke mensen deel uit maken van het Programmabureau team. Zodra iemand in gewetensnood komt dient dit op tafel gelegd te worden en de leden van het team spreken elkaar hier ook op aan mochten zij het idee hebben dat dit het geval is.

We raken aan de praat over de ietwat verouderde website van het Programmabureau. Ik merk op dat niet alles naar behoren werkt en dit toch zonde is gezien de rol die het Programmabureau speelt op het gebied van inlichting. Jeroen vertelt me dat ze net de opdracht hebben gekregen om de website grondig aan te pakken en te vernieuwen.

Het Programmabureau zorgt naast informatievoorziening ook voor een koppeling tussen verschillende partijen die samen tot nieuwe initiatieven kunnen komen. De boel aan het rollen brengen. Het Programmabureau staat er dan ook onafhankelijk in en heeft niet de intentie om een dominante partij te zijn die het wiel opnieuw uitvindt. Ze zijn er echt voor de anderen en Jeroen vindt dat deze aanpak tot nu toe gewoon heel goed werkt. Ze zien andere partijen ook actief worden, gebruik maken van de ideeën en horen de positieve reacties. Of dat genoeg is om daar 2024 mee te halen zal de tijd moeten leren maar dat zou volgens Jeroen ook niet van een Programmabureau afhangen.

Co-creatie van beleid van het Programmabureau houdt niet zozeer in dat ze zichzelf terugtrekken in een kamertje en een oplossing gaan bedenken. Het Programmabureau wil het probleem niet naar zich toe halen omdat het in grondslag een probleem van de Ministeries is en zij ook het beleid hebben gecreëerd waarbij de provincies bevoegd gezag hebben. Daarom zetten ze de koploper provincies bij elkaar aan tafel zetten (Kennistafel) om met elkaar ervaringen uit te laten uitwisselingen en nadenken over mogelijke oplossing. Ze proberen hier elke keer wel het Ministerie bij te laten zitten om ze te laten realiseren dat er wel wat moet gebeuren/verandert moet worden.

Wederom benadrukt Jeroen weer hoe belangrijk het is om gesprekken aan te gaan als Programmabureau en niet als de organisatie waarin de medewerker werkzaam is. Er mag absoluut geen belangenverstrengeling ontstaan en de leden van het Programmabureau spreken elkaar hierop aan indien nodig. Het Programmabureau werkt met deelopdrachten en heeft pas bestaansrecht als zo'n deelopdracht binnen is. Momenteel staat er een opdracht t/m 2019 om het Programmabureau te bemannen. De opzet van het Programmabureau is ook van flexibele aard; het kan krimpen of groeien naar gelang de behoefte. Zo is er een lid bijgekomen die vanuit de provincie is uitgeleend. Dit is naast de vier personeelsleden die er al waren. Dit zorgt weer voor een verbinding met de provincies en daardoor zijn de koplopers ook veel actiever bezig. Ook is er iemand vanuit de gemeente gedetacheerd. Hierdoor is de slagkracht groter. Deze mensen weten precies hoe de provincie en gemeente in elkaar steken.